

▷σ^bb▷ŋøc UNIKKAUSIVUT: Katuujiniq Unikkausittinnik

Sharing Our Stories | Transmettre nos histoires

NUNAVIK

ᐃᓄᓇᕗᑦ
Nunavut
Δেനησικ
Ilinniarvik
Department of Education
Ministère de l'Éducation

Aboriginal Affairs and
Northern Development Canada
Inuit Relations Directorate

Affaires autochtones et
Développement du Nord Canada
Direction des relations avec les Inuit

TUSARTISIRQAARUTIIT

<i>Unikkausivut sunaummangaat: Pigiaqtitauninga Unikkausivut</i>	3-4
<i>Ilinniatitsijiit maligaginnuagajut</i>	4
<i>Qimirruniq siaksun 1-mik: ilisarniq Inuit Qaujimajatuqanginnik arqutigilugit Takunnaratsait ammalu sitamaujunngigartut isumataugutiit kajusigarutaulangajut</i>	5
<i>Qimirruniq siaksun 2:mik: Ukiurtatumiut Inuit, pivalliasimaningit ammalu avatingit</i>	5-6

SIAKSUN 1: ILISARNIQ INUIT QAUJIMAJATUQANGINNIK ARQUTIGILUGIT TAKUNNARASSAIT AMMALU SITAMAUJUNNGIGARTUT ISUMATAUGUTIIT KAJUSIGIARUTAULANGAJUT

<i>inuuqatiqatsianiq - asiminik suusutsaniq, inuuqatigiinniit ammalu inunniq kamatsianiq</i>	6-7
<i>Tunnganarniq - pivalliatitsiniq inuutsianirmik ukkuingaarviqarluni, tunnganarluni ammalu ilainnaapagunnailuni</i>	7
<i>katutjiqatigiinni - pinasuaqatigiinni taakkusainnait pitjutigilugit</i>	7
<i>Avatimik kamatsianiq - suusutsaniq ammalu kamagijaqatsianiq nunamik, uumajunik ammalu avatimik</i>	7
<i>Pigiursaniq - pivalliatitsiniq pikkiniugutinik arqutigilugit takunnaaniit, ilinniatitsijiqarniit, pigiursaniit ammalu pigasuatsianii</i>	8
<i>Qanurtuurunnaniq - isumagasuatsiarunnanni ammalu ikajurasuatsianiq</i>	8
<i>Ajuinnaqatigiinni - tukitaarutiliurniq uqaaqattauqarluni ammalu angutiqatigarluni</i>	8
<i>Pigutjiniq - kiggatutsianiq ammalu manijitsiapanni ilaminut ammalu/uvvaluunniit nunalinnut</i>	9

SIAKSUN 2 - UKIURTATUMIUT INUIT, PIVALLIASIMANINGIT AMMALU AVATINGIT

<i>Inuit pivalliasimaningit</i>	10-12
<i>Inuit iluggusinga</i>	12-14
<i>Ukiurtatuup nunanga ammalu avatinga</i>	15-17
<i>Tarrami asitjisimaniit ammalu pigasuammarinnaturtangit</i>	17-19
ULIRNAISIGUTIIT	20-21

NAKURMIIGUTIIT	22
<i>1: Pivalliasimaniq - qanuilinngatausimaniq ammalu kinguniqalaqisimaniq anarraminit tiguullatautsutik ilisariartitaqattasimajut</i>	23-29
<i>2: Unikkausit - unikkaaliurninut katimaniarusiq</i>	30-35
<i>3: Isumataugutiit kajusigarutaulangajut</i>	36
<i>4: Inuit Nunangata nunannguanga</i>	37

TUSARTISIRQAARUTIIT

Inuqtimma uqausingitigut, «unikkausivut» tukiqarpuaq unikkaanirmik ammalu unikkausinik tusaatitsiqatigiinnimik. Arraaruni amisuni, Inuit inuusinga ammalu iluggusinga uqausingitigut kiasiani asiunginnatitusimannngituuk. Uqausit arqutituummata turaatsiarunnaututsutik silarjuamut: Unikkausit nalunairsimajangit qanuiliurpanirmangaata ammalu qaujimajaqatsianingitta kingullivinirta, arqusiutsiarunnautigtsugit sivunirmi kinguvaarilaartaminik. Kingunirminitait unikkaatigut Inuit uvvalunniit nunait unikkaatau-lirmata, unikkaataujutuinnaq inuugiallarunnaniqarmat.

Qammiapik kisiani Inuit unikkausingit nipairpaliagutausimammata. Taanna nipaipartiq taimaitaulaqismatsuni Inuit asitjijiaqakallaninginnut nunamiut-uinnaviniutsutik katirsutitautsutik atausiuttinutun nunalinnut. Inuit nutaajan-ik aturunnasitigasuarsugit. Amisunngitunik aarqiqiarsimautilit inuusirmi ammalu sungiutikkalagasaursimatsutik sivumuagiarutigtsugillu. Uimatsuni takugjurnatunik atuutigurasuarialinnik pijarniitukkuururtausimajuq uqausit naammatut uqausitsajarinnngitangit nanigiaqarsugit tukisinartisigarutaulutik kingunirmi unikkausivinittinik ammalu uutturaututsutik asitjikallatukkunirmik ippigusutsimaninginnut.

Nuitartauningit aulajuut inunnut ammalu inulittaasutik nuitsilaquiautausimammata nutaanik takunnaratsatigut uqausilirutiunik kajusigunnatitulaqitilluta iluggusittinik kingunirmintarnik ammalu ulluminitarnik. Aulajuut takunnaratsait tukisiutigunnatavut inuusingit sivullivinita qanuittuvannimangaata ammalu ullumi inuusirilirtavut atjiunginnirilirtanganik nutaami inuuvigilirtatinni. Anaanatsiakutta ataatsiakutta kaminginnik atitsarutta ammalu sivunirmi takunnasiluta (ullumiulirtuq) takuvattavut isumagigasuariamillu-uniit nalunaragartuq. Inuqutivut inuvalaursutik uumagunnautigtsugit tupirni ammalu *illuni aputini* ullumi nutaajanik parqaarutilinnik anarraqalirtugut qallunaat nunanganimiutut isurriutlimaanik pitalinnik. Tamakkua asitjut-simagaluartilugit, kajusitsisimajugut ungumassugit pimmariuninginnut, takuminartuliurusii, unikkaunnainaarsugillu atuutisimajavut.

National Film Board (NFB) *Unikkausivut takunnaratsaliaviningit: Sharing Our Stories* nuausimajut takutsautitsitillugit Inuit iluggusinganik ammalu asitjismajunki saangasimalirtatinnik arraaruni 70-ni. *Unikkausivut* takunnaratsait quajititsillariutivut qanuiliurpanittinik kajusitsugit Inuit piusingit asitjivallajunilu nutaamat silarjuamut itiqatigunnautigtsugit. Inuit iluggusinga, ilisainiq piusituqartigut takunnatitsinitigut inutuqarnik ammalu ilaginut ilaujunik ammalu maligunnasitsugit ntitatitangit pijun-nasigunnasuursugit. Taatsuminga piusituqartigut ilisaigusimik kajusiquijunga arqutigilugit takunnaratsait, nalunairsiutsiagummata ammalu takutsautitsigutaugunnasuni ilisaigusittinik asittinut. *Unikkausivut* takunnaratsait *qanuq aputimik illiusuugummangaata*, uuttuutigtsugu, amisuinik ilinni-atitsigusirtalik piusituqartigut ammalu piusiugiaqannginraigutit ntitatsutik kinatuinnaknun ilitsigumajunut aturtaugunnasutik.

Akuninitaq pijunnautivut unikkaaniq aturtaugiaqarutiusimannngituq allautimik ammalu sikutsajamik: uqausingit piusituqartigut pijunnautigtsiasi-majavut, arqusaartiaugunnessimatsuta irqaumagunnatuinnanitigut qiturngariitigut. Aturtauningit qaritaujatigut unikkaaliumiqt taakkuninga unikkaanik akgutitsausuni ammalu ilirqalugit nutaanut ililiqarniatunut takutsaugun-nasitilugit talaviisakkut uvvalunniit qaritaujakkut silarjulimaami. Tamakkua takunnaratsait takunnalugit Inuit irqaigunnasiqattalaarmata ammalu aliar-nartumik taitsumani inuuqarsutik irqaigutqaaqtallaarmata. Tamakkua Inuit piusituqangit inuusimannngitut, sivullivinirminik aismaviqartuujaunnasilu-

tik. Katisigunnasiluta ammalu tukisigunnasiluta tukitaarutigisuuvinginnik inuqutitta pigilatinaavilautvaininginni amaartaarunnasiluta tukisimarn-irsaasiluta kinalimaakkunik, ammalu sumut tamaaniimmangaatta tigumi-anginnaasugit anninartuqutivut ammalu piusituqvavut. Tikutigunnainaratta talitigut sivullivinittinut takunnalugit *Unikkausivut* aulajuuliagusut, ammalu saniginniugunnasillarrilluta sivullivinita naalatuinnalugit ammalu takun-natuinnalugit taakkua unikkaatut NFB-kut aarqisurtaviningit. Kingunirmi inuusirmik takunnariaqanngitugut inuuvigunnarajarlugu ilagijaunnirutta ataatsatsiavinnitut anaanatsiavinnitut inuusirtsuniuk aniguutitsiasimaj-gani ammalu uuttutigilugu inuusirigunnalirtatinni inuugutjilugit inuqutivut ullumi ilitsivilugit takunnaratsait.

Pimmariunirpaujutsauvuq, *Unikkausivut* takunnaratsamut takutsautitsigun-nasigatta Inuit iluggusingata nuitanginnaananganik, galuarsuni iluggusiit taimasuugummata asitjipallianiqarsuni. Taakkua takunnaratsait pimmariut-sutik sanarrutiuvtuk tukisiutaugunnasutik piusituqarnik puigurtausimalirtunik uvaluunniit puigurtauqajarsimalirtunik. Pimmariutsunilu, Inuit iluggusinganik ammalu piusituqanginnik silarjuamiuqatittinik ilinniatisiutigunnalirattigu. *Unikkausivut* takunnaratsait kajusitsisijut piusituqartigut ilisarunnanirisimaj-tinik takunnatuinnasuta, ammalu Inuit iluggusinganik silarjuami nutaajartaqa-lirtumi ntitatinginnaatartini arqutigtsugit unikkaujinii kinavannimangaatta, kinaulimangaatta, ammalu kinakkuugumammangaatta.

Paam Kujus

Qitirmiut qimmaqutitsatarvinga

UNIKKAUSIVUT SUNAUMMANGAATA: PIGIARTITAUNINGA UNIKKAUSIVUT

Inuit taimannganialuk piusituqalit tusaumatisinginnasutik qiturngariilimaani unikkaanik ammalu unikkaatuaniq ilisaivanniramik takunnatitsiuinnasutik ammalu unikkaaviqarsutik. National Film Board of Canada-kut ajuunnarut-qarsimajut takutisigiarumatsutik taatsuminga piusituqarmik aulajuutigut. Arraaguni 70-ni, NFB-kut ntitrisimalirtut ammalu najurtiqarsimalirsutik silarjulimaami unumipaaniq katarsuisimalirsutik aulajuuliavininginnik Inuit ammalu Inulittaasutik. Kajusitsisijugut avitsimaqatigqarpanittinik taakkua 100 ungataanuurtut nalunairtusimautit ammalu takunnaratsaliaviniit Inunnik Kanatalimaami ammalu ungataanut. NFB-kut katirsuangit ukiurtatumi takunnaratsaliagusimajunki unursivalliavut piusumititauginnasillu, 12 un-gataanuurtut takunnaratsait ullumi aulajuuliarijauqattamata suli.

Unikkausivut Inuit piusingit malitsugit takunnaratsavut pigiartausimajut inirtausimatsutillu National Film Board of Canada-kunut ammalu tarrami piavillianilirijinginnut Kanataup, ammalu Nunavut kavamangata, ilisarn-ilirivingata, ammalu saputjavutsutik amisunut inunnut ammalu timinut, ilautillugit Inuit Tapiriit Kanatami.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Nipitsajaapinniitut saattuni, *Unikkausivut*: takujatsalarisimajut atuinnauvut marruigutsutik irsivinniisutik pingasuigutillugit nipitsajaapingit, nuitkaitsijut 24-nik nutaanik uvaluunniit akuninitaunirsan NFB-kut aulajuuliavininginik. Qaritaujatigut, Kanatamiut takugasuarunnatut 60-nginnik takunnarat-saliagusimajut uvunngalutik fb.ca/unikkausivut, atirilanlik ilaurtatauliumijaarpaut. Takunnaratsait irsivimmisaartitut atuinnauvut Qallunaartitut, Uiguititut, ammalu Inuttitut, iluunnangit sitamait Inuit Kanatamiut uqausin-git malitsugit inirtausimatsutik inunnut atjigiinngitunut nunalinnut.

Kinatuinnakut amisummarit tusarsaulaqisimammata taatsuminga pigiartisiqujissutik 2011 amisullu qinugutiqarsimatsutik takunnaratsanik irpaatir-tauliumiqujitsutik ilisautsautillugit. Irsivimmiiut ilitarsjausimammata anninartuugiangit ammalu iluggusilirinrnut naammagiangit ilinniatitsiut-autsutik nuitkataugjalaursimajut ilinniatitsiuttsait takunnaratsaliriaulutik. Pinasuaqatigitsugu Nunavut Kavamanga ilisarvini Nunavuumi nanili-maaq pijaugunnasilaqisimammata *Unikkausivut* irsivinniitunik ammalu tamanginni *Natsilimmiut* Inuit ammalu Tuktu ilagiittitut aulajuularis-imajangit NFB-kut uqausingitiguurtilugit Natsilimmiut ammalu Inuinnaqtut uqausingitigut, arqutigitsugu ilisarnilirinrnut pinasuvvik ilisautsisanik qari-taujatigut atuinnaqartisivik. *Unikkausivut* takunnaratsait irsivinniitut Inuit nunalinginnuqartausimajut tarralimaami ammalu qallunaat nunanginni pinasuvvinut akiqarunnaitillugit.

Takunnaratsanut namutuinnaq ammalu qangatuinnaq aititaugun-nasuugujugut ullaatamaat takunnausuungungitartinik takunnausitsuta. Kaanatalimaami milian uvikkait pitjutigitsugit, ukiurtatuq ajjigilingitnik ilangit sulinngitunik piusiqarturiaummat, sirlalu takusimatsutik inunnuangajunik atjigituinnaaluujuritsilaqisimatsutik ammalu namminiq isumataavinirminkin asuilaagujuritsilaqisimatsutik. Nuilugit *Unikkausivut* takunnaratsait irsivinniitut ammalu ilisaigutauninginnut nalunaikkutangit Kaanatami ilisarvinut, akitutsatugut ilinniatitsijit ilisaaminut manijikattasitsalaupata sulinirsanik isumatuinnaungittunik ilingatsutik piusituqanginnut, pivalliasimaninginnut, silarjuamik takunnanaginginnut ammalu unikaanginnut taavannganialuk nuitasimajunik, ammalu nuivallianingit kajusiqunarsutik, Kaanatami uki-urtatumiunut Inunnut. Arraaguit kingullipaat 100 anigursimalirtilugit, Inuit inuusingit asitjisisimajut nuukattapattuviniutsutik uumajursiusutik ammalu nunaminitarnik katitirtausimatsutillu nunalinnut atausunaartitunut ammalu pinasugaqarpalirsutik 9-mit 5-mut. Arraagunik malittut takunnaratsait taakkunani irsivinni tukiqalutsigunnasiigunnapat ajugaittunik Inuit, takut-sauttaullaritilugit piusituqangit iluggusingit, anninartuqutingit ammalu qaujimajangit asiunginnasimannigmata qanulimaaq pigasuammarin-natukkut atutisimagaluarutik. Turaagangit taakkua takunnaratsait katitir-tausimaningit nuitsigumamut iluikkaunirsanik ukiurtatuup tukisiaunirsau-gutigunnatanginnik, unikkaatautillugit Inuit inuusingitiguurtilugit.

Unikkausivut takunnaratsait irsivimmiiut ammalu ilisaijiit nalunaikkutangit atutaujutsuvut ikajursiutaulutilu inutuinnangittunik ilisaanik takut-tsiutaugiarluk asitjipalliajumiitsimanagerinnik qanulimaatsianinginnik Inuit piusingitta ammalu uqausingitta. Taakkua takunnaratsait iluunnainik ilisaanik quivasuutiqalaqiqigunnatut piujummarinnik piusituqanginnik, unika-kaanginnik ammalu avatinginnik Inuit uumagunnalaqitigisimalirtanginnik avatiminiiutsutik akuninaluk.

ILINNIATITSIJIIT MALIGANGINNUANGAJUT

Pinasuaqatigitsugit Inuit timiqutingit ammalu tukisiiniarviit Inuit qaujimajan-git ammalu isumagijangit taatsuma pinasugaup qitinganiillariqumut, ammalu isurrinarnisauqumut ilisarviit iluani ilisaigutiqarniit, ilinniatitsinirnut maligait takugasuagait aarqitausimajut ilisaijiit qaujitsiarutigigunnatangit Inuit inuusingin, kingunirmi ammalu ullumi tukisitsianirsaulutik. Taakkua takugasuagait pitutsimautiqarput takunnaratsanik *Unikkausivut* ilagiittisutik katimajunik piusirjaullarisuunut ukiurtatumi, ilisaijiit aarcqisimagiirtunik aturunnaillugit ilisaanik uqaaqattautigunnasiilutik ammalu pinasuarat-sataarunnasilutik ilingajunik nunalilimaanut ammalu inuttanginnut. Turaagallariqarput taakkua maligait imaittunik ilisaigilajurtaqanngitut, kisiani ililiqangaarput qaujillarigutitsanik ikajursigunnatunik ilisajinik pilaqilutik naammatunik tukisimanirmik ilulillaringinnik ilinniatitsiutit tasiursigun-nautigilugit ilisaaminik takunnalutik aulajuunik ammalu taakkunungaulin-gajunik uqaaqattautigunnasilutik.

Ilinniatitsinirnut sanarrutiit, taakkua ilisainirmut maligait turaagaliit marruinut atjigiingitnik ukiulinnut. Sivullingit takugasuagait turaangajut uvigarnisanut ilisaanut, ukiulinnut 8-nit 12-nut. Taakkua avitsimaningit tusartisiutuqraatut Inuit qaujimajatuqanginnik. Ammalu atursugit nainaartitut takunnaratsait ikajursiutit ilisaanik tukisigasuarninginnut inuuqatiginnimut iluggusimullu piusituqangit Inuit nunalinginnik tasiursisimagutaujut Kaanataup ukiurtatun-gani. Ajjigiinngitut ilagiittitut ilisarviit iluani pinasuartisiutit ilaummijut ilisaat ilitarsigutitsangit pimmaruninginnik ammalu naammangittunik taakkua inu-ugatigijit anninartuqtinginnik namminiq inuusirmi.

Tungalingit ilangit taakkua maligait nuitkaatsijut ililiqarnisanik qimirrutiitsiutit ukiurtatuup inuginnik, pivalliasimaginginnik ammalu nalliuunirsiorutinginnik. Pinasuartisiutit, uqaaqatigilli apirsuutingit ammalu takunnaratsait uqausirjaujut tavani avitsimanirmi turaartitaugiaqarput ilisaanut ukiulinnut 12-nik ammalu angajussinut. Taimailluatunik ukiulit turaartitauvallumata takunnaratsait ilangnniitut ililiqarmata uvigarnisanut takunnataugiamik naamangittunik. Ilisaijiit takunnaratsanik takunnaqaarlutik kisianiuvut ilisaaminut takujautilaurnagit naammaningit ippigilugit takutitsigutaugun-nanngit qimirrulugit ilisaaminut.

Ulirnaisigutit ammalu marrujallaak ilagiarutiik ilisaijinut taakkununga ilin-niatitsijit takugasuagaginnut pivallilumigutisautillugit ilisaat qaujivallianingitta tamanginnut ukiurtatumi ammalu qaritaujamuurutigut unikkaanik. Ilagiarutik 1 takutsautitsijut iluikkaunirsanik qimirrutauninginnik Kaanatami ilisariarti-tauvattuviniit, taramillu ammalu uqausitsangsurgisautinginnik taavatsuma. Ilagiarutik 2 nuitkaatsijuq qaritaujatigut unikkaanik katimaniarusiqartisinir-mik turaangajumik ilisaanut nalunairtuigiarumajut namminirminuuilingajunik inuusirmi ammalu unikkaalutik takunnaratsaliriajaujutigut. Nunannguaq «Inuit nunanga», 4 Inuit ilikkuutirvingit nunagitsugit Kaanatami, ilaummijut takujautigatsautillugit ikajursigunnamitsutik naniinninginnik.

Taakkua ilisaijiit takugasuagangit nuitkatsigaluarmijut ililinginnik ilisarvimi uqaaqattautigutitsanik ammalu tusartautitaugutiusunik qimirrurimut, takunnaratsait atutaugunnamijut qimirrurtaulutik amisuinik aijiiginngitnik uqaus-irjaujunit naammanirsanik qaujigumajanginnut ammalu ilitsigunnatanginnut ilisaat taimailluatunik purtunilit taakkununga takunnaratsanik aturtuijut.

QIMIRRUNIQ SIAKSUN 1-MIK: INUIT

QAUJIMAJATUQANGINNICK ILLSARNIQ ARQUTIGILUGIT TAKUNNARATSAIT AMMALU SITAMAUJURTUT ISUMATAUGUTIIT KAJUSIGIARUTAULANGAJUT

Sivullit avitsimaningit *Unikkausivut* ilisaijiit maligangitta turaangajut ilisaanut ukiulinnut 8 ammalu 12 akunninginnitunik ammalu takunnaratsaqtaqarsutik sitamaujurtunik nainaartitunik atjigiinngitunik Inuit unikkaatuanginnik. Taakkua unikkaatuat unikkaatauvut mikjurlanut kakkaalanut ikajursiutigjautsutik qaujivalliagiaqarninginnut inuuqatigiinnimi ippigitsiarialinginnik ammalu kamagivagialinginnik anginirsamut nunallimmut ikajursigunnaasigiaqarniminik ippigusulaqigiarlugit. Unikkaatuat tusartisirqaarutausut isumataartsisutaugjarsutik kamagijatsanik ilautillugit kinatuinnakut anngaangittut naammaturvik piusiqangnikutik sukkuaqigutiqarunnakamik. Amisut takunnaratsait taakkunani avitsimautini taimatsainaq pitjutilit. Sitamaunjungigartut takunnaratsait taakkunani avitsimanirni iluunnatik pitutsimautijut inuuqatigiit anninartuqutinginnut halunairsisimaviliagusimatsutik ukunani *tasiursigutingit kajusigiarutaulangajut Inuit qaujimajatuqangit*, halunairsisimautiit aarqisurtausimajut Inuit kavamanganut ikajursiutitsautillugit iliurqainirmik piusituqarnik Inuit iluggusinganik ullaatmaat inuuqirajjunut. Ilisarviup iluani pinasuartisiutit malittaujut iluunnainut takunnaratsataminut ikajursiutitsausutik ilisaanik tukisigasuartilugit tukinginnik inuuqatigiit anninartuqutinginnik piusirsusarutinginnik takunnaratsait iluani qaujigutaulaqigunnatut.

QIMIRRUNIQ SIAKSUN 2-MIK: UKIURTATUMIUT INUIT, PIVALLIANIRISIMAJANGIT AMMALU AVATINGA

Tungalingit avitsimaningit *unikkausivut* ilisaijiit maligangitta turaangajut ilisaanut angajutsinut ukiulinnut 13-nik ungataanulu, ammalu nuitaratistik sunamittunik ammalu qimirrunillarinnik Inuit iluggusinganik ammalu inuusinginnik Kaanataup ukiurtatungani. Avitsimaniq ilikkutirtularisimajut sitamautillugit ilikkutirtungit.

- Inuit pivalliasimaningit
- Inuit iluggusinga
- Nunangata qanuittuuninga ammalu avatimuangajut isumaalunnapattut
- Asitjivallianinga ammalu pigasuammarinnanngit tarraup

Iluunnaini maligarni, atunut taakkua taijurtaujut qaujisartauniliit takkua aarqisimautigitsugit:

- 1** Taijurtaujunik qaujisarniq
  - Naittut tusartisirqaarutiit ilikkutuni taijurtaujut ammalu Inuit inuusinginnut ilimallarinningit.
- 2** Ilitsijaulaqijut
  - Tavani avitsimanirmi nuitaravut ilitsitsigarniup turaagangit iluunnainut avittusimajunut. Avitsimaniit aturtaugunnatugalutat atjigiinngitunik ilinniatitsigutaulutik, ilinniatitsigarninut turaagaliit aarqisurtausimajut ilulillaringinniitillugit tukisiutitsait nuitarjunut taakkunani maligarni ammalu takunnaratsatanginni.

3 Pigarsimaningit ammalu ilulingit tukisiutitsait

- Tavani avitsimanirmi nuitaravut sunaminnisanik qimirrutsigutit ilikkutunik taijurtaujunik. Aarqitausimajut ilisaijiup qaujimaninnginnik pivalligiarutiitillugit sunalittaamangaata ammalu nulugit tunngavilangajut tukisiigarnimut Inuit iluggusinganik ammalu avatinganik sivuningagut purtuligiarutaugunnatillugit malillugit ilisatinuursilanganirmik turaagaqariakkanirumaniiit.

4 Inuit isumagijangit

- Inuit takunnarusiqaunnutut amisuinik uqausirajunik taakkunani takugasuagait ilikkutiritinginni (Uuttuutigilugit iluggusiq, avati, sila ammalu inuuqatigiini asitjivallajut) atjigijaunngimaritilugit Inuit iluggusingata ammalu ukiurtatuup silataanimiut takunnarusinginnimit. Qaujimajatuqait sunauningit ammalu atutisimaniq qanuilingatausimalaqjaunirnik ammalu qanuilingaisimgunnanngit taakkua uqausirajujut atuutillarisugit taakkuninga taijaujunik atjigijaunngititugit isumagijarnik tukisiutaugunnamata. Taakkua avitsimaniit tusartisirqaarutaulangajut naittutigut pimmariuninginnik taijurtaujut takunnataugusigisunginnik Inuit isumagijangitugit.

5 Tamakkunungauringajut takunnaratsait

- Taakkua takunnaratsait imailingagunnatulagutitaqarput ilulingitta ilanginnik *unikkausivut* takunnaratsait piunirpaatigut takutitsiutaugunnatunik sanarrutiugunnannginnik uqausirajujut iluunnainik ilikkutirtut. Pitussimautingit nallikaartausimajut takunnaratsait ammalu ilikkutitsiutit ilulingit naammastutik takutitsiutaugunnatut ammalu pijariatuunik halunairsiutitaqanngikaluarsutik naammastutik pitutsimamaningit maligarnut takugasugarnut. Ilisaijiit isumamitsiariaqarput ungataanugasak takunnaratsait kamagijautitsiniqarunnalutik ammalu nuitkarilutik namminiq pitutsimatisutiminik takunnaratsait ilulinginnik ammalu taijagautitsilutik uqausirigumajaminik.

6 Tasiursimaniq/apirsuutiugjaliit

- Apirsuutiit nuitaraujut taakkunani avitsimanirni pigjartisiutugunnatut uqaaqatigiigutiqarninik ammalu kiumautigutiqarninik, isumatsasiurtautilugit nalunairtaujuut taijagait.

7 Takunnaratsatigut tusaratsaliagusimajutigut nuitarvattunik kamagusit

- Qanutuinnaq takunnatait tusaajait qanuilingaisimallarigun-natut takunnanittinik silarjuamiittunik takujartigut qanuilingut-qalaqitsugit, piusiqarvigilaqitsugit ammalu isumataarutigitsugit. Taakkua avitsimaniit imaittuugunnatulajurtaliit apirsuutinik aarqisursimajunik ikajursiutitsausutik ilisaat tukisitsianinginnik ammalu qimirruninginnik nakinitauninginnik, kamagijaugusigisunginnik ammalu qanuilingailaqiutinginnik tusartautaujut arquitig-sugit *unikkausivut* takunnaratsait.

- 8** Imaittuugunnatuaļaugusingit ilisarviup iluani pinasuartautitait
- Iluunnaini ilikkutirtuni, pinasuartautigassait imaittuugunnatuaļaugutingit ikajursigunnatilugit tasiursinikkut ilisarviup iluani malittaugunnatunik ammalu ilisaat ilitsininginnut turaagait pijautsiaqumut.
- 9** Takiliigarutitsait (ilisarviup silataani) pinasuartisiutinik
- Tavani avitsimanirmi ilauvut qaujisarninut ammalu allanirnunut pinasuartisiutit ilisarviup silataanigasak ilitsigiakkaniutiugunnasutik. Taakkua pinasuartisiutit tilijiutaugunnatut ilisaanik ilikkutirtunik uvaluunniit katiimatillugit pinasuaratsataartilugit iluikkangurutigilangajanginni ilisartangitta ilisarvimita silataani uvaluunniit nunalinnik.
- 10** Aturtaugialirqunnatut
- Tavani avitsimanirmi ukuagugunnatuaļauvut atjigingitut pinasuarutimmarialuungitut atuagait ammalu qaritaujatigut takutsautitsiviit aturtaugunnatut ilitsikanirutaugiarlukit ukiurtatumuan-gajunik ammalu nuidsiviugunnasutik uuttuutillariugunnanirsanik ilikkutirtut tai jagartanginnuuligajunik.

SIAKSUN 1: ILISAANIK INUIT QAUJIMAJATUQANGINNIK ARQUTIGILUGIT TAKUNNARATSAIT AMMALU SITAMAUJUNNGIGARTUT ISUMATAUGUTIIT KAJUSIGIARUTAULANGAJUT

Inuit inuuqatiginninginni, qaujimaningit ammalu atuutismajangit inutuqait ammalu sivullivinrta annirjaullaritut. Ullumi, isumagiqaqpalirlutugut ilitsisimajartinik pivalliasimanirnik «*Inuit qaujimajatuqangit*» taakkunanngat (tukiqarmata uqausingitta asiagut «Inunnut akuninit qaujimajaujut»). Inuit iluggusinga allagusirtaqarsimanngituq nalunairtutauvinginnik tukisiutitsait, ammalu arraaguni amisuni nalunairtusimajut qaujimajauningit uumajursiunit, uumajuit, Inuit ammalu anirniit tuurngailuunniit qiturngariinut taavannganialuk kingunirmit, aarqigiauqajanngituunngitut uvaluunniit asitjitaqajanngituugatik. *Inuit qaujimajatuqangit* taimanngat aarqigiaqinnamata imminut nutaanut avatinut ilinganirtaapatsutik. Atjugatik amisuit asingga iluggusiit tukisimagsusinginnut qaujimanirmik takutsausuni ilimellarinnirarlugu, Inuit ilikkunaartisuugunningitut tukisiutitsanik silarjuamuulingajunik pisimatillugit atuutillartsimanirnit. *Inuit qaujimajatuqangit* tamanginniitut qaujimajaujut isumataugutitigut, ammalu iliuqrataullarigiaqarsutik ullutamaat inuusinginnut suungusiumititsiniamata inuuqatiginninginnik Inuit ammalu nunamik kamatsianingitta, pivalitigiarlugit inuuqatigiini anninartuqutingit, ammalu manilugit Inuit sanarrutinik ammalu tasiursisimanirnik kinnguumanarmata saputjutaugiaqarsutik ilusirsusiarnimik ammalu pitsianiqlarlukit inuusiqaqullugit.

Taimanngat arsurunnamat piusuqtigut inuuniq nuitkaanginntigasuarsugu asitjipallajumi ammalu nuitkaaliutuinnatillugit piusuqtarmuangangnitut silarjuami. *Inuit qaujimajatuqangit* taimannganit aarqigiauqajanngariaqarpatus iliqattasugit nutaanut piusuirlirnut, pijarniitukkuurutausimajut aarqigiauqarpasutik ukiurtatumi qammikut sukattumik asitjikallaqattatunut.

Qaujimaniit uumajuit najuganginnik ammalu sikuit qanuilinganinginnik Inuit uumajursiutit qaujimajauqianginnatut taisumaninit aarqigiautu-giaqalaqitillugit avatimi qanuilingatausimajut silaup asitjipallianinginanut taimataulaqitsutik. Piusillu nunalit ilurrusingitugit ammalu suujuunginnar-tingit nuitirtauqammiit pivalliatitaugiarnginnut saputjigutitsait mikijurlani, nuuttatuni ilagiini auggaisimagasuarpagiaqalirmata inuuqatigiinnimi atuutijaullarippalirtuni nunasimalirniminut amisuiguvinni nunani ammalu nunarlan. 1998-mi, Nunavut kavamanga pinasaqatqariarsimajuq inunnik inutuqarnik nalunairarsugit iluukkautillugit Inuit anninartuqutingit ikajursi-gunnaniartilugit tasiursigtaulutik Inuit nuugasuarnginnik nutaanut inuu-vigiliraminut. Taakkua nalunairtutauillugit nuitausimajut, qaujimajaujut atiqartautsutik *tasiursigutitsait kajusititaugiarnginnut Inuit qaujimajatuqangit*, nalunairsisimavijut sitamaujunngigartunik kamagiqauniq-ilaritsimatsutik tai jagarnik taimannganit pimmariqutigiausimajunik Inuit iluggusingani. Taakkua nalunairsiutit aarqisursugit, akitugiausimajut taakkua sitamaujunngigartut piusuqtigut kajusitsigiarutii atuutitau-gun-nasiqtsugit nutaanut piusuvalirnut ammalu pinailutarnut nuitirtaugun-nasillugit aarqigutitsait nuitsigtaullarigunnasilitik tunngavinginnik Inuit iluggusingat qanuilingatausimagnaitillugit.

Arqutigiauillugit tusartsirqaarutulutik ilisaanik Inuit iluggusinganik ammalu Inuit qaujimajatuqanginnik kajusititaugialangajunik, nuitsisimajugut ilagiitt-tunik pinasuartisiutinik ilingatsutik takunnaratsanut *unikkausivut* aulajuunut. Iluunnatik pinasuartisiutit ataaniittut ilisaat ippigusulaqitigunngatangit at-jigiingitunik kajusitsiarunnautinik ammalu nuidsigtautsutik takunnanitigut tukillaringinnik kajusitsiarunnautingitta arqutitautsimajut takunnaratsalia-guninginnut taakkua aulajuut. Ilisaat iluunnanginnik takunnaratsanik takun-natitaulutik piujuugajartuq. Sitamaujunngigartut *Inuit qaujimajatuqangit* ka-jusigunnautingit pisimajut Inuit piusuqtanganit, pimmariutsutik inuuqatigiini anninartuqutuvut ilikkutirtunut turaangatsutik qanuittuunnanik iluggusin-ganik kinguningagut takutsaulangajunik. [Takulugit ilagiarutik 3: isumataun-ut kajusitsigiarutit takugatsait nunaangut.].

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 1: INUUQATIGIINNIQ - ASIMINIK SUUSUTSANIQ, INUUQATIGIINNIQ AMMALU INUNNIK KAMATSANIQ

Taanna ilulirjaujuq takutsautitsijut taimannganit suusutsariaqarnitnik isumanginnik ammalu uqausinginnik asitta inuit ammalu nunalittinik kamagiqaqtsialuta kamagijsartsiarumammigatta taimaatsainaq.

NFB-kut aulajuuliangit: Lumaaq: An Eskimo Legend, Co Hoedman, 1975, 7 min 55 s

Taakkua takunnaratsait takutsautitsijut suusutsaniup ammalu kamagi-jaqtsiansiup siqumitauninganik inunni ilagiini atausiini taimaittisitillugu piunngituugasuarnimut qanuilligutiqarninga anaanaup innimink tautunngitumik. Taatsuma unikkaap (takunnaratsaniittuup atjingga) taartumiinniqar-puq, ammalu tukisitsiututsuni inutsiaguviqanngikutta ammalu asittinik suusutsangikkuta, taakkua piunngitulinivut uvattinut utisugummata.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Ilisaanik pinasuartisiutiit: Suusutsariaqarniq inuuqatigiini suujumik qanuilinngainiqarunnaput inuuasittini. Ilisaat isumatsasiurtilugit atausirmik uuttuutiuolangajumik pisimajumik pinasuarusirmi anigurtumi piusirisimajanganinnik takutsautitsisutik suusutsanirminik. Sunait atjungittuuniqarajartuviniit asingaatigut suusutsangittuujuviniugutik? Ilisaat allaqulugit uvvaluunniit unikkaaqulugit naittumik tamanginnut piujulijuviniunirminut piunngitulijuviniunirminulu ammalu qanuilitivinirminut pitsiangittuviniugutik inuuqatiqarnimitigut sulaqingaarajartuviniunirminut.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 2: TUNNGANARNIQ - NUITTSIGIARNIQ ANIRNISIAMIK UKKUINGAARVIQARLUNI, TUNNGANARLUNI AMMALU ILAINNAARUNNAILUNI

Taatsuma ilulinga uvattinik kajungirtuigutauvuq suusutsariaqaratta inuit atjigiinngigutinginnik ammalu asittinik tapavagunnailuta unniinuna uvattinut atjigjaungitutuksamata.

NFB-kut aulajuuliangit: *The Owl Who Married a Goose: An Eskimo Legend*, Caroline Leaf, 1974, 7 min 38 s

Taakkuna takunnaratsani, uppialuk ammalu nirliq piugiutijuuk amisuitugit atjigiinngituugaluarsutik. Nirliup manningit tukirmata, uppialuk sungiutigasuariaqlairtuq atjiungittuugutinginnik ilautsiarunnasigasuariaqarsuni katimajut piusinginnut. Taakkua unikkaatuat takutsautitsijut pigasuummarigunnaneninginnik ilitarsigasuariamik atjigiinngituunirnik ammalu asitta piusinginnik piusirtaarasuariamik.

Ilisaanik pinasuartisiutiit: Ilisaat avitilugit ikinartilutik ammalu uqausiqarlutik ilainnaatalinirmik ammalu qanuilinngaisuugunganik inuit pinasuaqatigut qanuiluuqattautininginnik. Aturlugit uuttuutit pisimajut aulajuunit, ilisaat uqausiqarlutigut qanuq inuit ippigusulaqisuuqgummagaata atjungittuunirnik qaujitaugutik asiminut, ammalu sugunnamangaata Inuit ippigusuttigasuarlugit tunnganarnitnik ammalu ilauninginnik nunalittinut. Ilisaat nalunaikkutaiurilait tallimanik uuttutunik pisimatillugit namminiq ilisarvimi qanuq atjigiinngitut kinatuinnakut uppinitigut, iluggusitigut, ammalu timitigut iluunnatik tunngasuttaugunnamangaata ammalu ilagijautsatiataugunnamangaata.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 3. KATUTJIQATIGIINNIQ - PINASUAQATIGIITSIANIQ TAATSUMINGATSAINAQ PIGASUAMUT

Taanna ilulinga takutsautitsijuq tukisimagiaqarnimik asingga inuit uqaufjutinginnik ammalu isumagijanginnik pinailutarnik aarqigutitsaliuqatigiillutik ajuqiigjallariutik pinasuaqatigiippagiaqaratta aarqigutitsait ajuinnaqatigutigilugit pivallinartuit ilagiinut atausituinnaungittumut.

NFB-kut aulajuuliangit: *Nunavut Animation Lab: Lumaajuuq*, Alethea Arnaquq-Baril, 2010, 7 min 36 s

Taakkua takunnaratsait nusatitsilarittut ilaglit pinasuaqatigiinnginnik ammalu akirartuutininginnik. Turusiq, najangalu ammalu tuulliq katutjisijut siqumitsigasitsutik uqarnilugutausimajumik tautunngituulaqititautsuni turusiq anaanaminut tautunngituulaqititautillugu. Turusiq taima anaanaminik akigialangatsuni atuinnarutilirtuq ammalu imarpiauq irqanganuurlugu imaartilugu. Unikkaatuaq *lumaajuuq* takutsautitsilarittuq piunngininanik akigjarniup, siqumitaugunnasuni kisiani pinasuaqatiginnimut ammalu isumagiunjunnaiqatiginnimut.

Ilisaanik pinasuartisiutiit: Inuit unikkaatuangit suujuutsutik inirtiriutitaqallarittut ilingatillugit unikkaatuaminut. Ilisaat avitilugit ikinaartilutik aarqiqtigatiiqtilugit nainaartitunik unikkaaminik takutsautitsilutik pivalliquiuninginnik pinasuaqatigiinniit ikajurtigillutik uvvaluunniit utirviunirlulaqitaugunnaneninganik akirartuutijut ilikkuutirtut. Iluunnatik ikajurtigut ikaurniup qappaanik sanianilliunit allalutik ammalu sungiutisarlugit pinngualangajaminik ilisaqatiminut takujautilaurnagut. Kinguningagut tusarsautsitsiqatigiinngiit nitaminik naittunik, ilisaat uqausiqartilugit ilagit pinasuaqatigiinnganuulingajunik taimaallu pinasuaqatigisutik nuitsigunnaisinrikainnataminik pinnguarutiminik.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 4, AVATIMIK KAMATSIANIQ - SUUSUTSANIQ AMMALU KAMATSIANIQ NUNAMIK, UUMAJUNIK AMMALU AVATIMIK

Taakkua ilulinginnut uqaufjajutugut avatittini kamatsiariaqarnitnik salumatinginnalugu ammalu kamagitsialugit uumajuit ammalu asingit anirniliit ammalu tarningit nunamik najurtaliit. Avatittini kisiani kamatsiarutta kajusitsigunnamat ajursangittuillugit ullutamaat inuuasittinik kinngumajavut.

NFB-kut aulajuuliangit: *Nunavut Animation Lab: I Am But a Little Woman*, Gyu Oh, 2010, 4 min 39 s

Taakkua takunnaratsait takutsautitsijut ippigijaullarigasuarialinnik qanuilin-gaqatigiinnginnik ilagiitsiaguluta Inuit ammalu nunamiutait arqutigilugit Inuit mirsurusingit, kajusitillugit aulajuut, akinnamiutaq nuitauvalliajuq nuitatitauillugit atjinguangit inuit, uumajuit, ammalu nunamiutait, ammalu ilitaratitsigatik akunniqtinginnik inuusillaringitta ammalu isumannguarutingitta.

Ilisaanik pinasuartisiutiit: Ilisarvimiittut nuitsilugit akinnamiutamik takutsautitsijumik ilisaat iniqaqatigiigutinginnik avatimi. Atunit ilisaat nuitsigiallit atausirmik sunatuinnaguamik akinnamiutamit ilijaulangajumik, ammalu tukisitsilutik ilisaqatiminik sumut nallikaarnimangaarmik nunamiiqatigittut sunauninganik ammalu qanuq ippigusummangaarmik namminiq inuusirminut ilagiunainganik. Iluunnatik ilisaat nuitkainrminik tusarsautitsigirpat, iluunnatik ilikkuutirtut nuitkaangit aarqisurtaugunnatut ammalu pituttaulutik anginirsamut iniqarvigisijanganut tauttunga tukitaarutautillugu ilisaqatigiinut. Ippigilugit ukiungit ammalu pijunnanengit ilisaat, taanna pinasugaq pinasuartaugunnatuq miretsunut atjinguartangit kitjasimatillugit atjigiinngituulutik tauttungit ikirnguasajait saannisait aturlugit ammalu miretsulugit uvvaluunniit nipaqtirilugit qallunaartamut akinnamiutatsajamut, uvvaluunniit nuitkaunngasutik sikutsajautillugit, ilisaat minguannguattilugit sikutsajanik nunamiutannqaulurutik aturlugit qijuit minguannguarrutit uvvaluunniit minguarsigutit imait.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 5. PIGIURSANIQ - PIVALLIATITSINIQ PIKKINIUGUTINIK TAKUNNANITIGUT, ILINNIATITAUNITIGUT, SUNGIUTISARNITIGUT AMMALU PIGASUATSIANITIGUT

Taatsuma ilulinga uvattinik kajungirtuigutik ilitsiviqarasuarnitini pikkiniugutinginnik ammalu pitsiarunnatinginnik asitta. Sunatuinnait atuutiqutsgut ajuinnarutivinivut sunnginattigi, uqautijausuugujugut pgiatsialuta ammalu sungikutta pigialriqattaluta.

NFB-kut aulajuuliangit: *Nunavut Animation Lab: Qalupalik*, Ame Papatsie, 2010, 5 min 34 s

Naittunik takunnaratsanik Qalupalik, amisuiguvut nutaat atuutigiuqattanngit angutiup pgiatsariaqaqtassugit angajurqaaminik naalattuviniunngimut ammalu naalanngituviniunirminut pigasummarittaulaqitsuni qalupalimmut. Angutik pikkiniugutinik tigusilaqijuq taakkunungalu ilitsitaulaqitsuni anninartunik inuuismiri quajimajatsaminiq.

Ilisaanik pinasuartisiutit: Ilisaat avittulugit marruunaartisitillugit. Ilisarinngit kajusitillugit iluunnatik atunit ilisaat atausiuttilutik ilinniatitsigninasilangajut quajimatsiatinik aippaminut. Tamakkununga ilauggunnatut inngiguarusiit, saittanik tuurngijuunnguarutiit, pinnguarutiit, uvvaluunniit taanisirusiq. Taimaittunik ilinniatitsilirutik aippaminik, ilisaat nalunairsigiallit qanuq iltsinirmangaarmik taakkuninga ilisaigutiminik. Ilisartut takun-naujaartisigunnatut taatsuminga pinasuarutiqariirutik atunit ilisartut takun-naujaartisitillugit pikkiniugutitaarisimajaminik ilisartsautistik aippaminut.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 6. QANURTUURUNNANIQ - ISUMAGASUATSIARUNNANIQ AMMALU IKAJURSUATSIANIQ

Taakkua ilulingit uvattinik kajungirtujut taimanngat ntitirigunnarasuapagiaqaratta ammalu ikajurasuarsiulula inuuirtini ammalu pinailutarta aarqigutisanginnik ajuinnarutiqarpaluta.

NFB-kut aulajuuliangit: *The Owl and the Lemming: An Eskimo Legend*, Co Hoedeman, 1971, 5 min 59 s

Taakkunani naittuni takunnaratsani, uppialuk niqisiuriasijuq ilamita niriratsanginnik ammalu takutsuni sinittumik avinngamik. Uppialummut pijaugaluarami, avinngaq sapirriatalijuq ammalu isumatsasiusitsuni uppialummik uiviirrisiutitsaminiq katattaulaqigutigilugu. Taatsuma unikkaatuap ilitsitsiutinga upimatitsiniq ammalu isumataarsitiuniq ilinnik piirsilaqigunhamaniik amisuvillutit ajursisimajuujaqattaliraluaruvit.

Ilisaanik pinasuartisiiniq: Ilisaat iluunnatik nuitsiqulugit namminiq isumataaminik unikkaariallalugu uppialuk ammalu avinngaq takutitsignasigiarlutik allasimajuni uqausirnik aturunnailutik. Ilisaat allanguarun-natut alianaittunganik, unikkaataujuunnilu itjasinngualutik, uvvaluunniit nanijilutik asinginnik tukisimatitsiutiminiq uqausirtanginnik ammalu ilin-niatitsiutitanginnik aturlutik sunatuinnanik iluaniittunik ilisarviup. Taanna pinasuartisiutik kajungirtuigialik ilisaanik isumagunnasitigarlugit taakku-ningatsainaunngitqut nuitsigunnanirminik ammalu aturunnasitsialutik isu-matsasiursiunirminik ammalu namminiq pisitiugutiminiq.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 7. AJUINNAQATIGIINNIQ - TUKITAAQATIGIINNIQ UQAAQATTAUTINITIGUT AMMALU ANGIUTINITIGUT

Taakkua ilulingit takutsautissilarittut taimanngat qinirpagiaqaratta ammalu suusutsaluta asitta isumagijanginnik. Taimannga pinasuarutiqarpagiaqaratta katutjaartsialugit aarqigutitsait, pinailutait aarqigutitsangit ammalu piusiumitigianginnalugit sunatuinnanik kamagusirisuuvut.

NFB-kut aulajuuliangit: *Nunavut Animation Lab: The Bear Facts*, onathan Wright, 2010, 3 min 58 s

Taanna alianaittuq unikkaaq takutsautitsijuq tikinnirlaurtavininginnik Jiu-jupmiut qallunaat ukiurtatumut. Isumatuaqarnikuminut pilaqigumatsutik «quajigijurqaatualuugumamut» nunagijauliirtumik, takunnaratsaliamik quajisarti nunamik uqaaqatiqanngiturluunit nunaup inunginnik ammalu quajimajanginnik quajigasuarqaarani nuitkaiiriitanginnik qanuq inuuvit-saumangaata ukirtatuup sapirnarutingit.

Ilisaanik pinasuartisiutit: Inuit iluggusingani, alianaittuit aturtaulukisuut mikillitiriaugunnamata isurrinanggitut uqausirjaulirmata. Tamatuma quajimajauninga aturlugu taakkunani takunnaratsaniittut ilisaat uqaaqatigisilugit taijurlugu iluggusiqatigiiinngitut takugiuqattautininginnut ammalu qallunaartasisimaninanut Kaanataup ukiurtatungata. Avillugit ilisaat marruigusitillugit: Martin Vujaapisa umiarruangata umialittangit sivullipaami nunamik aiviqariursutik ukiurtatumi (1576) ammalu Inuit taavaniittuviniit taitsumani. Ilagiittitut tamarmik ikaurniturtumik quajisartilugit ilagiittut nalunairtaugutigisimajanginnik: Sunanik niriqattanirmangaata, sunattit uqausiqarnimangaata, sunanik annuraarsimaqattanirmangaata, sunanik upprijaqarnimangaata silarjuami. Quajisariipata, aturlugit quajisartut nalunilaqijangit ilitsisugit ilisaat alianaittungausitilugit takugiuqattautinnguasarlutik.

KAJUSIGIARUTAULANGAJUQ 8. PIGUTJINIQ - KIGGATUTSIANIQ AMMALU MANIITSIAPANNIQ ILAMINUT AMMALU/UWALUUNNIIT NUNAMINNUT

Taakkua iluliliit kajungirtuigutinik inunnik ikajurpagiaqarmata ajursatunik ikajurtaugjalinnik. Annirijaugutiqarlutik tunirrusitsatiulutik asiminut nunalimini, inuusinginnik sanillita piunirsaulaqititsigunnakatta, ammalu uvattinigasak ikajursilaqiluta.

NFB-kut aulajuuliangit: *The Owl and the Raven: An Eskimo Legend*, Co Hoedeman, 1973 (7 MIN)

Taakkua takunnaratsait takutsautitsijut uuturautinik Inuit annirusunninginik aviqatiqatsianirmik ammalu unganarviqarnimik ilaminik ammalu ilan-naaminik. Inugarsutik uppialuk ammalu tulugaaluk, tulugaaluk natsivinirmik pajuttuq pirlilirtilugu uppialuk, Uppialuk tunirrusijuq nutaanik kamiliursugu tulugaaluk nakurmiigutitsugik piujumik minguannguasimajumik aittutaun-nirami. Taima unganarniit isumagjausimammata piusiqarviqatsianiuningit Inuit piusituqarmigut inuuniqartilugit taitsumani, taakkua takunnaratsait isumalaqijut unganarniq ilanganni unitsimautitaqariaqasuugummat.

Ilisaanik pinasuartisiutiit: Ilisaat isumatsasiuqulugit qanuiluurlutik namminiq ilaminik ikajursigunnamangaarmik ammalu nunalimini. Iluunnatik ilisaat nalunaikkutaliurtilugit naammanaarlutik tunirrusigunnamangaarmik inuuqatiminut. Sunanik pisitiugutiqarpat aturtaugunnatunik? Kinakkunik inunnik qaujimavat ikajurtaugjalinnik? Ilisaat nuitsigialiit tallimanik piusiri-gunnataminik ikajurutigilugit nunalimini tarqiulangalirmijumi atuutilan-gajumi, ammalu iluunnatik taakkua ikajursigarutitsangit allalugit tunilugillu ilisaijiminut. Tarqiq atausiq anigurpat, nalunaikkutaliaviningit utirtitalaartut ilisaanut irqailaqiutiginiarrait taakkuuninga ikajursiutigumajarminik kaj-usitsinsirmangaata.

SIAKSUN 2: UKIURTATUMIUT INUIT, PIVALLIASI-MANINGIT AMMALU AVATINGIT

INUIT PIVALLIASIMANINGIT

Taijagarmik qaujisartisiniq

Inuit piqarput angijummarimmik ammalu takijummarimmik pivalliasi-manirmik tarrami. Sivullivingit qaujiaugunnaput sivullipatsutik inugijausimagiangit nunaqarsimatsutik amiajikaup tarranganik ukiurtatumik. Taitsumaniummat, Inuit irpaatirsimajut ukiurtatumut nanilimaalirsutik, atursugit ikkittuit nunamininitait pinasuarutiit nuitsilaqisimatsutik pimmarialunnik aarqisiarsimajunik ammalu tusunnatunik inuugusiqarutigilaqitsugit. Pivalliasimaningit Inuit aulatjataullaritsimajut pimmaritigut tikittilugit qallunaat qilalugarsiutut ammalu nunamik qaujisartut. Tikaunirminut turainnatutigut qanuilinngatausimangituugalut amisut Inuit19-gugutingani 100-aunaartitut arraaguit atuutinngininginni, Kingullipaat 100-aunaartitut arraaguit angijumik ammalu ilanganni sukkutaulaqiutigitsugu timingitta ilusirsunirmigut, piusuquartigut inuuggusimitigut, ammalu inuuqatigiini qanuinngisiaqtigiaqinimitigut. Inuit pigiarsimalirtilugit tiguwalliasugit piusuquqamigut imminirsurunnautingit arqutigitsugit nunaqarnirarninut angiqatigiqgasuarniit ammalu piniarnilirinirnik ippigusugunnasiniit, tamatuma arsurunnanivininga sukkaitumik mumippalianiqalirtuq.

Ilinniatitait pilaqiangit

Tavvani ilikkuunirmi, ilisaat qaujilangajut ukuninga:

- Palairsimaningit Inuit nitaningitta ukiurtatumut;
- Atjigiinngitut isumagisimajangit Inuit ammalu tunirtaniartit kingunirminitarnut;
- Asitijiarisimajangit Inuit iluggusirnut silataanimiunut nuitarivitsutik.

Kingunirminitait ammalu atuutismallarittunut tukisiutitsait

Inuit uqausiqaliumijaasut pivigisimallarittaminik ilaunivinirminut unikkaatuun-naunirtauujumik ukiurtatuq anarriajautillugu inuppanut ammalu ajugaittunut uomajunut. Atjigittauunnapannimata uomajuit ammalu Inuit taitsumanialuk, ammalu taakkua uomajuit inuillu tukisimautisiarunnapattuviniutsutik isumamitsutik ammalu timiminik taursiicqattavuttuviniutsutik. Ullumut, Inuit upprijaqallarittut suujumik pitutsimaviqariamik silarjuami nunamiutanik.

Tunirtaniartut, unikkaataugusiliit Inuit pigiartuviniugiangit aisiap tarranganii sitjangani. 8,000 arraaguit anigursimalirtut, ikkittuit ilagittitut aisiamenti nimasilaurnimata amiajikaup tarranganut Bering Strait-tiguursutik nunagiartsutik iqalulinnut ammalu uomajuliinnut sitjalimaanganuursutik tarraup uannivasiup. Alaaskaup tarranganii sikurlaaluit aummata arraaguit 4,500 anigursimalirtilugit taimailaurtuviniutillugu, ungasittugiamut nuulirnimijut. Nuukkamik ilikkutuirtut nutaamik avatitaalaurtuviniit, tariunga quparatilugu sikullarialunngusuni ukiutuarmat. Nutaanik ammalu pijunnautitsanik nuitarivattuviniit pijunnautiginiartaminik itjialummi. Inuit uomajuriaqarpatuviniit angijurlaalunnik tariumiutanik uomajunki nirijatsatarsutik. Taakkuataga piusirisimajangit kajusijut nalunaikkutauttaullaritsutik Inuit iluggusinganut.

Unurnipautsutik tikilaurtuviniit ukiurtatumunt, qaujimajaujut inunnut *Sivullimiut* uvvaluunniit «sivullipaagusimajut Inuit.» Nuuppaliastjuviniit niggimuurpaliasutsutik Alaaskamit Akukittumut nuuppalianingit turainnalututjagatik Akukittumut. Taakkua inuurqaatuviniit sivulliviniit tuniit, tunirtaniartut qaujimajaujut atiqartitautsutik Dorset Culture, nunajuviniit Kaanataup ukiurtatunganut mitsausaarsugit 2,500 arraaguit anigursimalirtut taimailaurtuviniutillugit. Inuit unikkaatuangit nalunairtausimajut tuniit inuulaurtuviniutsutik suujualuutsutik, kanngusuttatuutsutillu, uumajurasuarpatuviniutsutillu nukialumminut kisiani ammalu atursutik sanamatsiatut ujarajit naulait, illuqarpatuviniit mikijurlanik ujarasutjuallit atursugit, sanavattuviniutsutik pillukutsimatsiatunik tuugaavinirnik ammalu natjuvinirnik uumajunnguanik ammalu inunnguanik. Tuniit qimaatitaujuviniutsarutillu uvvaluunniit tuqurartaviniutsarutik tungaliminut tikippalajunut Inunnut - tunirtaniartut atiqartitaujut Thule people - irpaatirtuviniit niggiliarsutik Alaaskamit pitsutik uuma arraaguup saniani 1250 AD Inuit Thule iluggusinga qaujimanartisijuq Kingullipaami nuulaurtuviniuninginnik Alaaskamit pitsutik, ammalu taimaigamik qanitaqarnipaat turainnatukkut sivulliviriyaugiangit Kaanatamiunut Inunnut ammalu Akukittumiunut. Thule Inuit namutuinnaanirsaulirniqut ammalu ukiurtatumti nanituinnaanirsausitsutik, qimainginnatitaulaurtuviniit amisuinik Alaaskami piusuquqarminik inuugusimik naammatisigangaasutsutik avatiup piusinga malitsugu ammalu uumajuqarningit nunavimita. Ullumi, taakkua atjigiinngitut ilagiittut suli atjigiinngituk piqutillarimminik nalunairsiutiqarput nallagunirminik.

Vikings natjulialunnik nasalivinaluit ammalu qilalugarsiuriartut umiaruat ukiurtatulialiumijaasuuvinugalut 1000 AD-mi, silarjuanga Inuit ammalu qallunaat Jiujupmi sivullipaami nalunairsimajut apurnivinirmik 1576-gutillugu, tikittilugu Pujitanmiuq qaujisarti Martin Vajaapisa. Vajaapisa qinilaurnimat arqutitsamik umirruakut tarratigut aisiliarviugunnatumik kajusijumik sakkaturqajarningittuq jiujupmiit qallunaat isumanginni 300-ni arraaguni tikilaurtuviniunga qaujigasartaunginnaasuni, amisut qaujisartut aititaualivirnimata «qaujigjurqaqjaujut» ammalu nunanngualirlugit ukiurtatuup qikartangit. Qallunaat Jiujupmiit ukiurtatumti uningaarningit Inunnik pilaqisimajut isuartunik ammalu isuitunik. Nutaat nunaninitait asinginni piukkutit, uttuutigitsugit savirajait, qallunaartait ammalu qukiutit inunnut ikajursisimajut makitagasuarngitigut, ammalu ilanganni isurriirsautilsilaqitsutik, inuuga-suarningitigut. Tikikattatut pulaariartut, kisiani atjasavutuviniit qaniamannik ammalu takugumatsutik Inunnik qallunaat uppininganik tigusijunik ammalu qallunaartit inuuggusitaaqutsugit. 1800-ait isuligiavittilugit, tarrami apirquit uttuutigitsugit Vajaans Puas niriulirtuviniq Inuit iluggusingata asilangalirninganik singitauluni tikikattatunut Qallunaanut. Takutsautsitsutik suujunik pikkinigutinginnik aarqigjakapigunnaniningit, kisiani, Inuit kajusitisimajut nanijigunnasutsutik tamakkiqunnautimik kasurtisisimatsiarunnasutik piusuquqamitigut inuuggusimik ammalu tiguullasutik pivaliqutiunirpaanik qallunaat Jiujupmiit iluggusinganik tigutsugit. Nuitaumma mirquljanik niurrusiitit Atsan Pai Kamipanumit 1920-it atulirtilugit ikajursisimajut Inuit imminirsunnaqigianlanninginnik niurrusiqattasutik uomajuviniit aminginnik aittutaungaarpasutik niuviatsarijaujunik. Taimagunnasiartuviniugalut, kisiani, qanuilinngainirlurutasimammijut Inunnik qimaliumititsugit piusuquqarminik maqaivvigisuuvinirmik kamagiijaqarnisaulirsutik niurritsasanik tirganniat amivininginnik. Tarramiullu kakkalaat tiguullatauningit anarraminit ungasitumut ilisariartaukattasutik - iluggusimik puigulaqitsugit ammalu uqaatitauttailtsutik Inuttit uqausirminik - Kaanataup kavamanga 1930-mi pigiarsutik sivuninganilimaq ungasittaqarialalaqjausimajut piusuquqaritsugit iluggusimik ammalu pivaliassimanirminik. Kingullipaaq ungasittumi ilisarvimi aullatitautsutik iliurqaivik kakkalaanik Kaanatami ukkuatuviniq 1996-mi.

Arraaguni kinguninginni tungaliani silarjuami unatarniup, ukiurtatuq tiki-taukattalirtuviniq qallunaanut, ammalu Inuit qaujikapilirtuviniiit sukattumik nunamini ilitarnangittuugutigilirtaminik. 1971-mi uvikkait Inuit siviliritt pigiartisilirtuviniiit Inuit Tapirit Kanatami, taakkua ilagiittut katitsigunnalirtuviniit nipinginnik iluunnangitta Inuit kiggatutsiarunnalirsutik nanilimaaq kamagijauqujangitigut (takulugu itk.ca). Taanna timik pigiartisijuviniq ntitirinirmik namminirsuutigitsugit Inuit nunanginnik arqutigitsugit nunamik piqarnut angiqatigiqgasuarniit, isumatuinnaviniutsuni sulijunngutitaujuviniq nutaummat Nunavut 1999-mi. Killingit nutaat nunangata tarsijaujuviniq kajusittauniqartilugu unurtumarik Inuit aulatanga qaujisarninut pinasugaq, pukuttautillugit tukisiutitsait piusituqartigut nunaturlingit najusuungit, maqaivvingit ammalu nunamik aturninut Inuit piusituqangit. Nalunairtusimajut sunamittut piqutit nuitaulaqijut taatsumunga nunaqarnimut pinasugarmut nuitsilaqitausimajuq uppinirmik ammalu piqarningitta sulininginnik Inuit. Taanna kajusitisiniqarsimajuq ullumi pigiartitaualirtuq katititsugit Inuit uvikkangit pigiarnirisimajangillu uumajursiutinirmut ammalu nunamik najurtaqarniminut.

Inuit isumagijangitigut

Uqausiqaliramik kingunirminitarnik, Inuit atulukisuuq uqausirnik irqau-matsaunginnimi pigialurtuviniiit ammalu pigialurtuviniiit aturtausuunik tunirtaniartinut avitsimatisiutautsutik kingunirminitarnik ammalu ullumi qaujimajaulirtumik silarjuami. Kinguniq isumagijautillugu takiligiarutiapi-tuinnaqiangaa illuminitait, ilagiautillugit anginirsamut pigiarniusimajumut akuninitait ammalu unikkaatuat uqausirijaugunnaillugit nutasimaninigit arqutigitsugit uqausituinnatigut piusituqaup nutasimajangaa qaujimajauninga. Inuit atsiigusimitigut qaujimatitsigunnautiqarmijut inuup nuitkaunnaituup inuugunnananganik timinganiilluni uvigarnisaup sauni-qartisinitigut.

Tamakkunungaulingajut aulajuut

- *Nunavut Animation Lab: The Bear Facts*, Jonathan Wright, 2010, 3 min 58 s
- *How to Build an Igloo*, Douglas Wilkinson, 1949, 10 min 27 s
- *The Annanacks*, René Bonnière, 1964, 29 min 12 s
- *The Last Days of Okak*, Anne Budgell and Nigel Markham, 1985, 23 min 48 s
- *I, Nuligak: An Inuvialuit History of First Contact*, Patrick Reed, Tom Radford and Peter Raymond, 2005, 69 min 44 s

Tasiursigutiit/apirsuutaugialliit

- Inuit inutuqangit uqausiqalukisuuq kingunirmik ippigusunniqarsutik alianammaritsimanageranik ammalu ugguanirminik. Inusiq Inunnut pigasuammarinnasimajuq qallunaat piqtinginnik pitaalauratik, pirligarpanirmata ammalu aannisutik inuugunnailaqivannimata uvvaluunniit qanimamut taimanngat inirtuumanartkuurutigitsugit taakkua. Kisiani galuaramik Inuit imminirusiarunnappattuviniit ammalu asiminut ikajurtaugatik inuusirmiin aulatsigunnapiarpatuviuutsutik. Takutsautiaummata *How to Build an Igloo*, *The Annanacks*, ammalu *The Annanacks*, *The Last Days of Okak*, uqausiqarvijut

Inuit iluggusingata pivalliquitaalaqitigisimajanginnik ammalu asiujaqisimajanginnik qallunaat inuuggusinganut iligasuarnimini tavanntsainaq nunasimavalirsutik ammalu kiinaujjarasuarminik atuutivalirsutik. Qanungikkua Inuit taimaak piusituqarinnitamunut ilitsutik piyuviniit, ammalu qanuiliurusutik kajusititsinginnaqat ilirqaigunnasutik piusituqarmigut pinasugatuqarminik ilirqaasugit nutaamut iluggusiulirtumut?

- Sunanut qaujimalaqititauvita kingunirmi sujuqarsimammangaat? Uqausirilugit isumagijaujut pivalliasimanillaringa unikkaap nutaus-imajuup qalliraarniup ammalu asianik nunataariartusimavallusut iluggusinga. Amisugugunnapaat pivalliasimanilil nunamiiqatigigunalutik? Qaujisarlugit qanuq nunaqarqaatuviniiit ilagiittut ammalu tunirtaniartiit pinasuaqatigiqunnamangaata manijilutik nutaanik nuitsiqatigisimanitigut inuusiqarniviningit Inuit kingunirmi.

Takunnaratsatigut tusaratsaliagusimajutigut nuitkaattunik kamagusit

- Amisuguvut isumataariajauqunnatut saniranginniutik iluunnangitta unikkaat. Ilisaat isumatsasiuqulugit pinasuganginnik inirsiyuvinit iluunnaini tamakkunungaulingajunik takunnaratsaliavinirni isumagi-jaulaqisimajunik qallunaat-inuit katigianngatillugit. Ilisaat qaujisar-ialiit takunnaratsaliaviniiit nuitaunnimangaata Inunnut uvvaluunniit inutuunnaungittunut aulajuuliurtinut. Qanuq isumavat taakkua isumagijaulaqisimajut qanuilinngaisimmangaata ilulillaringinnik unikaataujuup? Qanuq unikaataujuat atjungittutitaugunnapat unikaataaugutik atjungittunik isumalinnut?
- Sunanik tukisitsitsvat ajjigiinngitut takunnaratsait Inuit piusituqarmigut inuuggusivininginnuilingajunik? Ilisaat ippigusutsiariallit atjigiinnginnginnik takutsautitaujut ammalu uqausingitta uqaajiup takutsautitaujuni.

Ilisarviup iluani pinasuartisiutiugunnatut

- Inuit qaujimanirtaasuut pivallianirisimajaminik ilitsilaqitsugit unikkausituqatigut tusarsautitausuut taavannganit pisimatillugit. Tunirtaniartiit qanuq nuitsisuuq unikkaanik kingunirminitarnik? Ilisaivimmi aturlugu qaritaujaq takugasuarlugu atausiq uvvaluunniit marruuk qaritaujakkut takutsautitsiutik aarqitausimajuuq Nunu-vuumi tukisitsiutiutsutik Inuit pivallianirisimajanginnik ammalu pinasuganginnik tunirtaniartiit qimirrusutik qaujimautinik kingunirminitarnik. Qaritaujakkut takutsautitsiutik: taloyoaknunavut.ca ammalu avataq.qc.ca.
- Takunnariirtilugit *The Annanacks* ammalu *How to Build an Igloo*, uqausirilugit atjigiinngitut Inuit aturpataviningit nunaminitait uumajurutigitsugit. Ilisartilugit nalunairsilusi aturtsautitaujut naminiq nunalisinni ammalu isumatsasiurutigilugit qanuq tamakkua aturtaugunnaiqarmangaata takugunnautilaqilutik inuusirmik atjigijaunngitumik inuusirilirtasinnut.

Takiliigiarutitsait (ilisarviup silataani) pinasuartisiutiit

- Aturlugit tukisiutitsataagujut arqutigitsugit ilisarviup iluani uqausirijaujut ammalu takunnataugiaqarnirartait takunnaratsait, ilisaat allatillugit naittunik sulijunnguanik nalunairsiutiminik ullutamaat inuusinganut inuup uvikkaup nallikaarlutik qanganitauninganik unikkaatanga (uuttuuit, qallunaanik takugilaurtinagit Inuit, qilalugarsiuriartunik umiarruanik takunnalpilarsutik, mirqlujianik niurrusirpalirtilugit, ilisariartauvalirtilugit nunanut ungasittunut, asingillu). Nalunairsitilugit taitsumani suqattuvinuumangaata, ilagijaautillugit ullutamaat kamagijaugiaqarpaturviniit takunnatautsit turusirmut uvvaluunniit panimmut ukiuqaqtiminut.
- Atuinnarutilugit atjinguaniittut taitsumaninitait Inuit sanarrutitsajangit ammalu atunit ilisaat nallikaartilugit akuninitajamik qaujisartaujutsamik. Ilisaat atuinnarutilugit naittunik nalunairsiutiminik sanarrutiup sunauninganut, ammalu qanutuinnaq pitjutiqartitaujutsaumagaat inuuqatigiinut taitsumani. Kaanatami qimmaqutitsatarninut qaritaujakkuutitsivik inuitcontact.ca nuitatisiviujuq taitsumaninitait atjinguanginik qanuilingatuinnanigit takutsautitsitillugit tigumiartuujaarsugu ammalu sanarrutiup nalurnairtaugutingit takutsausutik ikajursigunnatut tamakkuninga pinasuarutiqartilugit ilisaat.

Ukuagugunnamijut aturtaugiallarunnatut

- Dorothy Harley Eber. 2008. *Encounters on the Passage*: Toronto: University of Toronto Press. Arqusiurviujumi kativattuviniit.
- Robert McGhee. 2004. *The Last Imaginary Place: A human history of the Arctic world*. Toronto. Key Porter Books: Canadian Museum of Civilization. Kingullipaaq isumautituinnaq inik: Inuit pivalli-anirisimajangit silarjuap ukiurtatungani.
- Inuit Tapiriit Kanatami website. Inuit Historical Perspectives. itk.ca/about-inuit Inuit Tapiriit Kanatami qaritaujakkuutitsivinga
- Avataq Cultural Institute (Nunavik) website. Nunavimmiut. avataq.qc.ca/en/Nunavimmiut. Avataq piusituqalirijikkut qaritaujakkuutitsivinga (Nunavik). Nunavimmiut

INUIT ILUGGUSINGA

Taijurtaujuumik qaujisarniq

Uttuutuit Inuit naulimaat piusinginnik ammalu uppirianginnik - qaujimajaum-mijuq unaugingga iluggusiq - turainnatutigut aarqisurtauniqasut timigit ammalu inuuqatigiinntigut silarjuami inittini. Inuit iluggusinga taimaimmat tukisiaugunnaq taimailaqiausimaninga tamanginnut ukiurtatumi avatimut ammalu Inuit itijumik pivallianirisimajamitigut ilimatsiaviqarninginnut nunami. Innginguarusiit, taanisirusiit ammalu takuminartuliusiit inirtausut inunnut takutsautitsisut kamaqtiqatsianikkut nunamik ammalu irqaumajaminik ammalu qaujimanirminit pilaqisimatsugit sivilivinirminit.

Tamangit Inuit ammlu inutuinnaungittut isumaaluutiqartilugit asiuwallian-ninginnik iluggusiut piusituqaillu ukiurtatumi, qaujimajaugiaqarpot iluggisiq inirsigunnanirnuit ammalu sangugunnavigarninut nukigjaummat, asitjavall-agunnasuni nutaat atutijaujut iligunnasivigilugit. Nutaatsajanik sanaugarti Inuk, uuttuutigitsugu, qimirrurunnaaq qullisajamik Pujajalmiit ammalu

takuluni sanammanginnik ammalu unikkausirtanginnik tarami anirniit tarniit ammalu uumajuit qullisajait iluani anigunnangirsimajut. Taanna ilik-kuutitsiutik qaujisartisiutuvuq atjigiingitunik anginirgunnatanginnik itiniri-gunnatanginnik Inuit iluggusingata, ippiginisartsugit itijumiittut amaangit piusituqartigut takuminartuliusiit, uqausiq ammalu qaujimaniit inunnik aarqigjartisilaqisimammata ammalu inuuviqarunnatitsugit avatimiinitsutik pigasummarinnatumik ammalu inuuqatigini arsurunnatunik Inuit saangasimalirtanginnik Qallunaanik takugililaurniramik taimannganit.

Ilitsijaulaqijut

Taakkunani ilikkununilinni, ilisaat pilaqilangajut nakursanirmik piujualuninganik iluukkasiagutsuni ammalu qanulimaatsiasuni Inuit iluggusinganik. Ilisaat imaittunik tukisilaqilangajut:

- Iluggusiup piusituqaup sunauninga atjigiinngituuniqarsuni nuna-gijaujutigut, kisiani atjigigalaatuinnamijut iluunnatik Inuit nunalili-maamiuguqatiginngikaluaramek;
- Pitsiaqattautiningit Inuit iluggusingata ammalu Nunatuinnaup avatiup;
- Uqausitigut kisianiirtut piusituqautillugu ammalu unikkaatuangit pimmariuvut sanarrutigjautsutik iliurqaigutigunnasutik, pivallitis-gunnasutik ammalu ilinniatitsiutaugunnasutik Inuit iluggusinganik.

Piglarsimaningit ammalu ilulinginnut tukisiutitsait

Inuit (atausiup taijaugusinga Inuk) Inuttituurtuq uqausiq ammalu aturtau-suugutsuni taijurtaulituarlunaqarqaatuvinuit Inuit nanituinnaamijut Suk-sik tikiraulunganimiut Rusiap, Alaaskalimaami ammalu Kaanatamat Akuk-tumut. Uqausiq (nunalilimaamiut atjigiinngiapiqutillit) aturtauvattuviniq ukiurtatumiunut imminik taijurutigitsugu ilaginaartinirminut, ilikkurutigitsugu uumajunit nirisuminit, ammalu atjungigutigimmisugu tuurnnganit anirninit iniqasunut niratsami ammalu tariumi. Angjummarimmi nunami irpasimajuugaluaq, Inuit pitutsimautinginnaput iluggusingitta atjigigalaanningin-nut ammalu atjigikasaatsiagutsutik tataminatuinnasutik unikkaatuangit, uqausingit ammalu piisitugusingit nunami inuugunnautigtsugit. Taimalaqit-iliit tamanginnut siviliviniqatigiminut ammalu tusaumautigunnalarin-niminut uqausitigut. Qallunaat qaujisartiit tikilaurtinagit allaat, sanarrutit aarqisursemajut ammalu unikkausingit matuillaqunnaatuk ukiurtatulimaami arraaguni amisuunngituni, ingirrarunnasutik 5,000 kilumitanut arqutigitsugit piutsimautingit inuuqatigut kativattilugit ammalu qaujicqatigjartupatsutik.

Iluggusiq taimannat pimmariusimajuq Inuit uumagasuarnginnut. Sivilipaavinirminit, Inuit pivalliatitsisimajut ammalu ipitsaisimatsutik piujum-marimmik inuusimik tamakkunungatuarlu uumagunnalaqisimatsutik nunani sapirjauusuun pitjutitillugit silanga ammalu aturatsait uumagutit-sait ajurnanigit. Nunalilimaaguqatigiiingituni piusituqait atjigiinngini-qaraluarmitillugit, iluggusitigut atutujausut ilimataitunginnapannekut ilaqaartilugit suujumik ippigusutsianikunginnut tamanginnik nunaminitarnik avatimi ammalu ippigusutsiariaqarninginnik Inuit nunaminiittut tamakkua immuani. Alaaskamiat ilagittitut pinasugaqallaritsimajut arviniartiusutik, uuttuutigitsugu, ammalu nuitsisimatsutik ilikkuusiartunik iluggusimiuulin-gajunik tamakkutigullu takuminartuliusingit ammalu unikkausingit ammalu inuuqatigiini aturtaugiaqanngilarittuqutingit ikajursisimautiutillugit tammarrikkutigjautsutik attanartutigut uumajursiunirmi ammalu quviasuu-tiqarnimitigut pigasuartaminik pilaqinirminik.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Tarniit silarjuanga piusituqartigut angijummariuttausimajuq isumanginnik ammalu inuuqatigiinnginnik Inuit, ullutamaat atutijait kinguningagut tai-maitaulaqinirarpasugit avatiminiiytunut anirniit tuurngait pinasuartanginnut. Uumajuit katisasut atautsikut takutsaugunnangirmata uvvaluunniit akuni silarnilulirmat, nunalit qinisivattuvinit sunallarimmut taimaitaulaqimman-gaat ikajurtausutik angakkumut. Angakkuq inuutilugu aittutausimatsuni pi-junnanirkimik uqaaviqarunnasuni ammalu angiqatiqarasuarunnasuni anirnit tuurngait silarjuanganiitnik. Pisiuniqarami sivunirmi takutsaungittunilu-unniit takunnaarunnanirminut, angakkuit ajugaittunik nuditatsilarippatu-vinit timimigut paaqatiqarsutik anirnik tuurnganik, uumajunngusutik, ammalu tusarsautsigsunnaasutik irsinartunik, silarjuami takutsatuinnaungit-tunik nipinik. Angakkuq surquisigunnaivallupattuviniq aliananngitukkuun-iup taimaitaulaqininginnik atausiup inuup malinngininganut pimmariutsutik atuutitaugjaqasuunik uvvaluunniit malinnginkunginnut atuutjaugialinnik ilimatitaujunik napatsiarunnautiutilugit inuuqatigiini ammalu anirniit ini-qarvinginni tammarauttailigiarqarsutik.

Inuit nanituinaq atutisimajuugaluat arsurunnatunik asitijjiaqakallati-tautsutik nunamita asianimiunik katisitsutik qanuilinngataunirminut, ilug-gusingitta unurnisangit kajusivut amaaqainnaasutik piusituqartigut ill-mallariqatiqarniminut nuanitarnik avatimini. Ikittuapiulirtuugalut Inuit nunamiugutuinnanginnaatut arraagulimaami, Inuit nalunaikkutangit takut-sauvut suli uomajursiunirmigtut, aulagutiqarnimitigut, ammalu tammariik-kuтиqarnimitigut. Amisut arnait ilinniatitsinginnaatut qaujimajaminik ammalu takuminartulurusimink mirsunrimigtut - mirsunralutik kisanianusimatsutik uomagasuarraqarniminut - uvigarnisanik ilinniatitsipattut suli. Ukiur-tatumi piliutigutit kajusijut tunngaviutillugit piusituqartigut pinnguarusiit aarqisurtausimajut pivallititsigiarutautillugit maqaittiup suungungananik ammalu nunami inuugunnaninganik. Unikkaat tusarsauttauvattut nunalinni qulautjanitigut, takunnaujaartaujut unikkaasutiluutillugit ammalu nultsigial-laniqarsutik irqaumajaminik kingunirminitarnik. Sunaunirtangit atjigiinngitut Inuit iluggusingani atutititauvattut taakkusainnalutuunngimiriltuugalut, amisut piusituqait inuugunnaitsisimajut inunnik arraaguni amisuni suli nui-titaunginnaaqut.

Inuit iluggusinga ilaqlalinginnaatuq nunaqarqaatuvinii uqausinganit. Inuit atjigiinngitut ilagiitlakaatsiatunik - galuarsutlu taimanngat tukisimajaun-ingit taakkusainnalariusuugunngituugalut - uqausingitta atjigiinngiutin-git, ukua Alaaskamiut, Inupiatun, Kalaalisiit, Akukittumiut uqaussillaringa. Kaanataup ukiurtatungani, unumsautilug uqausiq Inuttitut aturtausuq halunairsigtautsuni atjigiinngitunik nunaqqaqtiginngitut atjigiinngiuting-nik ukuatitut taisigutiutsutik nunaqqaqtiginngitunik Inuvialuit (Nuas Vias Tiajituajit), Nunavut, Nunavik (Kupaip tarranga), ammalu Nunatsiavut (Niuvanlaan-Laapatua). Pivalliasimanirmiitilugit taitsumanialunimik allagu-siqarsimannginamik Inuit iliurqaivattuviniit iluggusimink ammalu qaujima-jaminik uqausituinnamitigut ammalu unikkaamitigut. Inutuqait ilinniatitsijit uvikkanik pitjutilinnik timiit takutsalarii silarjuangani ammalu anirniit takut-saungittut silarjuangani arqutigtsugit takutsiutimigtut ammalu unikkaatu-amitigut. Mikjurlait kakkalaaraapiit kajungirtautausuut naalatsiaqujautsutik ammalu takunnsasiaqujautsutik inutuqarnik kajusitsijunik pinasuartaminik pinasuarlugit kisaniujunik ullutamaat inuusirmi kinnguumanarninginnut. Aturtausutik ilinniatitsiutautsutik ammalu suqatsitsiutigjautsutik, unikkaat Inuit pivalliasimannginnt ammalu nunaminut uqausirjausut taakkusain-nautsiasugit ammalu qanuiluurningit ippigitsiasugit puigurtajurtaqartin-agit. Unikkaatut sunalittaaningit ammalu takutsasiaguttaugunnaningit uqausituinnakut taakkunaniitut unikkaatuani kajusivut pijutsaujaartisilaqi-

titsigunnamirk Inunnik takuminartuliurtinik, unikkaaminik iliurqailaqitsugit allanguartaminut atjiliurtaugunnatunik minguarutiit atursugit, sanauga-mitigut qullisajartigut, ammalu mirsusimajuliaminut inaqunartuliaminut. Ukiuqaqtiginngitut unikkaavitsutik ilisartaunirisuungit kajusijuugaluat ullumimut, amisut Inuit nutaanuurqaisimalirtut iliurqasugit taimaittuit nalu-liriikkuttsait takunratsalaritsugit ammalu qaritaujatigut takunnatitsiut-inuurasugit ikajursiutigtsugit nalunairsvigtsugit ammalu tusartaujutsang-gursugit unikkausingit kingunirminitait.

Inuit isumagijangitigut

Inuit iluggusirminik upimagijaqallarittut suli. Tamanna piluartumik takus-sauvuq amisutigut pigiartauvattutig ilurqatautsutik nunalinni piusituqait ammalu uqausingit ungumajaunginnaniartilugit katirsuivinnuqarsugit ammalu annirjaullartsutik iluggusingata iluani. Ilisariartauvattuviniit aul-latatautsutik ammalu nuutaullarisuuviniit Inuit katirsutautsutik Kaanataup kavamanganut 1950-ni piijartausutik iluunnasiangit ukiuqaqtigijit uvik-kait Inuit iluggusimink nuditatsivinngilarittunut ammalu uqausirminik piusituqartigut ilisartaugativiniminit amujautsutik. Nuitauniviningit nuna-qarnirarinut angiqatiqarutiit 1970-ni malittaunirkut nuitkagiallaningin-nut Inuit kamagijauqujangitta nalunairtutaisilutik ammalu nuitigakkan-itafulutik piusituqarmitigut iluggusinga. Piniarnilirinrnut turaaggangit taakkua nunaqarnirarniit nultsiniit inunnuangajunik imminirsuutiginartanginnik nunalilimaamiittut imminik kavamaqarunnautigilugit tamaititsitilugit Inuit malillugit namminiq inuuqatigigusirmini anninartuqutingit ammalu inuusin-git. Inuit Nunavimmiut sivullipaagsutik pilaqitsutik taatsuminga angiqati-qarutimik Jaimis Pai ammalu kupaip tarranganut 1975-mi. Nuitaujuviniq Inuvialuit angiqatiqarutinga nunamut arraaguit tallimaujurtukasaat naatil-lugit 1984-mi. Anginirpaaq nunaqarnirarnimut aarqiutik atutitjuviniq 1999-mi, Kaanatami nunanganut Nunavut (Tukinga qallunaartitut ugartaq) pimmaritigut atsijaviniq Inuit Nunanga, ammalu avitsigautsuni nunarlau-qiutitautsimajumik Nuas Vias Tiajituajinik. Nunaqutinga Nunavut taitsuma-niunnimat iljisimalirtuq nutaamik piniarnilirinrnmik atanniurutiqarutaujumik pimmariqtinginnik *Inuit Qaujimajatuqangit* lajaujumik (Piusituqartigut ammalu nutaajait Inuit qaujimajangit). Nunatsiavut imminirsurutiqasijuvi-niq nunaqutimink 2005-mi. Iluggusiup ammalu uqausiuup nuitagiallanigk purtunirpausutik pimmarunirpautaujuuk iluunnaini nunaqarnirarinut angiqatiqarutini nunalilimaanginni tamakkua.

Tamakkunungalittaatut aulajuut

- *Pictures Out of My Life*, Bozenna Heczko, 1973, 13 min 9 s
- *The Living Stone*, John Feeney, 1958, 34 min 14 s
- *Nunavut Animation Lab: Lumaajuq*, Alethea Arnaquq-Baril, 2010, 7 min 36 s
- *Canada Vignettes: June in Povungnituk – Quebec Arctic*, Alanis Obomsawin, 1980, 1 min
- *Stalking Seal on the Spring Ice (Part 1 and 2)*, Quentin Brown, 1967, 24 min 31 s
- *Northern Games*, Ken Buck, 1981, 25 min 40 s

Tasiursigutiit/apirsuutaugialit

- Inuit iluggusinga tunngaviqallarittoo piusituqartigut ilimallarin nimik nunamut. Amisuit taakkua pitutsimallarinngit nunamut nuitagunaitut, uvaluunniit nuitagaluarutik kisiani asitjisimallarlirritut. Sumut pimmariuva taakkua iluggusitigut piusituqait kajusijauqiaqningit ammalu nuitirtaugialalutik ullumiulirtuq?
- Sunauvat ilangit atjigiinngilarittut allasimajut ammalu uqausituinatigut piusituqait? Ilisaat isumatsasiurtiligut qanuq unikkaat asitjisuuqgummangaata nalunairtausutik ammalu tusaagatsalia-gutsutik atjigiinngitutigut. Sunauvat isuarningit ammalu isuinningit taakkua atunit tusartautitsiutit? Qanuq aulajuuliuurtut sunamittisgunnapat taakkua tusartautitsigutiit atursugit nuitaujuvinirnik?

Takunnaratsatigut tusaratsaliagusimajutigut nuitavattunik kamagusiit

- Inuit unikkausingit tusaumajaunginnavallulaqisuut uqausituinnakut arraaguni tausantini tusaumakutaartaugunnasutik. Ilisaat takunnatilugit akuninitarnik unikkaatuanik *Lumaajuq*. Nalunairsiqulugit takunnasugit sunait asitjilaqisimammangaata uvaluunniit takutsalariitsilaqimmangaata uqausituinnakut unikkaataujunik.
- Aulajuut *The Living Stone* takutsautitsijuq amisuini piusillarinnik pisimatsutik ullaatamaat inuusinginnik Inuit. Ilisaat takunnatilugit aulajuunik ammalu qinirlutik qanuq aulajuuliagutsuni unikkaaq qanuilinngaisimalaqimmangaat suninginnik ammalu piusinginnik Inuit aulajuuliarijaujut. Qanuq Inuit aulajuuniittut nuditatuaqiparat? Isumatsasiurutigilugit ullaatamaarsiutimik inuusirmik takutsautitsiningit aulajuut pigiarvigijaillugit qimirrulanganisinnik aulajuunik.

Ilisarviup iluani pinasuartisiutiugunnatut

- Ilisarviup iluani uqausirilugit pitutsimautigutingit Inuit iluggusingata ammalu ukiurtatumi avatiup. Taakkua uqausiqarniit pigiarviligiarlugit, ilisaat qimirrutilugit atjigiinngitunik uuttututnik ulluminitautsutik Inuit takuminartularisimajanginnik. Apirsulugit nalunairsigunnamangaata taakkua takuminartularisimajut qanuq nuditatimangaaata takuminartuliurtuviniup pitutsimagusinganik nunamut ammalu inuqatiginnimut. Sunait piviusimavat takuminartuliurtuup kajusitsiarunnautigilaqianginnik takuminartuliaminik? Aulajuut *The Picture Out of My Life* takunnatautilugit tusartisirqaaraulutik pigialaurtinagit taatsuminga tiliaugutiminkin.
- Tarrami pinnguarusiit pimmariutsutik atuutiqatsiaput uvikanut Inunnut piviliatitsilaqiqunnasutik timimigut pisitiugutinginnik taimaigjaaramata uomajursiulutik / nunamiugulutik inuusiqarniminut. Ukiurtatumi pinnguarusimik pinguatilugit ilisarviup iluani, tusartautirqaalugit pigiarvisimajangit ammalu pitjutingit iluunnangitta piliutigutit. Ilisaat Aqsaniit ilisarvimi Iqalunni qaritaujakkut takutsautitsivimmik nuidsismajut tukisitsiutinik taakkua pinnguarusiit qanuq pinnguatuuqgummangaata, takujaugunnatut uvani: athropolis.com. Ilisarviujuanga vuataluu pukutsimajuuq sunaminnisanik takutsautitsivimmunuursugit ukiurtatumi pinnguarusinik ammalu Inuit pigarpalianirisimajanginnik. Uvani qaritaujakkut takutsautitsivimmii takujaugunnatut: gamesmuseum.uwaterloo.ca.

Takiliigarutitsait (ilisarviup silataani) Pinasuartisiutiit

- Ilisaat takuminartuliulugit nuditatitsunjik namminiq nunami ammalu inuuqatiginnim avatiinnik. Takunnatilugit aulajuunik *The Living Stone* ammalu *The Picture Out of My Life* ammalu ippigusutsialutik unikkaataujut nalunairtauvallianinginnik takuminartuliurnitigut. Ilisaat pivitsaqarnisaugialit nuitsigasuarlutik innginguarusinik, sanaugarnik, uvaluunniit minguarutit imait aturlugit, ammalu ilisaqatiminik tusartisilangalutik sunaummangaata takuminartuliangit ammalu nallianik unikkaamik takutitsigutigimmgangaarmik.
- *Inuit Qaujimajatuqangit* qaujimanuvut silarjuamik namminiq atutusimajaminik ammalu iltisismatsugit aturtaugunnautilugit silarjuulimaami piqujartangit sukujainit. Ilisaat qaujisartilugit namminiq piusituqartigut qaujimanirminik avatimuangajunik allalutik unikkaatualiarilugit nunaliruminuangajut/nunaliminuangajut/ nunaqlaminuangajut anarraqarvimiini. Taakkua pinasuarlugit ututurutigilugit unikkaatuanut allanganut takutsautitaujut aulajuuni *Lumaajuq*.

Ukuagugunnamijut atuariallaratsait

- Inuit Women's Association of Canada. 1990. *The Inuit Way: A guide to Inuit culture*. Ottawa. Pauktuutit Inuit Women of Canada.
- John Bennett and Susan Rowley (editors). 2004. *Uqalurait: An oral history of Nunavut*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Inuit iluggusinga qaritaujatigut ikajursiutitsait. Heritage Canada. icor.ottawainuitchildrens.com

UKIURTATUUP NUNANGA AMMALU AVATINGA

Taijurtauujumik qaujisarniq

Ukiurtatuup avatinga takutsauviusuuq amisuinut uumaqatigiviivjunik ammalu uomajuit pirurtuul najuganginnik. Angijummariugaluarsuni, ukiurtatuup nunangata qanuittulariuninga pitaqammarittuq tariup sikunganik, napaartuqanngitunik nunanik, nunaup ikiangani ausuttunik (nunaup ikianga quagutillugu arraagulimaami), ammalu silanga iikkiinavallusuugutsuni ammalu akuni siqinnikutaasugussuni ammalu ilanganni siqiniq nuijuittusuni.

Ukiurtatumi qallunaat nunanganiittut isumagijaqasuuugugaluat sunataqanngianganik, pitaqasuuq amisuinik atjigiinngitunik pirurtunik ammalu uomajunik, unurnisanik ilimaviqarunnasisimajut atjigijaugatik iniqatsiarunnaviqalirsutik tarraup silanganik suquitsaratik ammalu nunanganik.

Takkua uomajuit pirurtulu Inunnik nirijatsaqartisisimajut ammalu aturatasqartisisimatsutik, ammalu Inunnut najurtaunginnaraluaramik ukiurtumiunut tausantini arraaguni qanuilingatausimagalaaagatik. Qammikut, sukattumik ukiurtatuup silanga asitipalliasimalirmat tarrami avaitit angijummaritigut qanuilingatauvalliasimalirtut. Takkua asitipallianiit pingin-natumiittisilirtut pirurtunginnik ammalu uomajunginnik ukiurtatuup, Inuit piusituqarmitigut ammalu inuuggusimitigut tamakkuninga nunanga pitaqartilugu kisianiutsaralua.

Ilitsjaulaqijut

- Tavvani ilikkuunirmi, ilisaat pilaqilangajut nakursanirmik pimmaritigut pitutsimautinginnik Inuit ammalu nunamita avatingata. Ilisaat tukisilaqilangajut imaittunik;
- Atjigiinngitunik nalunairsiutitanginnik ukiurtatuup ippigilugit nunaup qanuittuuningit ammalu uomajungitta pirutungittal;
- Uumajurtangitta ammalu tamakkua piusingitta ilimaviqariallariarnimik atjigiinngitut pirurtuit, quipirruit ammalu uomajuit tarralimaami;
- Sunauningit avatimuangajut pinailutsisimajut taimataulaqitsutik silaup asitipallianinganut ammalu avatiup sukkunartutatsivallianinganut;
- Qanuilingaisimautingit asitipallianingata avatiup Inunnut inuuvilinnut ukiurtatumik.

Pigjarsimaningit ammalu ilulinginnut tukisiutitsait

Ukiurtatuq nalunairtaugunnatuq ippigilugit atjigiinngitut inuuqatigiinniit, piniarnilirinmut ammalu sukuijainirnut katimagutiusimajut. Amisut Inuit nalunairtaugutinginnik ippigusullutik kisianiujut uomajurtangitta pirurtutangitta ammalu nunangitta qanuittuuningitta nalunairtaugutinginni nuna-limaap takutsauningitigut iluunnaani ukiurtatuup nunarlangani napaartuqanngitumi. Tamanna nuna piusiqarpuq angijurlanik pirurtutqaqrunnarani, ammalu napaartuqanngitumiittusajanik uvvaluunniit nainaartitunik pirurtutqaqrunnasuni. Ukiurtatuup killinga nalunairtaulukisuuq nunarlaugiang 66 qulaaniitsuni. Taanna najurtanga nalunairsiutitautaugunnatuq taavani siqiniup nipinngituusuuguninga uvvaluunniit nuinngituusuuguninganut ullumi atausirmi aujaugiatamaat ammalu ukiugugiatamaat.

Ukiurtatuup nunanga pitaqasuuq atjigiinngitunik pirurtunik ammalu uomajunik. Taakkua anirnilitasajit ilimaviqatsiarunnasisimajut ukiurtatuup silanganik iikkiinallarigunnatnumik uumagunnaviqlalaqitsutik ammalu nunaup piusirtsugu avatingani iniqaggaturatik. Uuutturautitsiaguvguq iniqarunnasiaspaliasimaningit nanuit, asitipallianiqarsimajut 150,000-ni arraaguni pijuviniusutik atsanit. Ukiurtatumi uumagunnaviqlarpalirsutik, nanuit mirqungit qakurtangursimajut (uumajurnaliramik takutsaungit-tuugunnasiratarsutik), itagangit angilivalliasutik ammalu niruttupalliasutik aputikkut siarrijaanginirsaugunnaitsutik, kigtingillu tuluriangit takilium-itsutik niqituinnakkallanik nakatsiguarnisausitsutik. Arraaguqamini, nanuit asitipallianingit pigjargamiulirmijut,piarartaqaqatipalirsutik atsanik tar-rialartatunik nuitpalialirsutik nutaat piarqiutqatigittusaajaunngitut piarangit.

Ukiurtatuup silangata nuusuuguninginnut avatimi takutsausutik qanuinngaisimasuugunirpauvt tamanginnik uomajuit ammalu pirurtunik ukiurtatumi tarqiit silangitta asititarningit. Ukiurtatuup piusinga takutsaunilik ukiumi itjilirnirisuunga ammalu ukiagukutaagunirisuunga, siqiniq tarqini amisuniallaat nisuugunngituq, ammalu iikkiinarninga katatsimallarisuu-gutsuni -40 ammalu -50-miisuugutsuni. Anirnilitasajit marruitguusut inu-sirmini piusiqarutigitsugit taimaittumi avatimiinniminut:

Ukiulimaami sinillartsutik, tarqini itjilinnginrnsani nirijaminik katirsuisi-manirminut uomakutaarunnautiqarsutik akuni sinigluaramik, uvvaluunniit itjuungusutik, quigiikkutigunngasugit ursungitta amiariiirlisimaninginnut ammalu kajusigunnautiqarsutik uumajursiunirmik ammalu nirijatsasiurnimik ukiulimaami. Aarqigarsimaautigunnganigil nalliaqgaluarmangaata, aujaup naittup tarqinginni isurrinarnisamiisut ammalu niriruaqtasutik. Juulaqunilimaangani ammalu Augusitiunilimaangani, ukiurtatumi napaartuqanngitumi nunalimaamiisut tauttungit inaqnartuit pirursiat, pirurtuit 24-ni ikaurnini siqinnaatuumatillugit ammalu pirurtugallasanik katagaikallagasuarsutik ammalu katagaitsiakallagasuarsutik pivilmaak-ku asitsaliukallagasuasut. Alianarninga aujaup taimaatsainaq asipat-tautailisuuqummijuq Inunnut. Tarqini itjilirtuni aputimiittuviniutsutik illumi ammalu tariup sikungani natsisiuqattuviniutsutik, Inuit piusituqarmigut nunatuinnamut utirsimavattuviniit. Amisuit ilagiinaartit ukiulimaaq il-lumiutqatigiviniutsutik avittupattuviniit ikittunaartingaasitsutik napaartuqanngitumi nimariartusimatsutik tuttusiursutik, nirijatsatarsutik nirijaugunnatunik pirurtunik ammalu nunivaatsanik, ammalu tasitsiani iqalutsiuriarsimatsutik. Amisunirsait Inuit aujaulirmat allaasimavitsiagi-gianga alianarsuni isumaqainnaatut ammalu inuusirmi alianarnisanik atutigunnavigitsugu. Ulluit naillipallialirmata, ammalu uqaujanigut pirurtuit napaartuqanngitumi qursusivallialirmata ammalu auparsivalliasutik, ilu-naagut nunalimaaq atuinnarutipalliasijuq takijuulangalmijumut ukiumut.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Amisuit Inuit irqaumagunnavingitigut, ukiurtatumi inuuqsiq maliviusimajuq ip-pigitsugit silaup tarqinik malitsuni pigiatsiatarninga. Ullumi pinailutaulirtuq silaup asitjipallianganut taimaimmat isumaaluutiunirpaanut ilagjaullarit-tuq saanngajaugiaqalirsuni ukiurtatuup inunginnut. Arraaguurqamini, ukiurtatulimaami parqaarunnaniq unursiumismalirtuq, umajuit ilangit qiniriaqal-aqijausimalirilugit arqutitugamita asianik, ammalu asingit najusuuvinirminkin qimmaillartsimalirsutik najusuuviningit Inuit uumajursiuvitugangit ammalu inuuvigikainnariartusuuviningit pitaqarunnaimata. Amisut sukujaijut patsilitit asitjiisimallarinnaitsutik sukkunartunik namulimaartaavattunik naulimaanut silarjuami. Taakkua sukkunartuit ammalu niuratsalut katirsusuugummata tar-ramuunngusunnisautsutik ammalu silarjuap sapuulutanganik sukkuisutik, siqiniup attanarninganik sugaluttisilaqitsutik ammalu silanganik niruminni-saulaqiitsutik. Amisut sukujaijut isumaaluutilit taatsuminga nirumitsipalliaju-mik “aputiuup appalianingaunirarsugu;” sukattumik sikualit appalianinginnut ammalu nunaup ikiangani ausuittuviniit appalialirninginnut niuratsamuurqall-irsutik anirnimut naammangittunik, silamillu nirumitsiliarisimaqatautsutik.

Uumajutuinnait ammalu nunatuinnaq taakkutuutsutik qanuilinngataus-imanngituuk silaup asitjipallianganut, inugasait taimatauqataummata. Inuit silarjuap najurtangata asitjipallianinanik takunnalarimmijut, ammalu amisut piusituqangit tuniurqatausimajut sivillicinngainnirnalisutik nutaami avatiulirtumi atuuttitaugasuariamik. Asitjarniit tariuq sikungata quaqqatasuni auqattasuni, uuttuutigtsugu, Inunnik nalulirsimalaqiisimalir-tut sivillicinrimta qaujimajatuqanginnik uppriraqartusaugiaminik sikumi aulalutik attanaittumiitsiamangaarmmik surquqatqajatsiarunnaitsutik. Amisut Inuit isumaaluutiqarmijut piusituqarmitigut ukiurtatumi uumajursiurusinik qaujimajatuqait taimaittusainnaungittuvallianinginnut. Tuttuit arqutitugar-minik asitjiisimalirningit tuttusiusuutsajaminik naniimmangaata qaujimats-iangittuvalliagamik. Uumajuit niqqaqtigittigut qulaaniinnipaatsajait, uuttuutigtsugit nanuit ammalu tariumiutait uumajuit, sukkunarunnaalirmata uumajursiutalutik ammalu nirjaugutik angijummarimmik katirsuviusima-liniminut sukkunartut tuqunnatutsajanginnut - qaujimajaujut katirsupalli-asuugugiangit sukkunartuit, uvaluunniit PTB-gunirartausutik - timinginni.

Inuit isumagijangitigut

Nunalinni aulatauningit uumajuit avatingitta pimmariqutigijausimajut kamagiyaugiaqarningit nitalaqiutinginniisutik iluunnangitta Inuit nunaqar-nirarninut angiqatinqarutinginni nunalimaami. Taakkunani nunani unursium-isimaningit ursualuttat ammalu ujararniatut 1970-ni Inunnik aulat-jaigialaqiisimajut nuigiasitsugu katutjaaqarvik piniarnilirinitigut nipiqarvik ungumagumatsugit nunait uumajursiuvigisungit ammalu mikigarniavi-gisuungit. Suujumik avatimik pimmariutitsiningit kajusivut sunamittunik kajusitsigutigijarsimalirsugit kiggaturutigtsugit taakkua nunaqaqatigut amisuinik atanniurutinik piniarniliriniit aarqisimauntingitta iluanuurutigilugit.

Nuitausimagaluarsutik avatimuangajut isuillingajut pitjutigtsugit, Inuit nunalilimaqaqtingit kamaqatauvallajut nuitirtauninginnik ukiurtatumi urs-ualunnianii ammalu ujararnianiit. Ujararnianiq qaujimajaujuugalaqaq qanuilinngaisimallarigunnaninga nunamik, nuitatitsutaummat pivitsaut-augunnatunik nutaat pinasugatsait nuitirlugit ammalu ukiurtatumuur-qasitillugit kiinajaujait itiurqaningit. Pigasummarutiwigivat amisuit Inuit timiqutingitta nanijigasuarniq kiinautjarutiqalajigarniit pinasuaqatigilugit ujararniatuit pitsaniqarlutik naammatunik taursitsigunnsiartut avatiup qanuilinngatauninginnut unurnisautillugit inuuqatigiinnimi ammalu makit-agasuarjni piwalliquitsait Inunnut tarramiunut.

Tamakkunungaulingajut aulajuut

- *Eskimo Summer*, Laura Boulton, 1944, 15 min 31 s
- *Stalking Seal on the Spring Ice (Parts 1 and 2)*, Quentin Brown, 1967, 24 min 31 s

Tasiursigutiit/apirsuutaugialiit

- Inuit taimannganit aturlutik kisianiuvut nunaminitarnik uumagas-uarutigilugit. Ullumiulirtuq, kisiani ikittuit Inuit uumajursiurusingit, piluwartumik natsisiurusingit, kiumautaulaqisimavut. Isumagijakkuuvit, Inuit kajusigunnatitaujutsavut uumajursiurusinginik uumagut-igisimajanginnik iluggusimigut arraaguni amisummarin, uvaluun-niit uumajursiuringit maligartasiyaugiaqarpat malillugit silarjuami maligaulirtut? Maligartasiyaappat, kinakkut tukitaarutiqariaqarpat, ammalu qatsinik, uumajurunnasilutik naammasagajarqat?
- Tavvani ilikkuuvimmi, amisut uutturauitit nuitkasimajut Inuit *qaujimajatuqangit* apirsuutaungaarpalirningit Inunnut silaup asitjipallianinga pitjutigtsugu. Uqausirilugit qanuilinngaisimaningit taakkua ammalu asingga qanuilinngaisimagnalirningit Inuit iluggusin-ganik. Qanuilinngagajarqat qaujimajatuqait tuniurqatausimajut sivillicinittinik pigiarsutik tasamungalimaq arraaguni amisuni silarruarilirtatinnik ullumi aturatsaugunnaisippata? Kajungirtulugit ilisaat nuitkalughit uuttututinik ilagjaujunik namminiq iluggusiminut Inuit qaujimajatuqanginnut.

Takunnaratsatigut tusaratsaliagusimajutigut tukisigutitangit

- *Stalking Seal* aulajuut nuitkatsijut amisuitigut Inuit piusiqarvi-gisuungit nunamini avatiminiitsutik. Taakkua aulajuut takulugit, ippigusunnatut tusarnijaarutivallaagiangit uvaluunniit uqaajiqaratik nalunairsikattatumik sulirmangaat takunnataq, qanuq takunnarat-sait tusarsanik pitaqariangit ippigusulirtisigunnapat sujuqalirman-gaat unikkaataujumi?
- Uuttutigilugit tusarnijaarvalatsijurtaqannginingit *Stalking Seal* aula-jut ukunungamit *Eskimo Summer*. Qanuq iljausimamaningit uqaava-latsiup ukununga *Eskimo Summer* tunirrusilaqisimavat, uvaluun-niit ippigusulaqigunnapat, atuutijunik takutsautitaatsutik. Ilisaat ippigusutsiaqulugit ukiurtatulittaatunik uqausirjartsutik taakkunani aulajuuni inutuunnaungittumut. Qaujijautaugiartut atjigalaagugajar-qat uvaluunniit atjigijaunngilarigajarqat uqaajaunnipat Inummut aulajuuliarijaujumut?

Ilisarviup iluani pinasuartisiutiugunnatut

- Amisut sukkunartuit ullumi qanuilinngaisimajut ukiurtatuup silanganik ammalu avatiup qanuilinganinanik taimaitaulaqismajut ukiurtatuup silataani pinasuvvialulinnut ammalu pivalliatitsimarrittunut nunarlani. Taakkua nunarlait taimattisijut kamagiqaqariaqarpat iak-jursimalutik aulatauninginnik ammalu pinailutait aarqiguttsasijau-gasuarninginnut ullumi silami pinailautalirtut ukiurtatumit? Ilisarviup iluani uqausirilugit piusirsuutaqjaliit silarjuami avatimuangajut. Qanuq ilisaat tigusigatsataarpaningit sunatuiunnanik aturunnailan-gajunik piusirisuungit qanuilinngaisimaqatauvat ukiurtatuup silanganik? Kajungirtulugit ilisaat tamatuminga qaujisariallakaniqulugit. Qanuilinngatausimaningit ukiurtatuup silangata asitjipallianinganut takutsaularippat turainnatutigut attuataugunnapalirilugit inuusingit ilisaat ungasittumiitut?
- Nunarlani inuuviqarsutik ammalu nunani angijurlani, inungit isumagijaqasuu ilagi jaunngit uuliriamik nunami avatimuangajunut. Uuttutigilugit pisimajut Inuit aujanga uvvaluunniit *Stalking Seal*, uqausirilugit qanuq Inuit pinasusuungit pitutsimaniqarmata, sila, ammalu uomajuit najusuungit. Ilisaat taima avittusimalutik ilagiitlilik isumatsasiuqatigiisilitik qanuq namminiq inuusingit aulatauniqarmangaata atjigalaanginnut tamakkua avatiup piusirilir-tanginnut. Nuilaqjut tusartautitaugunnatut kinguningagut ilisarviup iluaniqatigiitnunut.

Takiliigiarutitsait (ilisarviup silataani) pinasuartisiutinik

- Ilisaat nallikaartilugit atausirmik qupirrumik, pirurtumik uvvaluunniit uomajumik ukiurtatumiisuumik. Ilisaat qaujisariallit anirniltisajamik ammalu allalutik naittunik tukisititsiutiminik qanuillaviasutik iniqar-unnasisimmangaata ukiurtatuup avatinganik. Ilisaat isumatsa-siurutiqariaqarmijut silaup asitjipallianinga qanuilinngaisimanqarmangaat tamakkunga anirniltisanjanik uomaviqarunnautinginnik.
- Ilisaat nuitsitillugit naittunik sulijunnguanik allalutik nalunairsiut-imink pivaliagutigisuunginnik uomajursiuniup ijingitigut Inup angutiuup uvvaluunniit arnaup. Ilisaat qaujisarningit taakkuninga allalangalutik ilaqlariaqarpot qaujisarnimik Inuit uomajursiurusinginnik (kingunirmintarnik uvvaluunniit ullumintarnik), uomajurn-iatangitta piusirisuunginnik, ammalu uomajursiutausimalirsutik Inunnut aturatsangulaqiajutusuuguninginnik. Taanna pinasuartisiutik naammanirsanik takunnatitsinirmik aulajuunik *Natsisiurniq*.

Ukuagugunnamijut atuariallaratsait

- E.C. Pielou. 1994. *A Naturalist's Guide to the Arctic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Burt Page. 1991. *Barrenland Beauties: Showy plants of the Arctic coast*. Yellowknife: Outcrop.
- Beatrice Collignon. 2006. *Knowing Places: The Inuinnait, land-scapes, and the environment*. Edmonton: CCI Press.

- Students on Ice: Saalaqautitaarsimajuq timi manijisuuq atjiungit-tunik ilisainimut takujartutitsinirk silarjuap ataanut ammalu ukiurtatumut, tiljausimatsutik manijijulanganirmik ilisaanut, ilin-niatitsijinut ammalu sukujaijijit silarjuamiulimaanut pijutsaujaartis-gunnatunik ilinniatitsinirk. studentsonice.com
- Arctic Net: Pitutsimautiniliit pinasuvvit nallikaatsasimajut Kaana-tami katiniqartisiusut sukujaijijit ammalu aulatsijnik nunatuinnanut, kinalimaakkut ilusirsuninginnut ammalu inuuqatigiini sukujainir-nut pinasuaqtiqarsutik Inuit timiqutinginnik, tarami nunalinnik, kavamatuqakkut ammalu pujaavainsiit kiggaturvingit ammalu namminirjaujunik pinasuvvinik. Turaaganga Arcticnet qaujisarniq qanuilinngaisimaninganik silaup asitjipallianingata ammalu sanav-iuningitta Kaanataup ukiurtatungani sitjait. arcticnet.ulaval.ca
- Canadian Polar Commission: Kamagijaliit ippigusunninik, pivalli-atitsinirk, ammalu namulimaartisinsinrik qaujimanirnik ukiurtatumi nunait; tunirrusivilugit kinalimaakkut ippigusugariaqarningit pim-mariuninganik ukiurtatumi sukujaijijit Kaanatami; Nuitiriarlugu Kaa-nataup silarjuualimaami qaujimajauninga silarjuami ukiurtatuqtiqar-sutik inuuqatigiivviujumi; ammalu unnitututiqarpasutik ukiurtatumi sukujainirnut maligait iliurqataugiaqalirninginnik kavamakkunut. polarcom.gc.ca/eng.

ASITJISIMANIIT AMMALU PIGASUAMMARINNATURTANGIT TARRAUP

Tajurtaujumik qaujisarniq

Inuit inuugunnaviqatsianingit ukiurtatumi kajusijuugaluat, piusuquartigut iluggusingit ammalu uqausingit pinginnatumiingusunnisauut. Amisut Inuit ippigijaliit iluggusimita akunninganiigiaqalirninganik kingunirmintait ammalu nutaajait piusiusuugulirtut. 2011-mi, Nunavut kititsinirut allavinga tusartisimajuq 33 pusangit Nunavut inungitta ukiuqariangit 14 ataaniit-tunik. Taimaatsainakasaattut tusartautitasimajut asilimaanginni Inuit nunanginni. Amisuni Inuit nunalininginni, taakkua nutaat inunnguqammilirtut qallunaartiturtumik uqausirmik qaujimanirsait ammalu nanilimaaq ilug-gusirivallutanganik qaujimanirsutik piusuquartigut pisitiugutnik qauji-mangnirsaulirsutik ammalu Inuit Kinguvaangit uqausillariginingitaminik sivulliviningitta uqausiqanngusunnisauvalirsutik. Amisut ukiurtatumi nuna-liit nuitsivalliagusalirtut ammalu ippigijaqallarisutik iluggusituqarminik asiunginnatitsitailigiaqalirnimink. Tukisigiarlugit pijarniitukkuruutit saang-gagiaqarpalir tangit Inuit nunaliningitta, pimmariuvuq ilisaat tukisigiaqarningit pigiarpaliasimaninginnik atutuvattut qanuilinngaisimalaqiivatsutik ammalu sanammataartisivalliasimatsutik ullumi inuusinginni.

Ilitsijaulaqijut

Tavvani ilikkuusimavimmi, ilisaat pilaqilangajut nakursanirmik Inuit ilugusingata asitjinirisimalirtanganik qallunaanut titikauvalliasilaurniramik, ammalu ilangit pijarniitukkurutingit nuitaulaqisimatsutik taakkununga asitjisimanirnut. Ilisaat ukuninga tukisilaqilangajut:

- Imaak Inuit amisuunik isumaqarmata piusirjausimajunik Inuit-Qallunaat katigiurpalialirtilugit ammalu nuilaqisimajangit Inuit iluggusinganut;
  - Ullimi pijarniitukkuunartuit ukiurtatumi taimalaqisimammata pitjutautillugit atjiginingtit (ammalu uarutigiivallunut) nunaup piusiqarninginnut pitjutinut, inuuqatigiinnini ammalu pivalliasi-manirni pitjutinut;
  - Imaak Nunavut nunaqtingata pimmariutiqalirninga nuitsinirnuk nutaanik pinailutait aarqigutiginiartanginnik pisimajunik Inuit qaujimajatuqanginnit.

Pigiarsimaningit ammalu ilulinginnut tukisiutitsait

Nunait naniinnigit ippigilugit takujaugunnatut ullumi pigasuammarin-nanirpaulirtunut ukiurtattumi. Tarami nunaliiit tigullaritsugit piirtausimajut silarjuap asinganiittuujaalirsutik: niqit timmijuukkut tikiliumijaasut, usi-jaugtingit nalituugutsik ammalu Inuit niqitsiatuummajqaarninginnut naammagunnaisutik; Taimaatsainaq Inuit nunaligitta immuanut aulaniq nalituugutsuni; ammalu nunalinni pinasuttit qallunaat nunangatitut pigi-ursavillarinnik pitaqaratik. Isumanarpasunilu nunaliiit ukiurtatumi ungasit-tumiinnut imminiarniup ammalu ilusirsusiannginiup pitjutiuluasuug-jiangit. Taimaittuuninginnut, tarami nunaliiit pinasummarutiqariaqarput aulatsinirnut ammalu ilusirsusiarutitsanik pitaqartisigasuarnimini inuutsi-anartunik nuitkagasuarniminut.

Qallunaat tikilauringit, inuusiq tarrami atiungimmarittunik pigasuammariviuqjaqsimajuq Inunnut ukiurtatumiugusimalirtunut akunimmarik. Ilanganni niqituinnait ammalu piukkutigialingit amigarpalaungituugaluat, Inuit ajunnaniqaramik uumaviqarunnatuinnapattuviniit. Ajugaittuit anirniit tuurngait, sila ammalu uumajuit Inunnik ikajursimannngituarmata pirlirrapatuvinuit.

Amisut Inuit piusituqangit asitjipalliasimajut 1850-1900 ataniq inuu-lirsimalirtilugu arraaguginni, Qallunaat ukiurtatumut tikippalirtilugit amisuunaartitut nunamik quajisarsutik, qilalugarniariarsutik ammalu nui-tautsutik uumajuit aminginnik niurrusirviit. Amisut Inuit pinasugartaapalir-tuviniit umialittangursutik, malittigijausitsutik ammalu mirsutigijausitsutik qilalugarsiuriartunut ukiurtatumut, ammalu asingit ilangit sila malitsugu uumajursiusiminik kajusinnginirsaulirsutik tirgannianik mikigiarniaval-lulirsutik niurрутitsatarsutik. Amisut Inuit pivalliqutiqatsiamarippatuvinuit niurrusirsutik. Kiinaujarniaqataliramik niuvirunnopalirtviniit piukkutinik ukiurtatumi atuinnausuungungitunik, uuttuutigitsugit qallunaartait, mamar-sautiit ammalu savirajait. Inuit pilluqtitaaarpasutik amisunik taakkuninga sanarrutitaarivalirtaminik atuttiqatsiapalirtviniit piusituqarmigut nunami piquitimut pinasuaasuuminik ilagijaulirtilugit.

Akunigiagulirtilugu, kasursimautingit Inuit ammalu Qallunaat piusituqangitta pijarniilivallialirtuviniit. Amisut tikiurqatut Inunniq maliqujiniqarpalirnimata nutaanik arqutitaaqutsugit inuugunnautitaarilugit. Ajuqirtuujit ukiurtatuliaqattalirtuviniit, qinirsutik Inuit uppintartaqaqlirusugit atjigiinnngitunik

qanuittuningit ammalu angakkuqarninginnik sakkusiqulirsugit. Puliisit Aasiampiikkut nuitirilirtviniit pulisinniavinnik tarrami Inuit maligiaqalirmata taakkuningatsainaq piqujarnik aulatsigutinik inuuksirmik Qallunaat nunangani. Amisuvut qaujiguminartut irqatuiniuvattuviniit 1900-ni nalunairtausimajut Inuit namminiq iluggusimita piqujanginnik atutuinnasutik irqaturtaulaqivalirnimata ammalu tigujautsutik Aasiampiikunut siqumitsiniratausutik Kaanataup maliganginnik.

1930-ni, Kaanataup kavamanga imminik kamaqatautisijuviniq turainnattigut Inuit uomagasauninginnik. Qaujigamik niurrsaivinni atummarippalimnginnik ammalu pirliniujarpalirninginnik, kavamakkut ilirqaivalliatuin-nasijuviniit piqujarnik ammalu maligarnik tukitaartiuagusitsutik qanuq Inuit inuugiaqarmangaata. Qunanggituugaluaq, amisut uomagutitsaqarninginnut tukitaaruitiit taimatitaulaqivattuviniit Qallunaanut, qaujilaursimannngitunut Inuit iluggusinganik uvvaluunniit inuusinginnik. Taakkua tukitaaruitiit aar-qisimavattilugit pivalliquitsajarijanginnik Qallunaat inunnuangagiaqarningit isumagijausimamatik. Pimmarialuutsuni uuttuutiuvuq 1953-mi kavamakkut nuutisjuvinuningit amisuinik Inunnik nunarqatigiinik ukiurtummarimmut ungasinnilimmut 2,000 kilumitanik maqaivitutqanginnut tarramiitsuni. Kavamakkut sulinirminkik takutsautitsigasuarsimagaluarsutik nuutsilaqitiqarsimatsutik Inunnik pirliniujannginirsuauniarmata, nuutaulaurtuviniit Inuit akirarturiasinniqut, ammalu saalaqarsutik, irqatuivitigut 1980-ni sulinir-minik manijitsutik kavamakkut aturtuviniugiangit taakkuninga Inunnik uki-urtatumti inuttaqanngitumi nunaqtigiqarnirarniminut pijunnautimik piguma-tuinnalirsutik. 2010-mi, kavamakkut pillarinnitigut ilaaniungituursimajut nunamiunik qanuilinngatausimajunik nuutaulaurtuviniuninginnut.

1950-ni, ukiurtatuq pigjaunirasinnimijuq asigimmijanginnut Qallunaanut. Amiajikamuit unatartisanginnut, unatartauniujalirniminik pitjutiqarsutik, DEW Line-gunirartamik nuitsisutik - pitussimautigilinnik ungasittumut ip-pigusuvvunik Alaaskamit Akukittumut. Taakkua ippigusuvvingit ukiurtatumik asitijiilaritsimajut: Inuit pinasuttitaaguqattalirtuviniit iluikkatigut atangin-natunik pinasugaqalirsutik ikajursutik sanajauninginnik ammalu aula-tauninginnik unatartit piqtingitta; mikijurlait nunalit nuirqataulirtuviniit unatartit piqtingitta sanininginni aulatsivulangajut Inuit unursivallianin-ginnik; Ilisarviit, aanniaavit ammalu tutsiavit sanajauqattalirtuviniit nuna-liulirtuni kiggaturtiulangajut. Sukkaitumik, Inuit ilangit piusitugarmigut nu-nanut asinginnut nuuttasutik inuuggisriminik qirmaivalliasijuviniiit nunalinni nuitkatauuni nuusuitungursutik.

Arsurullariutigisimajangitta ilangat Inuit nuitirtausiniviningit ilisarviit ili-sariarviuvalangajut qiturnnganginnut aullatitaulutik. Amisut kakkalaat anarraminut utirsimajut tatamisimalirsutik arsurullariutitaarsimalirsutik. Piusituqartigut pinasuarutinik pirqajarunnaisutik, uvaluunniit angajur-qaaminik uqaaviqarqajarunnaisutik, taakkua ilikkuutirtut ilisariarpatuvinuit - ammalu qiturnngagasangit - pirursaqattatuviniit Inuit piusituqanginnik sanimigunnaisutik.

[Takulugu ilagiarutik 1: aullatitusimajut ilisarvingit Kaanatapu tarrangani atuaratsait kunguninginni tukisigialautitsait tamatuminga].

Ukiurtatulimaami nunaqarnirnirnuit angiqatigiitut nuitillugit, amisut Inuit qaujimanirmunik tigusigiakkansimajut ammalu piusituqanginnik sivullivinirmitta atuutigumaningit niutsutik. Nunalinni uqausirmunik ilisartaugiallaqattasijuviniit nunalinni ilisarvini, ammalu nuigiallatitautsutik piusituqangit uuttuutigitsugit atsatartut qilaurnngutut taanisirtut, inngitut, sanaugartut, mirsutut, qajaliurtut, ammalu ukiurtatumi piliutigutut nuitirtaugiallasimajut atuutitillaullarpippalirsutik.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Inuit isumagijangitigut

Amisut Inuit pigasummariutiliit qaujimagumanirminut tamanginnik piusituqartigut Inuit iluggusinganik ammalu ulluminatarnik nanilimaaq inuuggusimik. Taanna kasursimatitsisiarunnaniq pinasuarutaullarilirtuq nuitkaitaugiajarsi Inuit Tapirit Kanatamikkunut, ammalu takunnatautsumi arqutitsiagulirianga Inunnut. Inuit tukisitiislikippatut, Inuit utiuin-naqajairsimalirninginnik taitsumanivinirmut, ammalu utiuinnarumagatik. Nunavut kavamangata tasiurisigutingit maligaapingit *Inuit Qaujimajatuqangit* tukisitisilaripput aarqigutitsanginnik ullumi inuuqatigini ammalu pin-iarnilirinirni pinailutauvattut arqutigilugit ilijauningit akuninitammariit Inuit anninartuqtingit. Nalunairsiutitangit ammalu tukisitiisutitangait taakkua anninartuqtingitta atuinnavut uvani gov.nu.ca/hr/site/beliefsystem.htm.

Tamakkunungaulingajut Aulajuut

- *The Annanacks*, René Bonnière, 1964, 29 min 12 s
- *Labrador North*, Roger Hart, 1973, 37 min 30 s
- *Between Two Worlds*, Barry Greenwald, 1990, 57 min 50 s
- *Martha of the North*, Marquise Lepage, 2008, 83 min
- *If the Weather Permits*, Elisapie Isaac, 2003, 27 min 51 s
- lraqumavara.com

Tasiursigutiit/ apirsuutaugialliit

- Inuit qaujimajatuqangit sanarvataugiaqarpat ilingaartilugit nutaat qaujimajaulirtut? Ullumiirlirtuq, qaritaujatigut pinasuarunnautiuvallirtut ammalu Qallunaat nunarlanginnipalirirtut nuitsisimalirtut iluun-naagut nutaatsianik silarjuamiunik inuuqataunirnik. Qanuq, taimagunnopaliriltugit, *Inuit qaujimajatuqangit* pivaliqutiugunnainarqat Inunnut? Qaujimajatuqait kingunirminitait kingunirmut qimattau-giaqarpat? Ilisaat isumatsasiurtilugit taakkuninga apirsuutinik sianianiitilugit uuttuutit *Inuit qaujimajatuqangit* aittuusiarisimajangit namminiq iluggusirminit uvvaluunniit sivullivinirmint.
- Ilisarvimiinnisini, uqausirilugit isumangit nunalinni kiggaturiit tukitaarasuartiunirminut tavani ilikkuutitsivimmik uuttutinik, takugunnatugut pimmaritigut qanuilinngatauniit nuilaqisuuguninginnik ilaujutsajaunngitut tukitaarutiqattatillugit asiminik ilatsajarinngitamik qaujimatsiangittaminiluunniit. Uqausirilugit tukitaarutau-giaqasuu ullumi inuuqatiginnitini. Taanna uqaaqatiginniq aturlugu isumatsasiurutigisilugu qanuq nunaqarnirarinut angiqatigiitugit ammalu nuitauningit Nunavut ammalu nunaqarqaatuviniit kavamangitta utirtisisimalirningit ippigusugunnalirnininuk nunalimini kiggaturitingit tarramuangajut tarramiunut tukitaarutaugunnalipalirningit.

Takunnaratsatigut tusaratsaliagusimajutigut nuitavattunik kamagusit

- Qanuq aulajuut *If the Weather Permits* uutturautiugunnapat kingunirmi ammalu ullumi Inuit inuuvisirilirtanginnut? Sunait aulajuuliurnimi takutitsiutit ammalu nuitatitsiutit aturtauvat taatsuminga uuturarnimik tukisitiisitaugiajarsutik?
- Qanuq uqausirjauvat uppinqeq ammalu makitagasuarutitsaqarniq aulajuuni *Labrador North*? Ilisartut ippigusutsiaqulugit tamanginnik Inunnik apirsuujartaujunik taakkunungaulingajunut, ammalu uqausingit naalatsialugit.

Ilisarviup iluani pinasuartisiutiugunnatut

- Ilisarvisinni, ilisaat nalunairsiutiliuqulugit ullumi inuuqatigini isumaaluutauvalirtunik (Uuutuutit pinasugatsailuurniq, ilisarniq, ajursaniq, piqjanik siqumitsiniq, aanniasiurtauviqarniq, niqitsiatuumagatsaqanginniq, kitsaniq, imminiarniq, asingillu). Ilisaat nallikaariallit atausirmik uqausirigumajaminik ammalu, aturlugit qaritaujakkut takutsautitsiutit ammalu aturatsait, surquisigiarlutik: 1) pinailutaq Kaanataup ukiurtatungani isumaalunnasisimam-magaat/isumaalunnamagaat; 2) pinailutaq ullumi kamagijaulimagaat Kaanataup ukiurtatungani; ammalu 3) isumaalunnatuq kamagijaugusiqaqattasimammagaat inuit piusituqangatigut inuuqatigini. Nuitangit allasimajuugunnatut unikkaagulutik, uvvaluunniit ilisaqatiginiut tusartautigatsaliarilugit.
- Ilisaat qaujisartilugit asinginnik nunaqarqaatuvinuqatimita iluggusinganik taimaatsainaq Qallunaanut sukkutausimatsainartuk iluggusingitta asiuttausimammijunik. Uuttuutiliurunnatut nanuitin-namiunik silarjuami. Ilisaat nuitsigialit naittunik allasimatiullugit pivalliasimaningit taakkua nunaqarqaatuvinii katisilitainnasutik Qallunaanik iluggusiqaqatigingntaminik, ammalu qanuq ilijigiallisimammagaata piusituqarminik silarjuami nutaami qaujigiusimajagluaramik ilijisimatuinnarunnasisimammagaata piusituqarminik. Turainnatilugit uutturautiugarniq nuitaugalilik Inunnik manijausimajunki tavvanilimaaq ilikkuutiliarisimajumi ammalu aulajuurtanginni.

Atuartaugiallarunnatut

- Gillian Robinson (editor). 2008. *The Journals of Knud Rasmussen: A Sense of Memory and High-Definition Inuit Storytelling*. Montreal: Friesens.
- Peter Pitseolak and Dorothy Eber. 1993. *People from Our Side*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Iqqaumavara website--information and stories about Inuit relocations through testimonials and film. lraqumavara.com *Iqqaumavara qaritaujatigut takutsautitsivik - tukisitiitsait ammalu unikkaat Inuit nunaminit aullatitaulaurtuvinirnut arqutigitsugit uqausirisimajangit ammalu aulajuuliarijausimaningit.* lraqumavara.com
- Truth and Reconciliation Commission of Canada. trc.ca/websites/trcinstitution/index.php?p=3

ULIRNAISIGUTIIT

Apirquit - Qaujisarniq kinalimaakkunik ammalu sivullivininginnik taavannganimit, ilingajut piusinginnut, avatinginnut, inuuqatigiinnginnut, upipininginnut ammalu iluggusinginnut.

Tunirtaniarniq - Sukuijainut qaujisarniq amiakkvinirnik, uuttuitigitsugit akuninitarnik, sanamajuquiuattuvvinirnik, ammalu iluggusiqarviit nunangitta tauttunginnik, kingunirmi inuuattuvvinit ammalu pinasuarpataviningitta.

Avatimik kamatsianiq - Inuttituurtuq pimmariuninginnut Inuit avatiminik kamatsiariaqarningitta ammalu silarjuami inuuvimmini.

Kaanatami nunaqarnirarninut angiqatigiigasuarniit - Nunaqarnirarniit kajusijut angutiqatiqariarninut pigiartauvatsutik Kaanatami. Taakkua piqarnirarniit nusimajut Kaanatami nunaqarqaatuvinuit nunaqarniminut pijunnautinginnut aarqiguttsasijaummauit kingunirmi angutigutitugit uvaluunniit piqutigut. Angutigutit angiqatigiigasuarautausut nunaqarqaatuvinirnut ilaginut, Kaanatamut ammalu pujaavainsimut uvaluunniit tiajituajimut.

Kaanatami nunaqarqaatuvinuit - Kaanatami, nunaqarqaatuvinuvut siviliusimajut allait, Inuit ammalu maitiit. Taakkua ilagittitut pivalliasimanirmitigut pitutsimautiujut ilatsajaminut nutasimajunut Kaanatami Qallunaaqalaurtinagu.

Inuit - Inuit amisulittaatu; «Inuk» atausilittaatu.» Inuit aturtauuallisuuq uqausiq nalunairsiutautsuni nunaqarqaatuvinirnik inilinnik ukiurtatuup nunangani Akukittumi, Kaanatami ammalu Junaitit sitaisnii.

Inuit qaujimajatuqangit - Inuttitut uqausiq «taimannganialuk Inunnut qaujimajait.» 1998-mi, Nunavut kavamanga pinasaqatiqarsimajut Inunnik inutuqarnik nalunairiarsugit 8 pimmarittangit Inuit anninartuqtingitta ikajursigunnatut tasiursigutaulutik Inuit piusituqangitugit ullumiulirtuq atutijauvalirkunik.

Inuttitut - Ilitarjaunilik uqausillariugianga Nunavut ammalu Nuas Vias Tiajituajimi aturtaulukisuugummijuq nalunairsiutautsuni atjigingitunik Inuit uqausimajut atjiungillaaninginnik taimaituumata Nuas Vias Tiajituajimi, Nunavuumi, Nunavimmi, ammalu Nunatsiavuumi.

Inuvialuit angiqatigiinnitigut nunanga - 4-gutillugit Inuit nunalilimaaqutingit Kaanatami taakkununga ilaujuq, anarrarijuq inuvialunnut Kaanataup ukiurtatum uannimi. Tilijausimanilik Kaanataup kavamanganut 1984-gutillugu.

Natsilimmiut - Inuit ilagittitut inuuviliit Kaanataup ukiurtatungani, tasiujaruap tarrangani Nunavut nunaqutingani. Natsilimmiut piusituqarmitigut inuugutiqavallusimajut natsinik niqigivallusugit inuugutigivallusugit, atirataausimajut natsilimmiunik.

Natsilik iskimu - National Film Board of Canada nuitsisimajut aulajuunik ilagiinaartitunik atiqartilugit *Netsilik Eskimos* aulajuuliaviniit 1963-mit 1965-mut. Taakkua aulajuut takutsautitsijut atuutillaritsimaninginnik piusituqartigut Inuit inuusirmi Qallunaanut katirsiuvualliallauratik. Natsilimmiut Inuit Kuugaarummi Kaanataup ukiurtatungani akuninit ilikkusimajut asiminik qanitaqaratik ammalu nunaminitarnik ammalu nunamik kisiani inuuviqarsutik ammalu namminirijaminik pisitiugutiminik inuugutiqarunnasutik pigasuumarinnaatkuunarluarmat ukiurtatumi arraagu.

Nunatsiavut - 4 Inuit nunangitta Kaanataup tiajituajingani ilanga, *Laapatu-ap tarranganimiut*. Nunatsiavut kavamanga nitausimajuq 2005-mi. (Qallunaartitut tukinga uqartaq).

Nunavik - 4 Inuit nunangitta Kaanataup tiajituajingani ilanga, tarrangani Kupaip pujaavainsingata pingajunga. Inuttitut tukinga «nuna angijuq».

Nunavut - 4 Inuit nunangitta Kaanataup tiajituajingani ilanga, (qallunaartitut tukinga uqartaujuq), anginirpaaq ammalu nutaagunirpausuni tiajituajinit Kaanatami, ammalu pimmaritugit illikkuusijuviniutsuni Nuas Vias Tiajituajimit 1999-gutillugu.

Uqausituinnatigut piusituqaq - Uqausitugut tusaumatitsiniq iluggusiup pivalliasimaninganik sivullivinirnit pisimatsutik ullumiulirtuq tikitti. Taakkua tusartsait, uqaajausimajut uvaluunniit unikkaat imaittuugunnatut unikkaatuat, uqaangnaruutit, inngiguarutit, uvaluunniit katatjaniq, iluggusitugit irpaatitsigutaugunnatuq qaujimanirmik allasimagutiqanngikaluarmat.

Qanurtuurunnaniq - (Qallunaartitut uqartaujuq), ammalu nuditatisiniutsuni iliviqarunnaasiarnimik ammalu sungitugunnasiarnimik silarjuami sunatuunait asitjiturualtilugit sukattumik.

Ilisariartauvattuviniit - Ilisariarsutik aullatunut ilisarviusimajut kavamakkunut kiinujaqartautsutik, ammalu amisuunirsait ingirratitauvattilugit tutsiavimmut, ilisarvit aarqitauvattuviniit ilisaat angjurqaangit kamaqatautinagit isumatigut, iluggusitugit ammalu uppinitigut ilisaigutimik nunaqarqaatuvinuit kakkalaat, 150,000 ungataanuurtut allait, maitit ammalu inuit kakkalaat iliurqatauvattilugit ilisariartautsutik nunamita asianut angjurqaminut minnigijaugaluartilugit. Amisut anarraminit ilaminit tigujautsik ungasittumuurtausutik, uqausirminik uqaatittailitsugit ammalu iluggusimnik aturtitailitsugit.

Angakkuq - Inuk piusituqartigut pijunnanilik iliviqarunnaasuni avatinginnik anirniit tuurnngait, ammalu ajugaittuligunnatut ammalu mamititsigunnasutik.

Tuktu - National Film Board of Canada-kut aulajuuliurtuviniit atilinnik *Tuktu* 1967-1968-mi. Taakkua ilagittitut nuditatisijut irqaumajanginnik *Tuktuup*, inutuqannguaq suligani, irqaumajaminik uqaatsuni Inuit piusituqanginnik kakkalaagutsuni takunnappattavinirminik. *Tuktu* takunnaratsait pisimajut aulajuuliarijauillugit Natsilimmiut Inuit Kuugaarummi.

Tunit (uvaluunniit Dorset Culture) - Tuniit Alaaskamuulaurtuviniit arraaguit 2,500 sanianiittut naasimalirtut, ammalu suktummik irpaatirsimatsutik ukiurtatuup uanningani, Nunavuumut, ammalu sitjanginnut Akukittuuup ammalu Laapatuup. Kisiani 1,000 arraaguit naasimalirtilugit, Tuniit taakkutuuvattuviniit iniqarsutik Kaanataup ukiurtatungani nanilimaaq.

Thule Culture - Thule sivullivinirjaujut iluunnainut ullumi inuulirtunut, irpalaurtuviniit Alaaskaup nigginganut 1250 saniani ataniq inuulirsimalirtilugu. Singitsijuvinuit tunivinirnik nunamiippatuvinirnit nanilimaaq ukiurtatumi.

Unikkausivut - (Qallunaartitut uqartaujuq). 2011-mi National Film Board of Canada, pinasuarqatiqarsuni inulirivingani nunaqarqaatuvinilirinrnut kiggaturvimiik ammalu tarrami pivallianilirivingani Kaanataup, Nunavut kavamanga (ilisarnilirinrnut), ammalu saputjausutik Inuit timiqtinginnut, pigiartisisimajut *Unikkausivut*. Ippigusulirtisigarutit Inuit iluggusinganik ar-qutigilugit NFB-kut katirsuanginnik ammalu pinasuaqatingitta. Pigiaitaukimajut ilalit irlivimmuitunik 24-nik aulajuunik nuitarissigutinik iluunnainik Kaanatami Inuit nunaqutinginnik (Nunatsiavut, Nunavik, Nunavut ammalu Inuvialuit) ammalu aulajuunik qaritaujakkut takutsaugunnatunik ammalu takugasuartaugunnasutik akiqarunnaitillugit uvani nfb.ca/unikkausivut.

Vikings - Qallunaartitut Norsemen lajausuugummijut, pijuviniit Tianmaamit, Nuavuimit ammalu Sviitanmit. Qaujisartiviniit, unatartialuviniit, niurrusai-jiviniit, ammalu umiarruanik saalagitsugit tilligaijiviniutsutik nunasimavalirtuviniutsutik Jiuup ilanginni, Aisiami ammalu North Atlantic qikirtanginni 8-gugutinginni ammalu 12-gugutinginni 100-unaartitut arraaguit.

NAKURMIIGUTIIT

Taanna pinasugaq kajusirqajarajarningittuq saputjisiammariqattaningipata, qaujimajaminilu nuitirtsutik ammalu tunirrusigutiqarsutik amisut ikajurtit pinasuaqatiuqattalaujuut, ilisarnimuangajunik pillukugiallittit ammalu pinasugaup sivilirtingit. Nakurmiimarittugut upprijaqatsiamata taimaittuup pimmariup nuitaugiaqarninganik, ammalu pigasummariqattalaujutsutik ammalu ikajutsiaqattalaujutsutik.

Inulirinirnut Tukimuatisijit - Nunaqarqaatuvinilirivik ammalu Tarrami Pivallianilirivik Kaanatami

Nunavut Kavamanga

Kaasi Ukpik, Turqatarviup Tungalia Nunavut Kavamangani

Nunatsiavut kavamanga

Taiv Luu, Turqatarviup Tungalia

Ujiita Aantsuan, Uqausiup Asiagulirtisiji

Nunavut Ilisarnilirinirnut Pinasuvvik

Jaan Maktaanul, Turqatarviup Tungalingata Ikajurtinga

Kaasi Makujikua, Kamajimmariusimajuq Ilisautitsalurniit Pivalliatitauvinganik

Nuas Vias Tiajituajimi Ilisarnilirinirnut Pinasuvvik, Iluggusimut ammalu Pinasugatsalirinirnut

Jaan Sitiuvat, Tarrami Qaujisarninik Kajusititsiji

Qitirmiut Qimmaqtutsalirinirnut Timiqutinga

Pujianta Kujipial, Purtunirsait Kamajimmaringga

Paamala Kujuus, Pinasugarmik Aulatsiji

Turisa Angnasiak Ujiina, Pinasugarmik Kajusititsiji

Legacy of Hope Foundation

Tujiina Kupa-Ulaam, Purtunirsait Kamajimmaringga

Amaujaq nunalimaami Inuit Ilisarninginnut Pinasuvvik

Piita Kaiki, Kamajimmari

Avataq Plusituqalirivik

Silvi Kutai Su, Sikutsajatuqait ammalu Takugatsalirivik

National Film Board of Canada

Kuristiin Kaalins, Kamajimmari Ilisarniliriniq

Juuli Ukiat, Angajurqaaq, Pinasuvvinuangajut pinasugait isulittatut

Jiasi Kurial, Pinasuaqatigitt Sivilirtinga ammalu Ilisarnilirinirnut Pillukugialitti

Suubi Kivilan, Kajusititsiji, Ilisautitsanut

Aan Kuijumi, Ilisarinut Pillukugialitti

Linsi Vujai, Ilisarnimuangajunik Aulatsiji, Pinasuwinut pinasugarnut isulittatunut

ammalu nakurmiitugut Iili Haikins, Mialjin Maisak ammalu Nikuul Vutki, Inuit Tukisiiniarviit.

ILAGIARUTIIT

ILAGIARUTIK 1: QANUILINNGATAUSIMANIQ AMMALU KINGUNIQALAQIISIMANINGIT ANARRAMINIT TIGUJAUTSUTIK ILISARIARTITAUQATTASIMAJUT

Nalunairsiutita pivalliasimanirisimajangitta ammalu atuutitatusimanigitta puigursaugunnaitut ilisarviugartupattuviniit Kaanatami aarqitausimavut ammalu katitirsusimajuliagutsutik pisimatillugit atuaratsanit takujausimajunit 100 arraaguit asiujijait ilisiajut maligangit takugasuagait nuitkausimajut Legacy of Hope Foundation-kunut, ammalu piukkutinginnt Prince of Wales Northern Heritage Center ammalu Truth and Reconciliation Commission of Canada. Atturtausimajut tuttsiraaritsugit Legacy of Hope Foundation-kunut, ammalu ilisarnilirinirnut pinasuvvunginnt Nuas Vias Tiajituajiup ammalu Nunavut.

KAANATAMI ILULINGIT ILISARVIUGIARTUPATTUVINIIT AULLATITAUJUNUT

Ilisariatitauvalaurtinagit

Nunaqarqaatuvinuit taimannganit namminiq uqausiqarsimajut, pivallianiviniqarsutillu, iluggusiqarsutik, uppiniqarsutik, pillukugialiqutiqarsutik, ammalu anninartuquqiqarsutik. Uarutigijit ilinniatitsiutit, ammalu ullutamaat pinasuartsutiit isirriutuvattuviniit ilisartauninginnut nunaqarqaatuvinuit kakkalaat ammalu uvikkait. Kaakkalaat ilisartauvattuviniit inuusiqatsianirmik, ammalu nunaliminut tunirrusigusinik timigit uumagasuarnimuulingajunik. Mikijuapiunginnasutik, kakkalaat inuusinganut ammalu uumaninganut nunalingata tunirrusigunnasivattuviniit. Nunaqarqaatuvinuit ilinniatitsigusinga pitutsimallarippatuviniq tamanginnut uppiniurm ammalu ullutamaat inuusirmut.

Angiutigutiit ammalu Qallunaanut nunaviusimaniit

Nuitirtausimalirtilugit ilisariartausimajut ilisarvingit Kaanatami, nunaqarqaatuvinuit amisuunirpaavattuviniit inuttarijautsutik nunanginnut Nuas Vias Tiajituajiit (ilautilugit Kupaip ammalu Antiajiujuup tarragik, iluunanga Manituup, unurnisanga Saskaatjvuan, Alpuutaup siqininga, ammalu ullumiulirtuq Nuas Vias Tiajituajiit ammalu Nunavut). 19-gugutingani 100-unaartitut arraaguit pigiarqamiutillugit taavungalimaaq, taakkua nunait uningaariaummarippatuviniit Kaanataup nunagiartutunut ammalu Kavamatuqakkut maligaliertinginnut, qinirtuvinnummata nuitirgumatsutik angijuranik nunamit niurrusiratsanik Kaanataup niggingani inirsivinnut, Kaanataullu asinginnut niurrutitsanik niqitsajatsajait pirursatauninginnut, ammalu nulisutik nunakkujuukutaaq arqtinginik Pacific-liarvimiik. Kisiani, piqujatigut atanialuuq tilisimajangit sivullipaami kamagijaqarqaapagjaliviniit nunaqarqaatuvinuit pigijauninginnut nunait. Allait sivilirtingit nuitsiqatiliviniit akilirtau-gutnik angirmiminut nuitsigutitigut pitjutiutilugit nuitkainiit suusugajaunmurt ilautillugit kajusiningit amisuinik naammagiutigutitigut nunagasaki atuqati-giinniut tunnavigilugit ilagiinniit ammalu pinasuaqtigiiinniit, ammalu ili-sarniit. Kavamakkut maligangit ammalu piusirisuungit kajusitsigumagiamik isumataarpaliatuinnalirtuviniit asiunginnatsigarnimik, tamatumunga piir-sigutiqarumalirsutik nautuinnanik allait piqujatigut nuna pillugu kamakkut-gijaugunaisitillugit, ammaluttauq mikillitirinnaalirsutik kamanngituuvallialir-sutillu Kavamakkut angiutiqarsimautiminik namminiq.

Nuitirtauningit aullatitaujut ilisariarsimavingitta

1844-mi, Bagot tiljausimajut katimajit nuitsilirtuviniit sivullipaavinirnit allasimajummariutsutik ilisiajut maligangit aturlugu asiutitsivalliaqujiutinik allanik. Katimajit qinugutiqalirtuviniit ingirrasitisqijutsutik nirjutini pirursaivinni ilisariarsimajut iniqarpanialirtilugit ungasittarjaulutik kakkalaat angajurqaaminut qanuiluurtaugunnagirtilugit.

Nicholas Flood Davin Report tusartsisiutingit 1879-mi nalunairsisimajuviniit imaak «pinasuvvimiittut ilisiajut nuitkaallarigutigajartangit maligaup quajimajauvattuup ‘irsinarvirgilugit piusitsajarinnigitaminik piusirtaatigarlugit.» Inirtangit taitsumani, Davin tusartautitsjuviniq arraaguni taitsumani isumagiauvannimata sulinngitit, «allait iluggusinga» uqausingit malillugit nuitkaaqanngimat, allait piusugialinnik piusirsuutiqatsiangimmata imaak uumajuunirsausutik, ammalu turaagangit ilisainirnut sukkutauvagiaqarput allaup kakkalaap iluani piirtaulutik.

1883-mi Sir John A. Macdonald, Kaanataup angajurqaarisimajanga ammalu allalirinirnut turqatarviusuni, nuutsjuviniq aarqisimautinik arqutiqarsuni Kavamakkut piniarnilirijinginnik kajusitutiginiartanginnik nuitkaallugit pingasut aullatitaujut ilisariarvigivanniatangit nunaqarqaatuvinuit qiturnngagitta Kaanataup uanningani. Tusartsitsuni parnaisimaautimik, kin-alimaakkut piukkutiqartitauninginnut turqatarvik Hector Langevin uqauti-juviniq Kaanataup katimajirjuanginnik, «Ilisartausialangagutik kakkalaat avitsitauqjaliit ilaminik. Inuit ilangit taimagiamik arsurunnaniraijuugaluat, kisiani piusirsusuartunguquguttigu taimaigjaqartugut.» 1883-gulaurtinagu, amisuit ilikkuutirtut tutsiavinnut sivilirtaujut pigiartisiniit kajusitaulirtuviniit Kavamakkunut kiinaujaqartitatsutik. Macdonald-uup parnaisimauntinga tarsiigutaulirtuviniq taimaak piusuivalangalirtilugit ammalu pigiartitatsutik Kaanataup pimmaritigut ilisariartauvalangajut aarqisimautingit, taitsumani taijavattuviniit «Pinasuvvini Ilisarviit.» Taakkua ilisarviit atuinnarurtisiviula-langatillugit niriugjausimajut angajutsiit ilisaat allaugunnaitaulutilu ilurqataulutilu Qallunaanut Kaanatauniut ilisarlugit pinasuarinsanirnik. Ilagjautillugit taakkununga ilisarvinut, kavamatuqakkut ammalu tutsiavit ingirratisinirmijut ullukut ilisarvinik allait nunanginni Kaanatalimaami. Nal-lingilliuniit ilisarviit purtunirsanki ilisarvitaqarningittut.

Angilivalliatuinnatuq «pinailutaq»

Arraaguni tungalinginni 50-ni, ilisariartisisimaviit angilivallialirtuviniit. 1931-mi kavamakkut kiinaujaqartisilirtuviniit 80-nik ilisarvinik katiniqartilugit ilisarviusutik 17,000-nut ilisaanut.

1920, Duncan Campbell Scott, kavamakkut kigganga kamagijalik Kaanataup allanut maliganganik, aarqiigjalirtuviniik Allanut Piqujarmik nunaqarqaatuvinilimaanik kakkalaanik ukiulinnik 7-nit 15-nut aullalutik kisiani ilisariarsimavinnut ilaminik qimaitaulutik kisianuvannialirtilugit. Scott kavamakkut qanuilingaguttinginnik uqautiigutiqalirtuviniq imailitsuni, «allanut pinailutarmik piirsigumalirtunga. [...] turaagaqaratta kajusilangajumik tamanna atausirmiluunniit allamik Kaanata pitaqarunnairatartilugu iluunnatik miluttaunginnilimaanginni timiup maliganganut, ammalu allanuanganjunik apirsuutit nungullutik, ammalu allanuanganajuq pinasuvvik pitairulluni.»

Auggaisimaniq akinik isumaaluuttimariulirtuviniq kavamatuqakkunut. 1892-gulirtilugu, Aatuuvia isumaalunnikumut kiinajartuutinik asitjiilirtuviniq atausiunaartitutigut kiinajuaqartisilangalirsuni ataagullu taimailin-ganngata tutsiaviiit akilirtautulirtuviniit aarqisimatillugit akilirtaugutingit turaangatsutik atausiuttinut ilisaanut. Taakkua kiinajait atursugit, ilisarviiit aulatsijingit niriugjauqattuviniit akiliigiaqarningit pimajaunirmi-siqumisimajurnianirnut, kiinautjasaanut ammalu kiinajartuutinut. Taimailinganngit tutsiavinnik piviqartisilrinimijut saalagiutigasuaqulirsugit ilisaanik pittaugasuamut aarqisimaatingit ippigilugit, ilusirsungkkaluarmata uvvaluunniit aittutuutaunnatunik qanimaqaraluarmata. Tutsiaviiit pinasuar-tisilikut kisianiuvalliatuinnalirtuviniit ilisaanik arqutigitsugu tajauqattuviniq «ulluuq quppaani aarqisimatitsiutit», ilisaat angajutsiit ulluuq quppaani ilisarpasutik quppaani pinasuartauvatsutik. Taimailinganngit amisuunir-sait ilisatsiangittuulaqitsutik kisianiuvattalirtuviniit.

«Umajurtituurunnaillugit» ammalu uppitunngutlugit

Kavamakkut ammalu tutsiaviiit angajurqaangit uqalukippattuviniit pinasugaqarniraitsutik ilisariarviusimajunik uumajurtituurunnaillugit qallun-aartituunisaisulutik ammalu uppitunngutlugit nunaqarqaatuviniit kakkalaat. Taakkua asuila pinasuartaugutiuvalirmata taimaqquauningit tukisinalirniqum nunaqarqaatuviniit iluggusinga, uqausinga, uppiningit, ammalu piusituqan-git pigiartausutik asiunginnatitaugiartut. Ilisariarviuvattuviniit ilisarviiit takun-nataujuviniit allait nunanginni ullukut ilisarvini piunirsaugiangit kakkalaat avitsimatautillugit angajurqaaminit, qaujimajaugamik naammassagajann-giangit ammalu qunulutik iluggusingit asitjijaugasuaqunagit.

1883-mi taavungalimaaq, Kaanataup kavamanga pinasuqaqatikal-iaritsimajuq ilisariarviuvattuvinirk ilisarvinik, tutsiaviiit najurtiqartilugit kamagijaqarninik ullaatamaarsiutinik ingirraninginnik ilisarviiit. Ajuqirtuijut unurnisangit 19-gugutinginni 100-unaartitut arraaguit upprijaqartuviniit uppitunngutisigasuarngit nunaqarqaatuvinirk kajaittuusimiunngulugit ilagijaugiangit silarjualimaami arsururutaujunut tarningit piuligasuarsugit.

Marruuk takutsamariusimajuuk ajuqirtuijut timiqutingik kamaqataujuv-iniik ilisariarviusimajunik Kaanatami 19-gugutinginni 100-unaartitut arraaguit irsigarjuakut tutsiavinga Miajiup salumujiup Roman Catholic Ob-lates of Mary Immaculate ammalu tutsiaviqtinga inuuqatigii tutsiavinga atanialiuup nunagani (angillikait tutsiavinga). Amisut ilisarviiit qavaqat-tatuviniit ammalu kataqattasutik ilimanilimaangani ilisariartisimaniup pivalliasimanirmin, kisiani katulikkut tutsiavinga ingirratitsijuvinik unurni-sanik ilisarvinik, tikitsugit 60 pusangit taimanngalimaaq. Angillikakkut tut-siavinga ingirratitsillugu 25 pusanginnik ilisarviiit, United Church tutsiavik ingirratitsillugu 15 pusaniq, ammalu Presbyterian Church tutsiavik ingirratitsillugu 2-nit 3-tuinnanik pusanginnik ilisarviiit.

Iliarrugjauvattuviniit ammalu qiturnngariini qanuilinngataus-imanigit taavungalimaaq

Qiturnngaminik aullaqujinngitut aullatitsingittut ilisariartunik angajurqaan-git akiniitauqunnappattuviniit qanulimaaq, tigujaulaqigunnasutiallaat. Amisut nunaqarqaatuviniit kakkalaat tigujauvattuviniit uvvaluunniit qunutillugit arsaaniutautsutik angajurqaanginnik anarranginnik, ammalu ilaminik qimaisimatauvatsutik ungasittumiittaututsutik. Asingit ilisariarsimajut un-gasittarinngitanginnut ilisarvinut nunalimita sanianiigluarmata ilaminik takutitau tailivattuviniit ilainnaapingitigut pulaariartautauvattuviniugalatu.

Nuirqapallianirmijut qanimait, kaanniit, ammalu ninniuniit takuvalirtanginni kavamakkut angajurqaangitta 1897-miallaat. 1907-mi, allaliriviup angajurqaanga aanniasiurninut, Dr. P.H. Bryce, tusartisiutliirtuviniq ilisaat ukiulit 15-nit 24-nut tuqarpalirninginnik ammalu tuqurarningit qavasutik 42 pusanut nunaqarqaatuviniit anarranginni qanimajut kakkalaat ilangani anarratitauvattuviniit tuqugiartutitaututsutik. Ilanginni ilikkutirtut ilisarvijut, Bryce tuqurartunik amisuunisauqattaniraijuviniq.

Ilisaat ilangit uqausiqarpatuviniit naammatunik atuutivattuviniunirminik ilisariarsimavimini ammalu ilisartausiarpattuviniunirsutik, taikkunani ili-sarvini ilisarniit piuniqarningit mikijuunisauvattuviniit uuttuitigtsugit nuna-qarqaatuviniungit ilisarvinginni. 1930-ni, uuttuitigtsugu, 3-tuinnat 100-ait nunaqarqaatuviniit ilisaat purtunliit 6-ni aniguutiqattuviniit, ammalu ikkutuapiit atuinnangurpalirtuviniutsutik inuusiriniartaminik ilisari-sutik, allait nunanginni asinginniluunniit imminirsusitinngusutik.

1950-uliratartilugu, ippigtsugu allaliriviup qaujisarninga, 40 pusa un-gataanuurtut ilisaijijit ilisaijullariutiqarningittut ilisarsimagatik. Tamanna atutujaujulimaat iluunnatik naammangittuulagutiunngit, uvvaluunniit iluunnatik pinasuttiit piunngitualuviniilagutaugani. Amisut piujuit ammalu kamagijaqatsiatut pinasuaqattanirmata ilisariarsimavijuni.

Nunaqarqaatuviniit kakkalaat angajurqaaminik akuni kati-matsivanning-immata, qaujigunnsitauvanningittut ammalu ilitsiviqarunnsitauvatingit qiturnngiusiarninik. Kakkalaat anarraminik qimaititautsutik pinngitulaq-iqattuviniit uqausirminik uqariuratik ammalu iluggusirminik qaujigjuratik.

Tigusisimaniviningit ilisariartauvattuviniit ilangitta ilisaaguqattasimajuni amisuingit kamakkilugusinik ilitsiqattatavirminik ilisarsutik nutaqat-talirtiluviummijut ammalu qiturnngarit taavungalimaaq arsurunnatumik pitaqarpalirsutik - pigialirqitarninga kamakkilunniup ammalu arsurutisiniup qiturnngariini nurqajuittungursuni. Qaujisarniq qiturnngariinut aittutuutau-tuinnalirninga arsurisimagutiviniup tukisinartuq ilikkutirtut iliarrugtiqaqt-tatuviniunirminut qanuilinngatautsutik arsurunniminik ippigusutitau-simanirminik aittuisuut qanitaminik ammalu nuitsilaqitsutik qiturnngagitta pinginnatumiinnunginnik. Qiturnngangit taimaatsainaq atuutivalirtilugit namminiq arsurunniminik.

Maitit atututisimajangit

1800-gulaurtinagu, Maitinut qallunaartitut ilisarviit atuinnausiarssimanngit. Angiutinrnut taursiigutinik ilulungit ilisarnimut ilautitsisimanngimata taakkuniga kakkalaanik, isumagiqaatillugit «allangajuit qallunaangajuit». Kisiani Northwest Half-breed Claims Royal Commission allangajut qallunaangajut pigiaqarnirarninginnut pitjutigtsugu aulatjaigiamata atanialuup tilisimajangit kiggaturtiit 1885-gutillugu kavamatuqakkut kamagiasijuvinit Maitit ilisarninginnik. Irsigarjuakut tutsiavinga, nuitkaarilirirtuviniq Maitini, aullatitsiqattasijuviniq Maitinik kakkalaanik Red River-up sanianut Maanituupamut 1800-ait atulirtilugit. Ilisarsutik aullatitausimavimmini, nunaqaraatuvinii uqausingit aturtaugiaqaqattanngitut, uqausirmink puigursutik Maitit iluggusingata ilallaringa nungutirtausimajuq. Ilisariarsimatitaujunut Maitit nunalingit qanuilinngatausimallarittut, taimaitsimatillugit qaangiinaataulukippatut uqausirjaulirmata pivilliasimaningit ilisariarviuvattuvinit Kaanatami.

Aullatitsugit ilisariartisiniit ukkuaninga

Ilisariartisivinniit, ullumi nalunairtausimautiqalirtut kavamakkunut, ikinnipaaviniunirartausutik 132 ilisarviit ingirrapattuviniit Kaanatalimaami 1831 ammalu 1996 akunningani. Taanna tukisinartisiutinga naammagi-jauvanngitug ammalu nuanngitutitsigutautsuni ilisariarpaturvinirnik pujaavainsitigut aulatavinirnik ilisarvinik, ammalu kakkalaakkuviusimajunik ilisariusimajunillu. 1940-ulirtilugit, sunginingit ilisariartisiviuvattuvinit takutsalarijuviniugaluat.

Kavamatuqakkut tukitaartuviniit nungutirvallialanganirminik ilisariartitaujut aullatitausutik ilisarvinginnik, ammalu allait ilisarningitta kamagijauningit pujaavainsitiguusitillugit. Tutsiavit kamaqatauningit ikillisimallarilirtuvinit 1969-mi, kavamatuqakkut tigusimmata ingirraninginnik amisuunirsait ilisariartitausimajut ilisarvingitta qallunaat nunangani. Arraaguulirmijuni tallimaujunngartuni, kavamatuqakkut ukkuasilarituviniit unurnisanginnik ilisarviit.

1970-iit aturnilimaanginni, qinutilugit nanilimaaq allait katutjqatigiinnig, kavamatuqakkut pivalliatitsilirniqut nuutauvallianinginnik ilisaat aulatauninginnik nunaqaraatuvinirnuuqarsugit. Kingullipaaq kavamatuqak-kunut aulataujuq ilisariartitaujut ilisarvinga ukkuatuviniq 1996-mi.

TARRAMI NUITAGUTINGIT AULLATITAUTSUTIK ILISARTISTISIMAVIIT

Kinguningagut tusartautitauningit aullatitaujut ilisariarsimaviviningitta

Kaanataup kavamangata maliganga asiunginnatsigarninut nunaqaraatuvinirnik Inunnik atututitauningittuq atautsikuursugit. Tarrami nunaqaraatuviniiit nunangit uningaariajaunngininginni, kavamatuqakkut maliganga unittisisimajuviniq kiinajatigut kamagijaqariaqarnimink angiutigutinut ilagiausuuni. Niriugijaujiviniit nunaqaraatuvininit kajuslanganigut mikigiarniatulutik, niurrusaiqatiqartulutik, ammalu nunami inuuviqarlutik. Ilisariartisimaviniq tarrami avitsimajuq marruviiniutillugik pigjartitaunivinigik: *Ajuqirtuijiit kamaniqartilugit*, kamaningillu isulijuviniutsutik 1950-itt qitingani, ammalu ulluminittait, ingirrasitsiniqartilugit kavamatuqakkut, 1950-nitsainaq.

Ajuqirtuijiit kamaninviningit

Ajuqirtuijiit kamaniqartilugit, ilisariartisimaviiit ukunani kisiani nuitajuviniit Juukaanmi ammalu Mackenzie Valley Nuas Vias Tiajituajini, Jaimis Pai ammalu Kupaip sitjangani, ammalu Laapatuami. Irsigarjuakut tutsiavingitta ilisarviqtingit ukkutuviniit Fort Providence-mi 1867-utillugu, Fort Resolution-mi 1903-gutillugu, Fort Smith-mi 1915-gutillugu, ammalu Fort Simpson-mi 1918-gutillugu. Ilisariartisimaviiit nuitkaanningittut nigginganiittuni nunani ullumi Nunavugulirtumi tamakkunani arraaguni. Ilisariartisilutik kisiani viniit angilikakkut ammalu irsigarjuakut ajuqirtuijingitta minnigalautillugit nunaqaraatuvinirnik uppitunngutisigumamut Nuas Vias Tiajituajini. Ilisaugutit tutsiavinnut kisiani kamagijaautauqattatuviniit, ammalu uppinirmuilingajunik ilinniatitsivallusutik, aippaqartilugit atuar-sigursanirmik ammalu kititjutinnianirmik.

1913-mi, kavamatuqakkut qimirrujingga H.B. Bury isumaaluutiliviniq ilisaat ilisariirpaninginnik inuusirmi aturatsataatsiasimamatik qallunaanillutik uvvaluunniit nunaminiillutik. Angajurqaangit ammalu ataatsiakungit ana-natsiakungit unniluqattatuviniit auggaisimarcjarunnairamik ilisartuvinirnik nunami inuugasuarutnik quajimatsiangittunik. Amisut ilisaaviniit anaraminik nanimiugunirminik ilirakkutiqattalirtuviniit kanngugitsugit.

Taitsumani, ilisaat amisuuqattanngitut. Nunalimaani 2,000-autillugit ilisarlutik ukiungit naammalirtut kakkalaat, 59-tuinnait ilisaaviniit Sacred Heart School-mi Fort Providence-mi 1918-gutillugu. Ilisaat ilangit, ilisartauqattatuviniit arraaguni sitamatuinnani uvvaluunniit tallimatuinnani.

Ulluminitaunirsait

1948-mi, amisuunirsait nunaqaraatuviniiit kakkalaat tarrami ilisatsiapanningit. NWT-mi, 200-ngit 300-ait ilisaat aullatitausimavinni ilisarvinisivullipaaniittuviniit purtuningit uvvaluunniit tungalinginni. Nuitauninga tarramittuliriviup ammalu Kaanatami pitsaqutilirivik 1953-mi nalunai-kutanngusimajuq pigiarniviningani isuliningata turainnatutigut tutsiavit aulatsininginnik ilisarnimik tarrami. Taitsumani, atjigiinngilaritsutik katir-supaa-tuunnaunirqut ilisarnitigut kiggaturutiit. Kavamatuqakkut turaagalivevit manijilanganirnirk iluunnainut ilisarlutik ukiungit naammalirtunut tarrami ilisarnimik pivitsaqartitaualangalirtilugit 1968-gulirtilugu. Tukitaarutinga tarramittulirijiit angillitirrimmarilangatsuni ilisariartitausimavinnik tarrami nuiteaujiviniq arraaguit tallimaujunngigartut kinguningagut kavamatuqakkut allalirinrnut angajurqaangit mikillitirisimalirtilugit ilisariartisivinnik qallunaat nunangani Kaanatami.

Ilisariartisivit aullatitsugit unursigartauningit tarrami atautsikuuqatiliviniit pitsatarninut pivalliatitsigiammarisitllugit ammalu quajigasuallarisutsutik nunanitarnik, ammalu nuitirtaugiallasutik unatartisait tarramiinningit.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Tarrami ilisariartisisimavit pigiartitausimajut tukisiniartaugalaattinagit sirluunniit nunaqarqaatuviniit. Kavamakkut angajurqaangit sivullipaami sivuniiliursimanningittut atjisainnanginnik nuitirlangatsutik kisiani, ilisariartisisimavinni nalikinnisaugajarniraitsutik uningaartitaugiaqattaliramik, kavamakkut aulataulutik nunalinni ilisarviit taakkunungatuaq parnatausimautit qimattauuinnaalirmiqt.

1954-mit 1964-mut, kavamatuqakkut ukkuisilirtuviniit amisuinik angjurianik ullukut ilisarvinik, tujurmiuvittaqtarilugit, Nuas Vias Tiajituajini:

- Illuligaarjumi - Sir Joseph Bernier School ammalu Turquett Hall (irsigarjuakut) ukkuituviniik 1954-mi.
- Jialuunaivimi - Sir John Franklin School ammalu Akaitcho Hall (uppinilirijiunngituuk) ukkuituviniik 1958-mi.
- Inuuvik - Grollier Hall (angillikakkut) ammalu Stringer Hall (angillikakkut) ukkuituviniik 1959-mi.
- Fort Simpson - Lapointe Hall (Catholic) ammalu Bompas Hall (angillikakkut) ukkuituviniik 1960-mi.
- Ammalu, kavamatuqakkut ukkuisitsutik Kuujuaraalummi Pinasugatsanik Ilisarvimik (uppinilirijiunngituuk), ilinniatitauvinga ilisarvik Inuit Kuujuaraalummi, Maanitupami 1964-mi.

Amisuunirsait ilisaat taakkuninga ilisariartausituk tujurmiuviqartitautsutik nutaanik kavamakkut sanajavininginnik. Taakkua tujurmiuvingit aulatauniliviit Angillikakkunut ammalu Irsiqajuaknunut. Marruunaartitillugit tujurmiuviutit unurnisait, uvvaluunniit killimiutarittaqtarilugit atausiit tujurmiuviit - atausiq angillikakkut ammalu aippanga irsigarjuakut - iluunnaini ilisarviugartusimajuni nunalinni.

Asingit kakkalaakkuvit

Kinguningagut qaujisartauguit aturtaukainnapanningitta tupiit kakkalaakkuvit 1951-mi, Coppermine Tent Hostel tupiit kakkalaakkuvik ukkuituviniq 1955-mi atiqalirtumi Kugluntuuk, Nunavut. Ilisaat tujurmiuvingit qijunnik qanaqarsutik tupiit, ammalu kavamatuqakkunut kiinaujaqartaujumik ilisarviqarsutik Coppermine-mi. Kakkalaakkuvik taimaittuq ingirraqattuviniq tallimani tarqini arraagulimaami, ammalu 20-nit 30-nut ilisaartaqarsuni. 1959-mi kakkalaakkuvik ukkuatuvinik, ammalu unurnisangit ilisaat nuutaatsutik Inuvimmuit.

Amisuit mikijurlaunirsait tujurmiuviit taijauvattut "katirsuivit," nuitirtauirniqut nunaviusimajut saninginni Nuas Vias Tiajituajini ammalu Kupaip Tarrangani. Katirsuivimmiut, kakkalaat Inunnut inummarinut najurtautillugit, kakkalaallu unurnisangit ilagijaujunut. Iluunniungitutq taakkua katirsuivit ingirraqattuviniit arraaratamaat, ammalu unurnisangit ukkuatuvinutsutik 1960-iit isuani.

Qanuilinngatausimaningit ilagiit ammalu nunaliiit

1956-mit 1963-mut, unursimarilirtuviniit ilisaat ilisariartausimajut tamanginni ilisariartusimavinni ilisarvinik ammalu ullukut ilisarvinik. Amisuni nunalinni, kavamakkut saatangit timmijuut uvvaluunniit umiat pigiarvituinnarijauqattanirqut arsurunnatnik ippigusunniit angajurqaangitta qiturnngaminik atsunairtut ilisarvinut aullaujaunngininginni.

Ajuqirtuijiit atjigijaugatik, amisuingit nunaqarqaatuviniit uqausinginnik ilitsisimavattuviniirnut, amisut nutaat ilisaijiit qallunaat nunanginnit tikittuit, nunaqarqaatuviniit uqausinginnik uqarqajaqattanngitut, ammalu atausiapimmi ullumi marruuniluunniit tusartauraapiqattatuviniutsutik tarrami inuuusirmik. Ikittuit nunalinniqtattuviniit arraaguuk marruuk ungataanut. Ilisaijiit qallunaat nunanganitaumma, ilisaigutiit qallunaat nunanganitaqtatuviniit ilisarvinik amisuunirsani aturtautillugit ilisaigutisait Alpuutami, Manitupami, uvvaluunniit Antiajijumi. Amisuinut ilisaanut, ilisartaugutit nalunaqattuviniit, takunnaapattanginnuungagatik, ammalu ninnganarsutik.

Ilisaat ilisariartausimavattuviniit tausantini kilumiitani ungasittalinnut anarra-minut. Inuit kakkalaat Kupaip Tarranganiut aulagiaqartuviniit pinasuarusiup ungataanut nunakkuujuuktaakkut ammalu timmijuukut ilisariartutik Jialuunaivimut ammalu Nuas Vias Tiajituajinut. Ilangiallaat, angajurqaangit uvvaluuniit qiturnngangit namunngamangaarmik qaujimagatik.

1990-ni, ilisariartausimavattuviniit uqausiqaqattapalliasinniqt kamakkiluttausimanirminik amisuini aullatatusimajut ilisarvinginni. Pinasuttiusimajut Coudert Hall-mi Juukaanmi, Lower Post-milu Pujitis Kalampiak tarrangani, ammalu Grollier Hall-mi Nuas Vias Tiajituajimi pasijatsangurtitausimajut tigujaulaqisimajut piqjarnik atjiginngitunik siqumitsinikut, ilautillugu takuminanngitutigut qunujurniatuviniq. 1994-mi tiajituajit kavamanga tu-sartisiutingitta kingulipaanginni tusartautitsisimajuq ilisaat Turquett Hall-mi iguligaarjumi pimmaritigut itsigusuttunut kamakkiluttausimajut ammalu pigiaqattagutsutik. Akuninit qaujjautausimanngituviniunirmut, pasijatsangurtitausimanngitut.

Nuilaqisimajangit kavamatuqakkut ilisariartusimajunik ilisarviviningitta

Iluunnagut, kavamatuqakkut ilisainiqartisininga turaagautisimajaminik tikiutisimanngitut. 1967-uliratartilugu, 20 pusangit nunaqarqaatuviniit Inuit ilisariartausimajut pivitsataalaqisimanningittut. Ilisaat ilisartauqattanirmata ammalu ilinniatitatsutik pinasugarnik amisuitigut anarraminut utiramik taimaittuit ilisarutigisimajangit pitaqanngituuqiaqattanirmata. 1960-iit nungulirtilugit, kavamatuqakkut nuutsilirtuviniit amisuunirsanginnik ilisarviit, ilisaallu tujurmiuvingitta, ammalu kamagijauningitta ingirriaqarninginnut tiajituajit kavamanginnut. Tarramiut Inuit tigusivallialirmata kavamaminik, saputijjiiit ilisariartusimavinnik aullatitsugit ikillilirtuviniit, ammalu nunalinni ilisainiit unursitillugit.

Ukiurtatuup niggingani (Nunavuugulirtumi), kakkalaakkuvit ukkuasimalir-tuviniit 1960-iit isuani. Ukuu ukunaniitut ukkuqaqatasimanngitut Killiniq, Kangiqliniq, ammalu Vujaapisa Pai (atiqalirtuq Igaluit). Gordon Robertson Education Centre (ullumi Inuksuk Purtunirsaniq Ilisarviulirtuq) ukkuituviniq 1971-mi ilisaartaqarunnasuni 200-nik. Ukkivik kakkalaakkuvik suli ingirrajuq, illuqartisiutsutsuni ilisaanik nunaliruunirsamiunik pertunit 10, 11, uvvaluunniit 12 manimatitausimanngitut, 1996-gungningani.

Amisuigugalut ilisarviit pitsianiliit, piluartumik Grandin College Fort Smith-mi, iluunnaagut, kavamatuqakkut nalunairsisimautingit ingirratisin-irnut ilisariartausimavinnik Kaanataup tarrangani Qallunaat nunangan sunngituuqattanivinirminik tammarutigisimajaminik ilisiviqarsimannigian-git uqartausimajut.

ATJIGIINNGITUT PITJUTILIIT ILISAIGUTITSAUTILLUGIT NUITAUJUT PITUTSIMAGIALIIT UNIKKAUSIVUT: UNIKKAUSITTINIK TUSARTISIQATIGINNITINNUT

Ilisariartisikattaniq taramuurtausautiginningittuugaluaq, qanuilinngaisimaninga takutsalarialuk, ammalu kajusiniqatuinnainaarsuni ullumimut. Unurnisait pusiantingit nunaqarqaatuviniit Kanataup tarrangani ilisariartausimavattuviniit amisuunirsait uuttuitigtsugit Kaanataup asinginnim-iunimit. Takugasuarlugit 2001-minitait Kaanataup kititsigutingit nunaqarqaatuviniit qaujisartautilugit, 50 pusan ungataanuurtut nunaqarqaatuviniit 45-nik ukiuliit ammalu angajutsiit Juukaanmi ammalu Nuas Vias Tiajituajini ilisariartausimavinniisimajut. Nunavuumi 40-nigt taakkua 55-nik ammalu ungataanut ukiuliit ilisariartausimavinniisimajut taimaatsainarlu 50 pu-sangit ukiuliit 45-nit 54-nut.

AARQIUTIGUTITSAIT QINAJARTAUNINGIT**Uqausiqarniq**

Inuit tukisimaningit atutuqattuviniit ilisariartausimavinni unursium-immaritsimajut tusartauvalliasijuviniutillugit 1990-ni, ilisaagusimajut uqausiqaqattasijuviniutillugit pigiaqtaggavattuviniunirminik ammalu itsigusut-tunut kamakkiluttaqattuviniunirminik. 1990-limaani, taakku tusartaujut unursivalliamariqattuviniit, piqujarnik siqumitsinikuumut pasijauqatta-liriqut tutsiaviit ammalu kavamakkut. Amisut nunaqarqaatuviniit nunalingit ammalu Kaanatami ilikkutirtut ammalu ilagiittit qaujivalliasijuviniit pit-tutsimautininginnik inuu-sirmini arsurunnatkuutut nunaqarqaatuviniit nu-nanginni, aullatitusimajulli ilisariviviningit, ammalu nuilaqisimalirningitta qiturngarit taavungalimaaq arsurunnatumik ippigusuliringit. 1996-mi Royal Commission nunaqarqaatuvinirnut Inunnut tusartisiutingit tamakkua pitutsimautiningitta sullitaugutinginnik nalunairsiviulriqut.

Nunaqarqaatuviniit Mamisarninut Tunngavinga

Jaanuaji 7, 1998-mi, kavamatuqakkut nuitsilituviniit tusartisiutillarinnik aarcigutitsanik ammalu nutaamik atutuqtiitaulangalirtumik tusartautitsi-utik atiqartilugu *Katirsuniq Suungunirnik-* Kaanataup *Nunaqarqaatu-vinirnut aulatjaigutinganu Parnaigutit*. Taakkua parnaigutit ililiqartilugit kiinaujaqartisiutinik saputjigutitsanik mamilisarniqalangalirtunut ammalu Maatsi 31, 1998-mi Nunaqarqaatuviniit Mamilisarninut Tunngavinga (AHF) nuitkatsuni. Piqiqartausijuviniq arraaguni 10-ni iliurqaigunnaviqartitatsuni \$350 milianik kiinaujaqartisiutinik pigiarviutillugu Maatsi 31, 1999, ammalu isuliluni Maatsi 31, 2009-mi. AHF saputjiniqarsimalirtuq amisummarininnik nunalinnik tunngavilinnik pigiarvitauvattilugit kamagiarutiit ukiuqaqatigiinngi-tut qiturngarit ippigusulaqisimaningit arsurunnatunik pigiaqattaaguvattu-viniunirnut ammalu itsigusuttunut kamakkiluttauvattuviniunirnut Kaanataup allanik ilisariartausimavinnik kajusititsisimanikunganut.

Allait Ilisariartausimavivininginnut Angiqatigitarutik

Saanngajaulirami unurnipaanut piqujarnik siqumitsinirnut akiliititaugutinik Kaanataup pivallianirisimajalimaangan ilisaagusimajunut qinilirtunut utiraugutitaarilangajaminik ammalu ilamita utiraugutitaarilangajanginnik, Kaanataup kavamanga angiqatigitarasusajuviniq *Allanut Ilisariartauvat-tuvinirnut Angiqatigigutik* (IRSSA). Ingirrasitaujuviniutsuni 2007-mi, angiqatigigutik imaittunik ilalik:

- Taakkuningatsainaq atutititaunikuit akilirtagutingit (CEP) iluun-nainut inuunginnaatunut ilisaagusimajunut kavamatuqakkut aulasi-majanginnut aullatitausimajut ilisarvinginni.
- Imminirsutut qaujisarninik kajusitisutik (IAP) kamagigiansugit utirtaugutitsangit pigiaqattaaviniit ammalu itsigusuttunut kamak-kiluttauvattuviniit.
- Nuitauningit sulijunut ammalu aarqiutitsanut tiljausimajut katima-jingit (TRC).
- Mamisartisinirkik pigiartisiutiit.
- Kiinajait turaangajut irqaumanirnut pinasugarnut.

Kavamakkut Ilaaniunngituurninga

Pitutsimatillugit *Allait aullatitautsutik allanut ilisariartauvattuvinirnut angiqatigigutimut* kavamatuqakkut ilaaniunngituulirtuviniit. Juuni 2008-mi, Kaanataup kavamatuqanga ilaaniunngituurtuviniq taimailaqtitsisimanir-minut ilisainirmi aullatitsimavinniitsisutik. Imaillsuni «Ilaaniunngituurpu-gut,» Kaanataup angajurqaanga Sitiivan Haapa tusartautijuviniq Kaanataup kavamangata patsitiugaqarninganik nunaqarqaatuviniit kakkalaat anar-raminit tigujauvannimata, ilaminik qimaititautsutik, ammalu iluggusiminik. Haapa ilisariartausimajut ilisarivivininginnik Kaanataup pivalliasimaningani alianangitiusimaniratsuni ammalu tusartautitsisuni maligarnik saputjii-iusimajunk ammalu ungumatsiututsutik taimaitaujunik sukkulaqinnanirat-suni ammalu tammatuviniuniratsuni.

Ilaaniunngituurniq qaujigutaujuviniq iluunnainut Kaanatamiuntu tama-nna atutisimanik sulinngituunirartauqajarunnaitillugu uvaluunniit tusaangnisirtautaqiaqarunnaisuni, kisiani kinnguumanarniqaraluarsuni ila-giaulangalirtilugu nutaamut uqaqaqattauinirnut qinirtausitillugit aarqitau-gutitsangit nunaqarqaatuviniit Kaanatami.

Tausantiit aniguisimajut arsurunnatumik takunnatut Kaanatalimaami, kavamakkut ilaaniunngituurninganik irqaumajauvalangalirsuni atutiniuni-raismajut. Qanuiligutaujut atiqinginngitiusimagaluartilugit. Nunaqarqaatu-viniit sivilirtingit tusartut ilaaniunngituurmimik nattinginni Kaanataup katimavirjuangani atsiijuviniit «naammanaartuq qanuiligiarutik sivunir-muuriarutiutsuni...aanninartut ammalu ikiit ntitanginnaaraluartilugit.»

Amisut upprijaliit suli pijatsait amisut kamagijaugiaqainnainginnik. «Iluikkait unikkaatangit ilisariartisiniuvattuviniit qanuilinngaisimaninginnik inuqutititinik suli tusartaugiaqarpot,» lalaursimajuq allait angajurqaanga latuat Jaan allait katimanimmariqartilugit, pitutsimautivinga ilagivvinga Pujitis Kalampiami.

Kamakkiluttauniq annanikuk Saali Taamsan takunnatuviniq ilaani-unngituurnimik kavamatuqakkut katimavirjuangata nirutuningani ammalu ippigusutuviniuniratsuni arsurunginirsausinirmik tusaagiamik Kaanataup angajurqaanganik tusartautitsijumik piungilarittumik puigursaugunnaisuni. «Ullumi arsururnira ikullaumijuq. Alianartumik ippigusulirtunga. Uvannut, taanna ulluq puigursaulangagunnaituq.»

Truth and Reconciliation Commission Sulijunuk ammalu Arqigutitsasiurninut Katimajiit

Ilagijautsutik IRSSA, Truth and Reconciliation Commission of Canada (TRC) nuitaujuviniit 2008-mi ammalu imaittunik tilijaugutiqarsutik:

- Kaanatamiut tusartilugit atutisimaninginnik allait ilisariartausimavattuviniunginnik ammalu qanuilinngatausimaninginnik nunaqraatuviniiit qiturnngangitta ilisarvinuurqatautsutik aullatitauvatsutik Kaanataup kavamanganut; ammalu
- Tasiursisimalugit pivalliaitauningit aarqiqatigiinngit ukua immuani ammalu ilunginni nunaqratuviniit ilagiit, nunaliiit, tutsiaviit, kavamakkut ammalu Kaanatamiut.

Tilihausimatsutik katimajiit pinasuaratsataartaunirqut qimirrulangatilugit nalunairtausimautinginnik ingirratitsattuviniit kiinaujaqartisivattuviniit ilisarvin, uqaatisilutik angajurqaarijausimajunik pinasuvvinik ingirratitsimajunik ilisarvinik, ammalu atutisimajanginnik tusartautismatsugit annanikuit, ilangittalu, nunalingittalu ammalu kinalimaakkut namminiq aturtausimajut ilisariartisiniuqattasimajunut ammalu tamakkununga kinguungagut qanuilinngatausimagutimink.

Tilijavut katimajiit takunnataqarput aarqiguttsasinnik kajusimmata ilikkuutirtunut ammalu katutjaalinnut pivalliajautsutik nutaannguqattalugit pinasuaqtigiinngit tunngaviutillugit tamangitta tukisiutinginnik ammalu suusugiutininginnik. Allataulirtilugit taakkua ilisautitsait ammalu ilinniatitsutitsait sikutsajit, TRC arraaguit tungalingitta quppanganiillurt tallimanut arraagunut tiliaumagutiqarsutik. Tilihausimavimini tavvani, TRC-kut imailinganiting niriugijaujut:

- Atuinnarutilugit iluikkait pivalliasimavivinirni nalunairsiutiit maliganginnut ammalu ingirraninginnut ilisariartausimajut ilisarvisimajangitta.
- Nalunairlugit iluikkaugunnavilimaaminut iluikkaugasuartilugit, atutisimajangit kakkalaat aullatitauvattuviniit ilisariartitautsutik, ammalu nallingit pinasuttigajausimajut ammalu kinatuinnakut qanuilinngatausimajut ilisarvinut irqaumagunnamangaata atutisimajaminik.
- Pijariirlugit inunnut naulimaanut tusartisiutiit ilautillugit imaigialila-gutiit ilagiittunik *allanit ilisariartauvattuvinirnut angiqatigiigutinik* nuitsiqatigiisimatsutik.
- Kajusitsiqattalutik nanilimaaq nunalilimaani Kaanatami isurrititsigarutinik sulijunuk pukuttauninginnik, ammalu ippigusuliumititsigarlutik ammalu kinalimaakkut ilitsitigarlugit atutijauvattuvinnirk ilisariartauvattuvinirnut ammalu qanuilinngatausimaninginnik.
- Saputjilugit irqaumanirmut nuitaujuq kiinaujaqartisivanniatillugu nuitaujunik aniguisimajunik annanikunik ilitarsigutiulangatillugit.
- Saputjilugit nunalinni atutititsiniit nunaliiit aarqitaviningit ilingatilugit atjigijaunngitunut kinnguumanartuqutiminut.
- Nuilugu Kaanatami qaujisarvik taavungalimaaq tukisiutitsaqau-tiulangajuq ilingajunut allait ilisariartauvattuviniunginnut ungas-tunut ilisarvinut puigursaugunnaitunut.

- Pivallitillugu pigiartaujussaq sulijuqutiminik tusartautissiqatigiinngi ammalu mamisaqtigiiingit nunaqraatuviniiit Kaanatamiullu ka-jungirtuiniquarunnatut aarqiguttsatarnimik ammalu nutaulliriarlugit inuuqatigiinngit tunngavigilugit tamangitta tukisiutiningit ammalu suusugiutiningit.

Tutsiaviup Ilaaniunngituuringtingit

2008-gutillugu, amisut tutsiaviit kamagijaqarsimajut ingirraninginnik ilisariartausimavit Kaanatami namutuinnaq kisiani ilaaniunngituursimajut taimattisiqatausimanirminik kakkalaat kamagjautsiangittuutilugit, kamakiluttauuviatsutik, ammalu iliariuuuviatsutik kakkallat kamagjanganit.

Unurnisangit taakkua timiit ilaaniunngituursimajut arquqarsutik Kaanatami allavimminik, IRSIGARJUUNNGITUUNNATUQ ilikkuutirtunik ilaaniunngituurtisigaartuviniit.

- United Church of Canada (1986) Kaanatimi tutsiaviuqatigit
- Oblate Missionaries of Mary Immaculate (Roman Catholic) (1991) ajuqirtuijinngit Miajiup Salumajuup (IRSIGARJUAKUT)
- Anglican Church (1993) Angillikakkut Tutsiavinga
- Presbyterian Church (1994)
- Government of Canada (2008) Kaanataup Tutsiavinga
- Roman Catholic Church (2009) IRSIGARJUAKUT Tutsiavinga

Ilitariauningit naammatusigurtut atutisimajut

Utturautitigut kivakkattautitigut uutturartaugutik, naammangittuliviusimajut ilisariartausimavinni uqumainnissammariugajartut pinirluviusimanirnut, kisiani nakuriauningit ammalu aliagjauningit naammaturik unikkausitsalit ilisaat ilautinnagit iluikkait atutijauviniit nuijuinnaugajanngit.

Mamisarniit atutijauningit

Pivalliarlartsimalirtut mamisarniit ingirratitauningit. Tamanna pigiarsimajuq taimatitsitillugit pinasuammarutiqarningit, kamagijaqatsiarasuarningit, ammalu imminik aittutiqallartsimaniit tausantit ilikkuutirtut amisuni 100-ni nunalinni. Ullumi, aullatitusimajut ilisarvininingit iluunnatik ukkuasimalirtut ammalu pinasuaratsaqammarilirsuni qiturngariilimaangitigut nunaqraatuviniiit sukutausimaningit aarqigasuarlugit. Amisut tutsiiviit ammalu ilisarvilt pitsiarasuarnisaulirtut pinasuaqtiqarpalirsutik nunaqraatuvinirk tamatumunga. Amisuni arraaguni mamisarniq pijarianganngikaluartilugu, pimmariuvuq Kaanatamiulimaat tusaumagiaqarningit sujuqarsimammangaat ammalu tamaittuviniit taimatsainartauttailimargiaqalirsutik.

Ippigusunniup pimmariuninga

Ippigusuttisigiarninut qanuilinngaisimakutaarninginnik ilisariartausimajut ilisarvinginni ammalu pinasuarutigilugit iluunnatik Kaanatamiut tamatuminga atutuusimajumik tusaumatilugit, inigigunnatangit mamsiarlutik ammalu aarqigutitsatartaalutik nunaqarqaatuvinuit ammalu nunaqarqaatuvinungitut ilimalirtut.

2000-mi, Nunaqarqaatuvinuit Mamsarnimut Tunngavinga nuitsijuviniq Niriusianirmik Irqaumanirmut Tunngavimmik, Kaanatalimaami iliurqaivimmik tilijausimatsuni ilinniatitsinirmik ammalu ippigusulirtsigiarnimik aullatausimajut ilisarvigisimajanginnik ammalu kajusijumik saputjauniqartaulutik mamsarnitigut annanikuit.

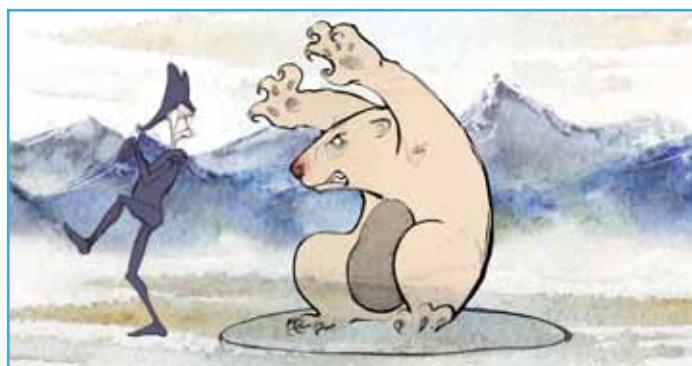
Atuariallagatsait ammalu tukisigiarvisait

- Nunaqarqaatuvinuit Mamsarnimut Tunngavinga, [ahf.ca](#)
- Allait Katimajirjuangit, [afn.ca](#)
- Dyck, Noel. *Differing Visions: Administering Indian Residential Schooling in Prince Albert, 1867–1967*. Hubbards: Fernwood Publishing, 1997.
- Furniss, Elizabeth. *Victims of Benevolence: The Dark Legacy of the Williams Lake Residential School*. Vancouver, BC: Arsenal Pulp Press, 1995.
- Glavin, Terry and former students of St. Mary's. *Amongst God's Own: The Enduring Legacy of St. Mary's Mission*. Mission, BC: Longhouse Publishing, 2002.
- Graham, Elizabeth. *The Mush Hole: Life at Two Indian Residential Schools*. Waterloo, ON: Heffle Publishing, 1997.
- Grant, Agnes. *Finding My Talk: How Fourteen Canadian Native Women Reclaimed Their Lives after Residential School*. Markham, ON: Fifth House Books, 2004.
- Haig-Brown. *Resistance and Renewal: Surviving the Indian Residential School*. Vancouver, BC: Arsenal Pulp Press, 1988.
- Jack, Agnes. *Behind Closed Doors: Stories from the Kamloops Indian Residential School*. Penticton, BC: Theytus Books, 2006.
- Joe, Rita with Lynn Henry. *Song of Rita Joe: Autobiography of a Mi'kmaq Poet*. Charlottetown, PE: Ragweed Press, 1996.
- Johnston, Basil H. *Indian School Days*. Toronto, ON: Key Porter Books, 1988.
- Kennedy, Dan. *Recollections of an Assiniboine Chief*. Toronto, ON: McClelland & Stewart, 1972.
- Knockwood, Isabelle. *Out of the Depths: The Experiences of Mi'kmaq Children at the Indian Residential School at Shubenacadie, N.S.* Hubbards, NS: Roseway Publishing, 1994. i
- Lawrence, Mary. *My People, Myself*. Halfmoon Bay, BC: Caitlin Press, 1996. *Inuqutikka, Uvanga*

- Niriutsianirmik Irqaumanirmut Tunngavik, [legacyofhope.ca](#)
- Moran, Bridget. *Stoney Creek Woman: The Story of Mary John*. Vancouver, BC: Arsenal Pulp Press, 1997. *Situuni Kujiikmiuq Arnaq: Miaji Jain Unikkaanga*
- Truth and Reconciliation Commission, [trc.ca](#)
- Where are the Children?, [wherearethechildren.ca](#)
- Willis, Jane. Geniesh: *An Indian Girlhood*. Toronto, ON: New Press, 1973.

Tamakkunungaulingajut aulajuut

- *We Were Children (Ilisaijiup Maligangit Takugasuagangit Uvani Taku-jaugunnatut nfb.ca/guides)*
- *Healing at Lac Ste. Anne*
- *Off to School*

ILAGIARUTIK 2: UNIKKAUSIIT QARITAUJATIGUT UNIKKAANIRNUT KATIMANIASIRSIQ

Naammatut ukiulinnut imailluatunik: 10+

Takiningit: 4.5 ikaurniit (ilaatillugu 1 ikaurniq ullugumitarvik)

Ilaugunnatut unurningit katimaniasirsiq atausirmi: unurnipaat 30 ilisaat

Ilimatsuni sungiunniqarninut tusaratsatigut takunnaratsatigut uqaajausunik, taakkua qittainartut ilisaat katimaniasirsiq naammasiartut ilagi-jaulutik nanituinnaq *Unikkausivut* ilisarviwingani aulajuurtisigutinut ammalu uqaaqatiqarninut ilisaanik ukiulinnik 10-nik ungataanulu. Ilisaatit takunnatilugit aulajuunik. Ungataanuurunnatut nuitirtaugjallaningga takunnaratsait tusaagatsailu taakkunani, ammalu ingirrasitsisigunnasilituk ilitsisimalrtaminik aturlugit silarjuami tusaratsait takunnaratsait inirtauninginnut pikkinigutit silarjualarimmi. Katimaniasirsiq aturviusuutsajaq Qaritaujatigut Unikkaatuarnimi, amisuit atursugit inirsigutit pinasugaq atjili-ursimajutigut, allasimajutigut, uqaajumik naalannitigut ammalu nipingitigut. (tukisigjallaratsait takujaugunnatut taakkuninga aturatsani, ilaqaqtigutit amisiunik uutturautinik uvani storycenter.org)

Ilisaat kajungirtulugit imminiqilutik pinasuartilugit uvvaluunnit ilagiitilugit nuiit Silangalutik aulajuunik nallikaartaminik ilulingit tukiliriitilugit, tusartsirqaarutingit, qitingit, ammalu isungit. Taatsumunga ilagiauttilugit, taanna ilisainiq takutitsigiarniq atusuugunittinik takunnaratsalariarisimajunik tusaratsalarijisimajunik tukisigjartisiutigitsugit nuiitsigunnanirtinik ammalu takugatsangurtisigunnanirtinik qaritaujatigut unikkaanik imminiqtsiarutigilugit, aturlugit taimaittuliuрутit ammalu atuinnait sanarrutit. Ilisaat kajungirtulugit naittunik unikkaanik nuiitsiqulugit ilingalutik pinailautillugit uqausirijauqattatunik nallituinnanginnik *Unikkausivut* aulajuuni ammalu uqaaqatigiinnini. Taanna ilisainiq isuligutilik takunnatitsininginnik/aulajuurtisininginnik ilisaat qaritaujatigut unikkaanginnik, kinguningagut ilisaqatiginut uqausirijaulangit.

Katimaniasirsiup takininga

- Tusartsirqaarutiit qaritaujatigut unikkaaliurnimik 10 minits
- Aulajuurtisiniq / uqausiqarniq 20 minits
- iMovie ilisaigutik 15 minits
- Atjiliuriniq unikkaaratsasiurnilu 30 minits
- Ullugumitarnaq 60 minits
- Inirsiniq ammalu inirsimajunik qimirruniq 115 minits
- Takutsautitsiniq ammalu uqausiqarniq 20 minits

Katimaniasirsiq piukkutigialiiit

- 10 qaritaujait, PC uvvaluuniit Mac
- 5 qaninnguutiit
- 5 ikumautiaruurnuutut atjiliurutiit
- aulajuuliavinirnit takunnatitsivik ammalu uqaajauningitta allasi-majurtanginnik aarqisimatitsiutit

Ilisaigutinut pitutsimautiik ammalu katimaniasirsiut nuitkajut

- Takuminartuliriniq ammalu pillukugialiliriniq
- Uqausitigut tusaruminartulurniit
- Tusarutiliriutiit uqausingit/takunnaratsaliurniit uqausingit
- Inuuqatigiit pinasuaqatigiinnit/kinalimaakkut silarjuami pijunnautingit
- Avatimut/inuuqatigiinnimi pinailutait
- Pinasugallarinnik qaujisarniit
- Iluggusimuangajunik qaujisarniit
- Ilusirsuniq ammalu qanuinnginiq
- Namminirijarnik pivalliatisiniq
- Aulajuuliurnnik qaujisarniit

Ilitsilaqijaujut

- Ilisaigutigilugit NFB ammalu aulajuularisimajangit taakkau
- Tukisitilugit qanuilinngautinginnik tusaumatisigiarutiit ammalu qaritaujatigut unikkaaliurniit
- Qaujisarlugit tusarutilirinirnit/takunnaratsalirinirni uqausit ammalu takujatsaliurnimi tusaratsalirinirmi kamagjautsariallit
- Unikkaatuarniq atjinguatigut ammalu uqausitigut ammalu atuutititsiniq takunnaratsanik inirsigjursautinik
- Asiaguurtut tukingit takutitsiniit ippigusunninik ammalu nuiitsipalianniq tusartsisiutinik
- Pinasuaqatigiinniq ammalu ikajurtigjinniq nuiitsinrnut pinasugarmik

Qaritaujatigut unikkaaliurnimik tusartautitsilitainnaniq (10 minits)

Iluunnsasi qaujimavisi qaritaujatigut unikkaaliurniq sunaummangaat? Kina qaritaujatigut qanuq tukiqarmangaat uvannik tusartisigunnapa?

Ilisaat uqaaqtigiitilugit taakkuninga isumataarutaugunnatunik nuitauningit:

- Sunatuinnaq qaritaujatiguurtuq suli tigugatsauvuq, kisiani aggatin-nut tigugatsamik tigumiqajanganngitugut taimaatsainaq allautimik tigumiasuugugatta tigumiarlugu, suli piqutiuvuq avitsimagunnatavut arquqigilugit pillukugialitigut aarcqisursimagutit, uuttuutigilugit qaritaujamuurttut atjiliurutiit (ilumittut qaritaujakkuusimajumik atjinguami), kiasini avittausimagunnatut ammalu aturtaulutik atjigiiinngitunut.
  - Taimammat, sunatuinnaq qaritaujatiguuruni, tukiqarpuaq avitsima-gutigigunnaraviuk Inunnik amisuinik aturlugu qaritaujaq, ammalu pitaqarnak «aturunnalarillugu tigumiratsamik» agganuuvit tigumial-larillugu.

Taga kina uvannik uqautiigunnapa unikaaq sunaummangaat?

Iisiaat uqaaqatigiitilugit takakkunani isumataarutaulangajuni nuitauningit:

- Unikkaaq unikkaatuaguuvuq uvvaluunniit uqaajautsuni pigiarviqarsuni, qitiqarsuni ammalu isuqarsuni.
  - Uqaajauninga sanammagijaujuq unikkaataujumut, atausiup inuup isumagijangitigut pisimavallusuuq. Taimaimmat qaritaujatigut unikkaaq namminiriauvuq, unikkaataugami isumanniivit pitsuni.

Taima, isumagiguttigu taakkau marruuk isumaak katijuuk, qaritaujatigut unikkaamik pitaartugut. Qanuq isumavit tukiqarunnananganik qaritaujatigut unikkaaq?

Ilisaat uqaagatigiitilugit takakkuninga isumataarutaulangajunik nuitauningit:

- Imaak uqarunnatutit qaritaujatigut unikaaq uqaajaujuq uvvaluniit unikkaatuagutsuni pigiarvilik, qitilik ammalu isulik tigumiraqajanngitait atuagartitut kisiani avitsimaqtigigunnasugu inunniq amisunik qaritaujakkut.

Isumagiakkanilaurta uqausirikainnatartinik:

- Qaritaujatigut unikkaaq pigijauvuq namminirijautsuni;
  - Aturutausuuq atjinguanik ammalu/uvaluunniit takunnaratsanik;
  - Uqaajauniqarunnatuq, allasimajurtaqarunnatuq ammalu nipi-qarunnaasuni;
  - Inunnut aviqatigijaugunnatuq aturlugu qaritaujaq ammalu qaritaujakkut takutsautsivik.

Takunnatitsiniq ammalu uqausiqarniq / takunnaratsalianik tusaratsalianik kamagijaqatsianiq (20 minits)

Tavani avitsimanirmi marruinik takunnatitsiviulangajuq: Sivulliq takunnatitsiniq NFB-kut qanuiligiarutaugunnatunik takujatsalivininginnik, ammalu tungalia uutturautiillugu qaritaujatigut unikkaanut. Isumagilugit uarutigiinngit ikumautiarunut pinguarutiup ammalu allaсимajuit. Nalikaarsimajugut taakkua qanuiligiarutaugunnatunik takutsautitsivinni ilanganni qujisalangajattinik ilagiilluta tagataga.

NFB - kut qanuuligilarutaugunnatut takujatsaliaviningit, nallikaarvigilugit nalunairisiuit ataaniittut, takuaugunnatut uvani nfb.ca/interactive:

- *Highrise* (Qallunaartituuurtuq)
  - *God's Lake Narrows* (Qallunaartituuurtuq)
  - *Welcome to Pine Point* (Qallunaartituuurtuq)
  - *Ying Jia, dépanneur de la Petite Patrie*
(Qallunaartituuurtuq ammalu Uiguititut)
  - *Qui Nous Sommes* (Uiguitituurtuq)
  - *Habiter – Au-delà de ma chambre* (Uiguitituurtuq)

Sivulirlugit ilisaat uqaqattautinikku sumut taakkuniga takutsautitsimangaapit. Oanug ilingava nalunaikainnatasinut sunauninganut qaritauiatigut unikkaap?

Uqaasirilugit aarqisursimaningit, sunanut qaritaujatigut unikkaagulaqvav uvaluunniit nglaqivat, qanuq atunit unikkaat atjigiinngituuniqarmangaata, ammalu qimirrulugit uuttuutigilugit piusingit.

Taga nuusigivusi tallimanut apirsuutiltarittanginnut takunnaratsait tusaagatsait ugausirtanginnut:

- 1 Kina nuiutsijuviniq tusartaujutsamik?
  - 2 Sunait aturtaujut uvannut takunnaaruminartisiutautsutik?
  - 3 Qanuq atjigilinngitut Inuit tukisigajarqat taatsuminga tusartauttamik tukisijarnuuvanga atjunginnisanik?
  - 4 Nallingit inuuggusit, anninartuqtiit ammalu isumagijaujut takutsautitauvat iluaniitsutik tusaratsaup, uvaluunniit piirtausimatsutik taatsumangat tusaratsamit?
  - 5 Taanna tusaratsaq sumut nuitkaviniq?

Kinguningagut apirsuutiugunnatut ugausirijaulangalutillu:

- Isumagijakkuvit aulajuunik tukimuattisiup pilaqigasuartangit sunauvut taakkua qaritaujakkut unikkaani?
  - Taanna unikkaaq tusartautitaunnipat «piusituqartigut» (aulajuurvimi aulajuuratsauluni, takunnaujaarvimi takunnaujaagauluni, asingitig-ullu), taimaatsainaq tukisijauniqarajarqa?
  - Qaritaujakkututsajanik isurrinirsauvit takunnariamik takunnarat-saliagusimajunit qaritaujakkut (qaritaujaup igalaangagut, ipad, uqaagutiaakkut, tiivikkut)? Sumut?

- Atjigiinnginiqarpat takunnaruvit sunatuinnamik uqaagutiapiikkut aulajuurutigulluuniit? Qanuq «pijavut» tukisiutigitsugit qanuilinn-gasimagunnapat takunnanittinik?

Taga qaritaujakkut unikkaatiuliriirqit? Aturpapit Inuuqatigiit pitutsimau-tigutinginnik uvvaluunniit Inuit takunnarutitsajanginnik uuttuutigilugit Facebook, Twitter, Tumblr, YouTube, Instagram uvvaluunniit Vine? Qaujimajutsaungittutit, kisiani unikkaatiurquulirtutit! Takunnaratsanik ilijiguit aarqitavirniivit YouTube-muurlugit, uuttuutigilugu, ilaliuliriirtutit 1) halunairsisutit isumamik, unikkaamik, tusartaujutsamik uvvaluunniit atuutijiarniivit; ammalu 2) takutsangurtisugu silarjuamat qaritaujakkut takunnatitsigutitugit.

Nalunairtuiniq qaritaujatigut unikkaamik nukitaarnasiartuq. Isum- aginnguaruk: 1990-iit atunngininginni aulajuuliurniq nalituullariusimajuq, taimaimmat amisuunngitut Inuit kisiani aulajuuliurunappattuviniit. Ullumi, ajurnagalaagunnaituq takutsangurtisigiamik unikkaaniivit qaritaujatigut. Ar-qutigitsugit nuitkait, takutsangurtisigavit ammalu pituutsutit miliutan Inunnut arqutigitsugu qaritaujakkut takutsautsitsigutit ammalu kinalimaakkut takunnarutingigut - tamannalu taimarqajagalaatsimaganik akuni. Kisiani tamanna pijnannanillariulirmat amisuulirivut nutaat kamagijsatsait ippigijaugialiit.

Qaujimajutsaungittutit, kisiani qaritaujakkutitsivik akuninanngusimajuqau-tik. Qaritaujamut iliurqatalimaavut sanarvasuut tigutsamut inimut atuinnau-lirsutik qaujigasuartaugunnalirsutik inunnut qangatuinnaq. Qaujiit tamanna qanuq tukiqarmangaat? Takutsangurtisigavit atjinguamik qaritaujatigut, isu-qanngitumut qaritaujamiillangalirtuq - nungutiraluarviuk, iluunnaagut iluik-katigut piirqajairiirami.

Uqausirilugu tamanna isumatsaq ukuagugunnatillugit apirsuutitangit:

- Qanurli isumavit qaritaujakkut nuitkainitit ilimainnalangalirtilugit «isuqanngitumut?»
- Qanuq tukiqarturijait ippigusutsiariaqarniq inunnut takujatsaliurnimi tusaratsaliurnimi?
- Facebook-kut atjinguaqutigijaujumik tigusiguvit, isumagasuarqaas-uuguvit apirsututsaumangaapiuk tigusilaurnak piqutinganik?
- Sumut ippigusugiaqarpita tamatuminga?

Taga takunnatitsigutit takakkuninga qaritaujakkut unikkaaliagusimajunik ammalu kinguningagut uqausirilugit:

Rikulitmi unikkaaniq ammalu qaritaujatigut takunnaratsalirivik:

Rigolet Storytelling and Digital Media Lab:

youtube.com/watch?v=bRk5alnjbLw

youtube.com/watch?v=iq5iShgctS8

Ilisaat takakkuninga nalunairsiqulugit:

- Qanuq atjigiinnginiqarpaaq qaritaujatigut unikkaak ammalu qanuiligarutaugunnatunik inirsiutit takunnarataartavut?
- Unikkaamik sunak tusarsautitsigutauva/
- Qanuq nipingit ippigijitatit?
- Qanuq uqausirtangit ippigijitatit?
- Sunait takulaqijitatit atjinguaqtittanginni?

Taga unikkaasigutit. Nuitsigiaqjilirtugit takunnaruminartunik ammalu ip-pigusutsiatumut qaritaujatigut unikkaaliagusimajunik silarjuamiittunut taku-jatsamik uvvaluunniit ikittunut, ilannuuvit ammalu ilannaanuuvit kisiani taku-gatsanik. Puigurtaililitut, kinakkunut takujatsaumangaata taimanngat imminik kisiani tukitaarunnasiaravit! Tusartautigialangajait qaritaujatigut unikkaaliarni-ivit namminirnuvilingagunnatuq, uvvaluunniit sunalimaanuulingagunnasuni. Kisiani puigurtailigiaqartutit: nuitsisiguvit qaritaujakkut unikkaamik (uvvaluun-niit qauittutuinnatigut unikkaamik), nuitsilangajuq ippigusugiaqarmat takun-nalangajunut takunnaruminatsiariaqarmata saputjiutiqarnitigut unikkaamik.

iMovie/aulajuuliurutimik ilinniatitsiutiit (15 minits)

Ukkilugu iMovie (Mac-mut qaritaujamut) uvvaluunniit MovieMaker (PC-mut qaritaujamut) ammalu ililugit ilagiittunut naammalangajut. *Tamangik ilullilaringik takunnaratsanik aarqisuitgutingitta akiqanngituuk*. Tarsilugu qanuq nuaitsuugummangaata pinasuarutaulangajut, iluorqaigetaulan-gajut atjinguaniq, allasimajunik, tusarnijaartimik ammalu uqaalangajuup nipiiluirtaviginiaartanganik - aturlugu nipiilurutik, nuutsigutit, taijaugutinga (YouTube uvvaluunniit Lynda.com qaritaujatigut nuaitsivitsiaguvut isuar-tuusutik takunnaratsanik aarqisuitgutnik ilinniatitsiutinik aturunnatarniivit taakkuninga pinasuarutitanginnik qaujimatsiangikkut).

Aittuturlugit unikkaaliurvirginiartanginnik pinasualangajangitta aarqisima-utiniartangit ilakuulanganngimata.

Atjinguat ammalu takunnataujunik nimartisiutiit (30 minits)

Taga ilisaat nuitsigiasigutit unikkaaminik.

Iraqaitilugit:

- 1 Unikkaatangit naittuugialiit - 2-nit 5-nut minitsinik takiniqarlutik. Kingullipaagulangajut inirtanginni pijariirlugit imaittutangit ungataanuuriaqanngitit:
  - 10-nit 20-nut atjinguartangit imminik atjiliurunnaasugit;
  - 3 atjigiinngitut nipiartisiutiit (Inuuq nipinga, nipatangit tusarnijaartisiutitangit).
- 2 Unikkaaliatit sulaqiiitsigialangajut? Sunanik isumataarijauqujarni-ivit qaujijautitsigarpit?
- 3 Sanarrutinik ammalu pinasuarutinik qaritaujatigut atuinnaqarniq, taannatuuluni, nuitsigtaurqajanngitutq pivalliisiarunnatunik unik-kaanik. Taakkua sanarrutitit tigugunnarialivut aturlugillu uvattinik ikajursiniarmata tusartautitsitilluta iluunnaagut

pitjutinginnik unikkaatarta. Tamanna isumagikainnaapilugu piujuq. Sanarrutiqaliruvit ammalu atjinggautiqarsutit - taima atuinnarurtiliruvit takunnarat-salarilangajarniivit, imminik imaaq apirsuluttit: Sunallarinnik uqausiqaras-uarpunga? Taima, atusilugit sanarrutit ilinnik ikajursiniarmata uqarumajait tukisijautitsiariartaini. *Pinasuarutiit suqtaunngitut, tusartautitsigiarutiit kiasiani suqtaummma.*

Atuinnaruriarlugit ilisaat pinasuasilaurtinagit:

- Tukisijautitsialugit pimmariuninga naammanaarlutit ammalu tuki-qatsiarialangasilutit
- sivuniilutsialutit inirsinginniivit;
- Tukisitilugit ilisaat qaritaujanik atuinnaqarniangimmata pijariinngin-irmini unikkaaminik
- takunnatajunik nimartisiutiginiartaminik ammalu angirtaulutik ikajurtimut.

Ullugumitarnaq (60 minits)

Inirsiniq ammalu inirsigialaurani atuinnarurtiriniq (115 minits)

Tavvani, ilisaat atjinggautigigialiminik atjiliulangajut qaritaujatigut unikkaaliiminik atulangajaminik, nuitirlugit atjinggautiuqiaqarnirartait, ammalu iliurqariasilugit qaritaujatigut unikkaaliangit katirsulugit qaritaujarminit atjakattagarni ammalu iMovie/MovieMaker pinasuarutitangit. Ilisaijut ika-juqattalangajut giaqalirutik, kisiani iluunnatik ilagiittitut iluikkatigut aug-gaisimajut ammalu pinasuarunnasutik imminiqilutik.

Ilagiittut ilangit pijariikapippata, kajungirturunnatitatit qaujisaqulugit qanuili-jaugiarunnatunik takutsautitsivinnik ammalu takugasuarlugit uutturar-utigilugit qanuq unikkaaliiminik kajusititsiniqakainnamangaata ammalu qanuilijaugiarunnatunik takutsautitsigutinut taakkua nuitagiirtut atjigi-jaulakaammangaata.

Kingullipaaniq qimirruniq ammalu uqausiqarniq (20 minits)

Kingullipaami qimirrunningit qaritaujatigut unikkaaliarjait ilagittunut: takugasuarlugit iluunnatik qaritaujarjaujut katimalusi iluunnatik takunnalugit qaritaujatigut unikkaaliarjaujut, uvaluunniit nuullugit iluunnainut aulajuunik ilimatitsivinginnut qaritaujakkut nuititsigutapinnut ilullitaug-natunut, taakkua aturlugit atausirmut qaritaujamut iliurqaniaratsiuk pitut-simajumut takunnatitsiutimut ammalu qaninnguutinut.

Katimaniarusiqalaurtinagu

Nuilugu YouTube-kut takunnarutik atulangajanga ilisaarpit, ammalu ililugit kin-gullipaat qaritaujakkut unikkaaliangit ilisaanut angirtauqarlutit. Pinasuaqati-gilugit asitit ilinniatitsijit ilisarvisini ilisaat aulajuulavininginnik takunnaqati-giittisinirmik atuutititsiniaratsi! Ilisaat aarqisuigunnatut pivallitsigarninik ammalu niurusainirnik kinnguumanjanik, piukkutigialiit nalunairsiutinginnik, qaiqujiutinik, ammalu tilijautillugit uqaajiulangajut kajusitsiarutiginiartangit aulajuurtisiniup quviasututigilugit namminiq pinasuartangit.

Qaritaujatigut unikkaanirnik nimartisiutitsait

Taijagaq:

Sunanik uqausiqarumavit qaritaujatigut unikkaalangajarniivit ullumi? Sumut?

Pijaugialangajut:

Sunanik tusartautitsigiarpit taakkua atursugit?

Iluikkaugutingit:

Sunuvat pigiarvingit, qitingit ammalu isuliningit unikkaatarpit? Tukisitsilutit qanuiliurlutit taatsuminga unikkaaniivit tusartautitsiniarmangaarpit. Qanuittuit atjinguat, tusarnijaarutit ammalu uqausit ilauqujatit qaritajutigut unikkaaliarnuuvit?

Allasimajurtangit*

Ilimatillugit uqaajauningit takunnatitarniivit tusaatitsigutaulangajut unikkaaniivit atjinguaqtitanginnik qimirrillugit ammalu uqausirtanginnik ammalu tusarnijaarutiqutinniivit naalallutit.

*Atunngikaluaruni qanuinngituq: Gumaguvit, uqausituinnanik taakkuningatuaq aturunnatutit.

Taakkua initaisit aturlugit allavigilugit allasimajurtangit, taima atuinnaunialiravit uqaagatsatit nipiliarigunnasilugit!

ILAGIARUTIK 3: ISUMATAUGUTIIT KAJUSIGIARUTAULANGAJUT TAKUGATSAT NUNANNGUATANGIT

ΔοΔ^c Δε^ςδ^υρ^αρ^ς Κ^ωλ^άρ^ς

Hivulliurutit Uppiriyauyut

GUIDING PRINCIPLES OF INUIT QAUJIMAJATUQANGIT

ILAGIARUTIK 4: INUIT NUNANGATA NUNANNGUATANGA

